

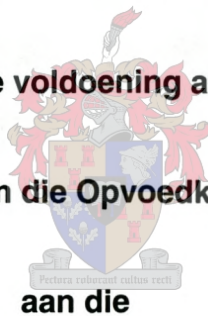
# **DIE EVALUERING VAN SKOOLBELEID: 'N GEVALLESTUDIE VAN SES GESELEKTEERDE SKOLE IN KIMBERLEY**

**deur**

**MICHEAL VICTOR DAVIS (B.A., B.ED.)**

**Tesis ingelewer ter gedeeltelike **voldoening** aan die vereistes vir die graad van**

**Magister in die Opvoedkunde**



**aan die**

**Universiteit van Stellenbosch**

**STUDIELEIER: DR D J L TAYLOR**

**DESEMBER 2002**

## **VERKLARING**

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie tesis vervat, my eie oorspronklike werk is wat nog nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige ander universiteit verkryging van 'n graad voorgelê is nie.

**HANDTEKENING**

**DATUM**

## Opsomming

Die transformasie van die onderwysstelsel in Suid-Afrika bied groter en beter geleenthede vir skoolgemeenskappe om doelgerigte en effektiewe veranderinge aan die leerkultuur te maak. Die primêre doel van die navorsing is om die belangrikheid van skoolbeleid en die rol wat dit speel in die bestuurstrukture van die skool, te beklemtoon. Die nuwe Suid-Afrikaanse Skolewet (1996) het groter oerbetrokkenheid, verantwoordelikheid, regte en magte verleen, met ander woorde die beheerliggaam het besluitnemingsbevoegdheid rakende die skool ten opsigte van beleidsformulering.

'n Literatuurstudie om die oorkoepelende begrip onderwysbeleid te bespreek en aanverwante begrippe soos, onderwysstelsel, beheer en skoolbeleid te verduidelik, is onderneem. Daar was spesifiek gelet op drie beleidsareas naamlik: toelatings, dissipline en uniformbeleid asook die formulering van 'n skoolbeleid. Die beleidsareas is bespreek aan die hand van riglyne uit die Skolewet en die ontleding van data wat verkry is uit die ondersoek.

'n Empiriese ondersoek is by ses geselekteerde skole gedoen en die nodige data is deur ongestruktureerde onderhoudvoering met belanghebbendes bekom. Beleid gee rigting, dien as 'n vertrekpunt en gee mag aan 'n organisasie. Geskrewe beleidsdokumente het by meeste van die skole ontbreek en dit kan toegeskryf word aan 'n tekort aan opleiding in die formulering van skoolbeleid. Aanbevelings uit die literatuur kan deur die skole gebruik word indien dit die skool se behoefte bevredig.

*Sleutelwoorde:* **Skoolbeleid; Skoolbestuur; Beheer; Dissiplinebeleid; Toelatingsbeleid; Uniformbeleid.**



## Summary

The transformation of education in South Africa has provided broader and better opportunities to school communities to make more purposeful and effective changes to the culture of learning. The primary focus of this research is to accentuate the importance of school policy and its role in the management structure of the school. The new South African Schools Act (1996) allows for greater parent involvement, responsibility, power and rights. Consequently the governing body has been allocated decision-making powers regarding school policy formulation.

A literature study to discuss the broad concept of educational policy and related concepts such as education system, governance and school policy, was undertaken. There was a specific focus on three policy areas, namely admission policy, discipline policy and uniform policy as well as the formulation of policy in schools.

Empirical research was done at six selected schools through unstructured interviews with the persons concerned to collect the data. Policy gives direction, serves as a point of departure and gives power to the organisation. Written policy documents were absent at most of the schools due to the fact of insufficient training in policy formulation. Recommendations from the literature study could be useful to schools in fulfilling their needs.

*Key words:* **School policy; School management; Governance; Admission policy; Discipline policy; Uniform policy.**



## INHOUDSOPGAWE

<b>HOOFSTUK 1: ALGEMENE INLEIDENDE ORIËNTASIE .....</b>	<b>1-7</b>
1.1 INLEIDING .....	1
1.2 PROBLEEMSTELLING.....	3
1.3 AFBAKENING VAN STUDIE.....	4
1.4 DOEL VAN DIE STUDIE .....	4
1.5 METODE VAN ONDERSOEK.....	5
1.6 STRUKTUUR VAN DIE STUDIE .....	6
<b>HOOFSTUK 2: DIE AARD VAN SKOOLBELEID .....</b>	<b>8-34</b>
2.1 ALGEMENE TEORETIESE ORIËNTASIE .....	8
2.2 ONDERWYSONTWIKKELING IN S.A. - HISTORIESE AGTERGROND .....	8
2.2.1 Inleiding .....	8
2.3 BELEIDSONTWIKKELING OP VERSKILLENDE VLAKKE IN S.A. ....	11
2.3.1 Die Makro-vlak (A) .....	12
2.3.2 Beheer .....	15
2.3.3 Belangrike wette wat skoolbeheer raak .....	15
2.3.4 Die beheerstrukture in die onderwysstelsel .....	17
2.3.5 Die Suid-Afrikaanse Skolewet as onderwysbeleid .....	18
2.3.6 Die doelwitte en aard van die Skolewet .....	19
2.3.7 Die Meso-vlak (B) .....	20
2.3.7.1 Die struktuur van die onderwysstelsel .....	20
2.3.8 Die Mikro-vlak (C).....	23
2.3.8.1 Skoolbeleidbegripsverklaring.....	23
2.3.8.2 Beleid ten opsigte van toelating .....	25
2.3.8.3 Beleid ten opsigte van dissipline .....	27

2.3.8.4	Beleid ten opsigte van uniform .....	29
2.3.8.5	Formulering van skoolbeleid .....	30
2.3.8.6	Hoe ontwikkel ons skoolbeleid? .....	31
2.4	SAMEVATTING.....	33
<b>HOOFSTUK 3: EMPIRIESE ONDERSOEK - SKOOLBELEID .....</b>		<b>35-64</b>
3.1	GEOGRAFIESE OMSKRYWING VAN DIE STUDIEGEBEID .....	35
3.2	OORSIG VAN VERSPREIDING VAN SKOLE IN DIE VIER STREKE .....	37
3.3	DIE KIMBERLEY-STREEK (D): Skoolbeleid .....	39
3.3.1	Inleiding .....	39
3.3.2	Skool A .....	40
3.3.2.1	Agtergrond van die skool .....	40
3.3.2.2	Toelatingsbeleid .....	41
3.3.2.3	Dissiplinebeleid .....	42
3.3.2.4	Uniformbeleid .....	43
3.3.3	Skool B .....	44
3.3.3.1	Agtergrond van skool .....	44
3.3.3.2	Toelatingsbeleid .....	45
3.3.3.3	Dissiplinebeleid .....	46
3.3.3.4	Uniformbeleid .....	47
3.3.4	Skool C .....	48
3.3.4.1	Agtergrond van skool .....	48
3.3.4.2	Toelatingsbeleid .....	49
3.3.4.3	Dissiplinebeleid .....	50
3.3.4.4	Uniformbeleid .....	50
3.3.5	Skool D .....	51
3.3.5.1	Agtergrond van skool .....	51



3.3.5.2 Toelatingsbeleid .....	52
3.3.5.3 Dissiplinebeleid .....	53
3.3.5.4 Uniformbeleid .....	54
3.3.6 Skool E .....	55
3.3.6.1 Agtergrond van skool .....	55
3.3.6.2 Toelatingsbeleid .....	56
3.3.6.3 Dissiplinebeleid .....	57
3.3.6.4 Uniformbeleid .....	59
3.3.7 Skool F .....	60
3.3.7.1 Agtergrond van skool .....	60
3.3.7.2 Toelatingsbeleid .....	61
3.3.7.3 Dissiplinebeleid .....	62
3.3.7.4 Uniformbeleid .....	63
3.4 SAMEVATTING .....	64
<b>HOOFSTUK 4: 'N ANALISE VAN ENKELE BELEIDSAREA-ASPEKTE BY GESELEKTEERDE SKOLE .....</b>	<b>65-88</b>
4.1 INLEIDING.....	65
4.2 SKOOLPROFIEL .....	65
4.3 SKOOL-ETOS EN KLIMAAT .....	66
4.4 TAAL EN KURRIKULUM .....	67
4.5 SKOOLBEHEER .....	68
4.6 SKOOLBESTUUR .....	70
4.7 TOELATINGSBELEID .....	74
4.7.1 Beleidsdoelwit .....	74
4.7.2 Beleidsbeginsels .....	75
4.7.3 Beleidsbesluit .....	76



4.7.4	Beleidsimplementering .....	77
4.7.5	Aksies(sanksies) teen oortreders van die beleid .....	78
4.8	DISSIPLINEBELEID .....	78
4.8.1	Beleidsdoelwit .....	78
4.8.2	Beleidsbeginsels .....	79
4.8.3	Beleidsbesluit .....	80
4.8.4	Beleidsimplementering .....	81
4.8.5	Aksies(sanksies) teen oortreders van die beleid .....	82
4.9	UNIFORMBELEID .....	83
4.9.1	Beleidsdoelwit .....	83
4.9.2	Beleidsbeginsels .....	83
4.9.3	Beleidsbesluit .....	84
4.9.4	Beleidsimplementering .....	85
4.9.5	Prosedurale stappe in geval van oortreding.....	86
4.9.6	Aksies (sanksies) teen oortreders van die beleid .....	86
4.10	SAMEVATTING.....	87
<b>HOOFSTUK 5: SAMEVATTING, GEVOLGTREKKING EN AANBEVELINGS .....</b>		<b>89-96</b>
5.1	INLEIDING .....	89
5.2	SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS .....	90
5.3	BEPERKINGE .....	92
5.4	AANBEVELINGS .....	93
5.5	MOONTLIKE NAVORSINGSTERREINE .....	96
5.6	TEN SLOTTE .....	96
<b>BRONNELYS .....</b>		<b>97-101</b>
<b>BYLAE .....</b>		<b>102</b>

## **DANKBETUIGINGS**

Graag wil ek my waardering en dank aan die volgende persone betuig:

- Dr D J L Taylor, my studieleier, vir sy ondersteuning, leiding en motivering asook sy aanmoediging om die studie te voltooi.
- Mev A de Stadler vir die kundige wyse waarop die proeflees en taalversorging gedoen is.
- My ma, Cathy, vir haar liefde, aanmoediging en motivering tydens my studietyd.
- Maxwell en Denise vir hul opofferring, bystand en begrip tydens die studietyd.
- Aan Charmaine en Charn vir hulle begrip, geduld en opofferinge.
- Die Noord- Kaapse Onderwysdepartement vir hul goedkeuring van die empiriese navorsing en studieverlof.
- Mnr A Pophaim vir sy ondersteuning, kundige leiding en advies.
- Ons Hemelse Vader, vir die leiding en wilsrag wat aan my toegestaan is.



## HOOFSTUK 1

# ALGEMENE INLEIDENDE ORIËTERING

### 1.1 INLEIDING

Suid-Afrika se geskiedenis van die 1970's en 1980's het die fokus geplaas op skole as die plek van oproer en betogings teen apartheid. As gevolg hiervan het die professionele ontwikkeling van skole en kwaliteitopvoeding in die slag gebly. Met die demokratisering van Suid-Afrikaanse onderwys is demokratiese praktyke in skoolonderwys bevorder deur die nuwe Suid-Afrikaanse Skolewet (SAS) (RSA,1996). Die ongelykhede van die verskillende onderwysstelsels van die verlede wat op etnisiteit, ras en kleur gebaseer was, is uit die weg geruim.

Plaatjies (1998:3) voer aan dat die klemverskuiwing in die nuwe onderwysbeleid nou verskuif het vanaf Christelik Nasionale Onderwys na die huidige Uitkomsgebaseerde Onderwys (UGO). In Uitkomsgebaseerde Onderwys gee leerders die pas aan en die klem val op die leerproses eerder as op die onderrigproses. Dit beteken dat die vorige stelsel met sy slaagvereistes, waar daar 'n afsnydatum was en 'n groep take wat die leerders almal teen dieselfde pas moes uitvoer, nie meer geld nie.

Die basiese oogmerk van die Skolewet (RSA,1996) is gemik op die verbetering van onderwys en dat die gehalte van onderwys vir alle leerders verbeter moet word. Daar moet byvoorbeeld beter geriewe, beter opgeleide opvoeders, beter onderrigmetodes, en beter skooltoestande wees. Leerders moet ook beter gemotiveer en gedissiplineer word, hul onderwys ernstig opneem en die geleentheid wat daar vir hulle ontstaan, benut.

Leerders met verskillende taal- sowel as kulturele agtergronde en verskillende ex-onderwysdepartemente het na ander skole begin migreer. Die voormalige onderwysdepartemente sal afgekort word as ex-onderwysdepartemente. Skole wat voorheen slegs eentalige leerders ingeskryf het, waar die huistaal en die onderrigtaal dieselfde



was, het nou leerders ontvang wie se die medium van onderrig en die moedertaal verskil het. Hierbenewens het leerders se kulturele agtergronde ook verskil.

Coutts (1990:21) sluit hierby aan en noem dat “... *Multi-cultural education, as it is usually described in education literature, essentially implies the presence of children drawn from different racial, cultural and socio-economic class backgrounds learning together in the same classrooms*”.

Groter verantwoordelikheid is op skole geplaas met die desentralisering van mag vanaf die sentrale regering. Skole is dus genoodsaak om die bestuurstake met doelgerigtheid aan te pak. Ouerbetrokkenheid en die rol van beheerliggame in samewerking met die skoolgemeenskap ten einde skoolbeleid te formuleer, word in die Skolewet beklemtoon. Hierdie vennootskap wat in die verlede ontbreek het, verleen nou groter seggenskap aan ouers in die opvoeding van hul kinders.

As gevolg van die agterstande wat veroorsaak is deur die gesegregeerde onderwysstelsel van die verlede, het die nuwe onderwysbeleid die rekonstruksie van die onderwysstelsel teweeggebring. Die transformasie van 'n nasionale onderwysbeleid was belangrik vir die demokratisering van ons onderwysstelsel, maar wat groter fokus moet geniet is die vlak van implementering, naamlik die plaaslike vlak, by name die skole. Dus is dit die rol van die plaaslike onderwysdepartement om te verseker dat die nasionale beleid uitgevoer word en dat skole die steun van hul plaaslike owerhede ontvang.

'n Empiriese ondersoek is geloods om vas te stel hoe skole die regulasies, voorskrifte en wette implementeer. Die geselekteerde skole is bespreek onder die ex-departemente (DET, HoR en HoA) met die doel om te bepaal of effektiewe onderrig binne die skole plaasvind as gevolg van die aanwesigheid van beleid. Uit die studie kan afgelei word dat departemente van die ex-HoR en ex-DET skole nog worstel met die herstel van die agterstande van die verlede. Tydens besoeke aan die genoemde skole kon geen geskrewe beleidsdokumente gevind word nie en die afleiding kan gemaak word dat daar wel tekortkominge bestaan wat betref die formu-



lering van beleid deur skoolbestuur en nie-funksionerende beheerliggame en gevolglik bemoelik dit die daarstelling van effektiewe en kwaliteitopvoeding.

Die ex-Model C skole het 'n groter toestroming van leerders ervaar as gevolg van toeganklikheid ongeag ras, kulturele agtergronde of die feit dat die situasie in hierdie skole onder beheer was omdat alle strukture in plek is. Hierdie skole in welgestelde gemeenskappe voer intensiewe fondsinsamelingsveldtogte ten einde selfversorgend te wees. Koshuise, skoolbusse en sportgronde word gedurende vakansies verhuur aan die publiek. Dit is 'n aanduiding dat skole wat 'n goeie infrastruktuur uit nalatingskap van die apartheids-era bekom het in 'n beter finansiële posisie is. Die beheerliggame van hierdie skole is betrokke by die formulering van beleid en die instandhouding van die skool.

Beheerliggame by die bruin en swart skole is nog nie ten volle betrokke by die areas waarin hulle spesifieke magte en regte ontvang het nie. Hulle hanteer tans fondsinsamelings en dissiplinêre sake. Die formulering van beleid is vir beheerliggame iets nuuts en die kundigheid daaromtrent ontbreek. Om doeltreffend en effektief te funksioneer, moet skole strategies beplan om hul skole te bestuur. Die samewerking tussen die skool en sy beheerstrukture is van kardinale belang om beleid te formuleer om die probleme wat kwaliteitonderwys strem, teen te werk.

## **1.2 PROBLEEMSTELLING**

Van die ses skole waar die data versamel is, is gevind dat slegs skole in die bruin en swart gemeenskappe onvoldoende fasiliteite en personeel het en probleme rakende swak kwaliteit, onbekwaamheid en oneffektiwiteit ondervind. Hierdie probleme kom veral voor in skole in voorheen benadeelde skoolgemeenskappe met 'n gevolglike gebrekkige leerkultuur, ongesonde skoolatmosfeer en die afwesigheid van 'n rigtinggewende skoolbeleid. Hiervolgens kan skole nie voorsien in die behoeftes van die leerders en 'n verskeidenheid geleenthede bied nie.

Die implementering van nasionale onderwysbeleid op mikro-vlak hou praktiese implikasies in omdat die meerderheid agtergeblewe skole met hul beheerliggame nie



die nodige organisatoriese strukture in plek het om skoolontwikkeling te verseker nie. Slegs vier skole hanteer bestuurstake nie op 'n ad hoc-basis nie maar volgens departementele voorskrifte en regulasies. Die magte wat aan skole verleen is kragtens die nuwe Skolewet om hul eie skole te bestuur, word dus nog nie oral gebruik nie.

### **1.3 AFBAKENING VAN STUDIE**

Die studie word gedoen by skole in die Kimberley-gebied. Die beweging van leerders na en van skole in Kimberley het nuwe uitdagings aan die instellings gebring. Om die beleidskwessies en knelpunte soos toelating, dissipline, befondsing, ontwikkeling, uniforms ensovoorts te hanteer, benodig skole strategiese beplanning. 'n Geskrewe skoolbeleid en 'n grondwet wat die gesagsverhoudinge, 'n handleiding vir optrede en rigting aan die bestuur van die organisasie bied, ontbreek by die skole. Die formulering van skoolbeleid om die probleme die hoof te bied, lê in die hande van die skoolbestuur, maar benodig die samewerking van die skoolgemeenskap en die plaaslike onderwysowerhede.

Die studie is beperk tot slegs ses geselekteerde sekondêre skole in die Kimberley-area. As gevolg van die geografiese ligging van die skole is daar spesifiek gekyk na ses geselekteerde skole omdat hulle verteenwoordigend is van die verskillende ex-onderwysdepartemente en naby aan mekaar geleë is. Dit het die insameling van data vergemaklik.

### **1.4 DOEL VAN DIE STUDIE**

Die primêre doel van die studie is om ondersoek in te stel of skole geformuleerde en geskrewe beleidsdokumente het ten opsigte van drie beleidsareas, naamlik:

- **Toelating**
- **Dissipline**
- **Uniform**

Die spesifieke doelstellings sluit die volgende in:

- Om 'n literatuurstudie te doen oor die begrip onderwysbeleid en sekere aanverwante begrippe soos onderwysstelsels, beheer, bestuur en skoolbeleid



asook die formulering daarvan, en om aanbevelings te doen vanuit die kundige omskrywings uit die literatuur wat van toepassing is op die ses skole.

- Om 'n ontleding te doen by die ses skole en vas te stel hoe elkeen van hulle beleidsaspekte hanteer.
- Om 'n analise te doen van die beleidsareas ten opsigte van die beleidsdoelwit, beleidsbeginsel, beleidsbesluit, beleidsimplementering en aksiestappe en te vergelyk hoe die aspekte hanteer word binne die drie ex-onderwysdepartemente (DET, HoR, HoA).
- Om 'n gevolgtrekking te maak en aanbevelings te doen rakende die tekortkominge.

## **1.5 METODE VAN ONDERSOEK**

Die metode van ondersoek was om 'n gevallestudie te doen waar kwalitatiewe data versamel is en analitiese te evalueer en verduidelik soos uiteengesit in hoofstuk 4.

Ses sekondêre skole is geselekteer waarvan die geografiese ligging en sosio-ekonomiese agtergrond verskil het. In Junie 1997 is 'n skriftelike aansoek gerig aan die Noord-Kaapse Onderwysdepartement om die ses skole te besoek. Dit is toegestaan en die ondersoek is geloods (sien bylae A en B). In die seleksie van skole is daar twee skole elk uit die drie ex-onderwysdepartemente (DET, HoR, HoA).

Eerstens is daar in die literatuurstudie gebruik gemaak van nasionale en internasionale bronne, om te kyk of daar enige navorsing gedoen is oor die onderwerp asook vir verheldering van insigte en begrippe. Die literatuurstudie oor die onderwerpe onderwysbeleid en skoolbeleid is beperk tot bronne van die jaar 1999 omdat die studie in jaar 1997 geloods is. Data is ingesamel deur 'n kwalitatiewe gevallestudie. Inligting is verkry deur middel van ongestruktureerde onderhoude, informele gesprekke, deelnemende waarneming, dokumente en vraelyste.

Kgobe (1999:1) verduidelik dat: "... case study methods include observation, participant observation, unstructured interviews, group interviews and discussions, and oral and visual evidence that is derived from documents". Hy noem ook verder dat daar nie 'n voorgeskrewe metode is hoe gevallestudies gedoen word nie.

Die kwalitatiewe navorsingmetode word deur Joubert (1996:4) verder omskryf as 'n metode wat nie probeer om die data te manipuleer of te meet nie, maar om die kompleksiteit van die onderwerp wat bestudeer word in die omvattende beskrywing vas te lê (Kgobe 1999:1).

Die eerste fase van die ondersoek is deur middel van 'n vraelys gedoen om die studiegebied te verken (sien bylaag C). Die tweede fase is gedoen deur ongestruktureerde onderhoude, informele gesprekke, deelnemende waarneming en bestudering van dokumente.

## **1.6 STRUKTUUR VAN DIE STUDIE**

### **Hoofstuk 1: Algemene inleidende oriëntering**

Hierdie hoofstuk dien as 'n oriëntering waarin die probleemstelling, doelstellings, navorsingmetodes en die indeling van die hoofstukke uiteengesit word.

### **Hoofstuk 2: Die aard van skoolbeleid**

In hierdie hoofstuk word gefokus op die konsep onderwysbeleid en aanverwante begrippe soos skoolbeleid, onderwysstelsel en beheer.

'n Literatuurstudie van die volgende is gedoen:

- Onderwysbeleid op makro-vlak en die rol van die staat ten opsigte van beheer deur middel van die Skolewet;
- Die struktuur van die onderwysstelsel op die meso-vlak en die interaksie tussen nasionale en provinsiale departemente;
- Skoolbeleid op mikro-vlak en daar is veral gefokus op toelating, dissipline en uniformbeleid;
- Beleidsformulering en die riglyne soos vasgestel deur die Onderwysdepartement (1998) en Meyer et al.(1999).



### **Hoofstuk 3: Empiriese ondersoek – skoolbeleid**

In hierdie hoofstuk word 'n geografiese en demografiese oorsig van die Noord-Kaap-streke gegee met die klem op die Kimberley-streek. Daar is spesifiek gefokus op ses geselekteerde skole en hoe hulle die beleidsareas van toelating, dissipline en uniformbeleid hanteer.

### **Hoofstuk 4: Die analise van die beleidsareas by die ses skole**

Hierdie hoofstuk ontleed die beleidsareas vanuit die drie ex-onderwysdepartemente (DET, HoR, HoA) om vergelykings tussen hulle te tref.

### **Hoofstuk 5: Samevatting, gevolgtrekkings en aanbevelings**

In die finale hoofstuk word 'n samevatting oor die ondersoek gedoen met verskeie gevolgtrekkings wat daaruit voortgevoel het. Enkele aanbevelings word gemaak.

In hierdie inleidende hoofstuk moet dit ook genoem word dat die studie hoofsaaklik in die jare 1997 tot 1999 afgehandel is en die verslag teen begin 2000 voltooi is, maar weens persoonlike omstandighede van die navorser eers in 2002 geëksamineer is. Die implikasie hiervan word verder in hoofstuk 5 onder beperkinge van die studie bespreek(sien onder, 5.3).



## HOOFSTUK 2

# DIE AARD VAN SKOOLBELEID

## 2.1 ALGEMENE TEORETIESE ORIËNTASIE

Skoolbeleid vorm 'n belangrike komponent of vertakking van die oorkoepelende konsep onderwysbeleid. Om die essensie van skoolbeleid te beklemtoon is dit noodsaaklik om aanverwante begrippe nl. onderwysstelsel, onderwysbeleid, beheer en skoolbeleid te definieer. Die beleidsverloop word deur middel van 'n model (figuur 2.1) geïllustreer om sodoende aanverwante konsepte te verduidelik.

## 2.2 ONDERWYSBELEIDSONTWIKKELING IN SUID-AFRIKA: Historiese Agtergrond

### 2.2.1 Inleiding

Sedert Februarie 1990 het die veranderinge op Suid-Afrikaanse politieke terrein ook op opvoedkundige gebied gemanifesteer en het drie betekenisvolle beleidsdokumente die lig gesien, naamlik:

- Die destydse regering se "Education Renewal Strategy (ERS)"-dokument (1992).
- Die "National Education Coordinating Committee (NECC)" se "National Education Policy Investigation - Governance and Administration Report" (1992).
- Die "African National Congress - Education and Training Framework"-dokument (1993) van die ANC.

Hierdie drie dokumente fokus op die onderwysdebat oor veranderinge waarmee beleidmakers gekonfronteer is ten opsigte van die transformasie van die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel (Sayed, 1996: 102).

Sayed en Carrim (1997:92) verwys na die verkiesing van April 1994 as 'n betekenisvolle skuif in beleidsontwikkeling. Die totstandkoming van 'n wettige, nie-

rassige en demokratiese nasionale ministerie van onderwys het die weg gebaan vir vasstelling van amptelike beleidswette.

Volgens (Sayed & Carrim, 1997: 92) is die beleidsdokumente, wetsontwerpe en wette wat tot dusver aanvaar is die volgende:

- Die “Education Employment Act” (1994) wat gefokus op die magte van beheerliggame.
- Die ontwerp van “Education and Teacher Employment. Training White Paper “ (September 1995) beklemtoon die makro-beginsel van onderwys.
- Die “ National Education Policy Bill “ wat die magte van die minister en by implikasie die magte van die provinsie beskryf.
- Die “ South African Qualifications Authority Act “ (September 1995).
- Die “ Hunter Review Committee’s Report “ (Augustus 1995).
- Die “Organisation, Governance and Financing of Education Discussion Document, White Paper 2 “ (Februarie 1996).
- Die “South African Schools Bill (SASA)” wat die beheer van skole direk aanspreek (April 1996) en later as die Suid-Afrikaanse Skolewet (SASA) bekragtig is (Sayed & Carrim, 1997:92).

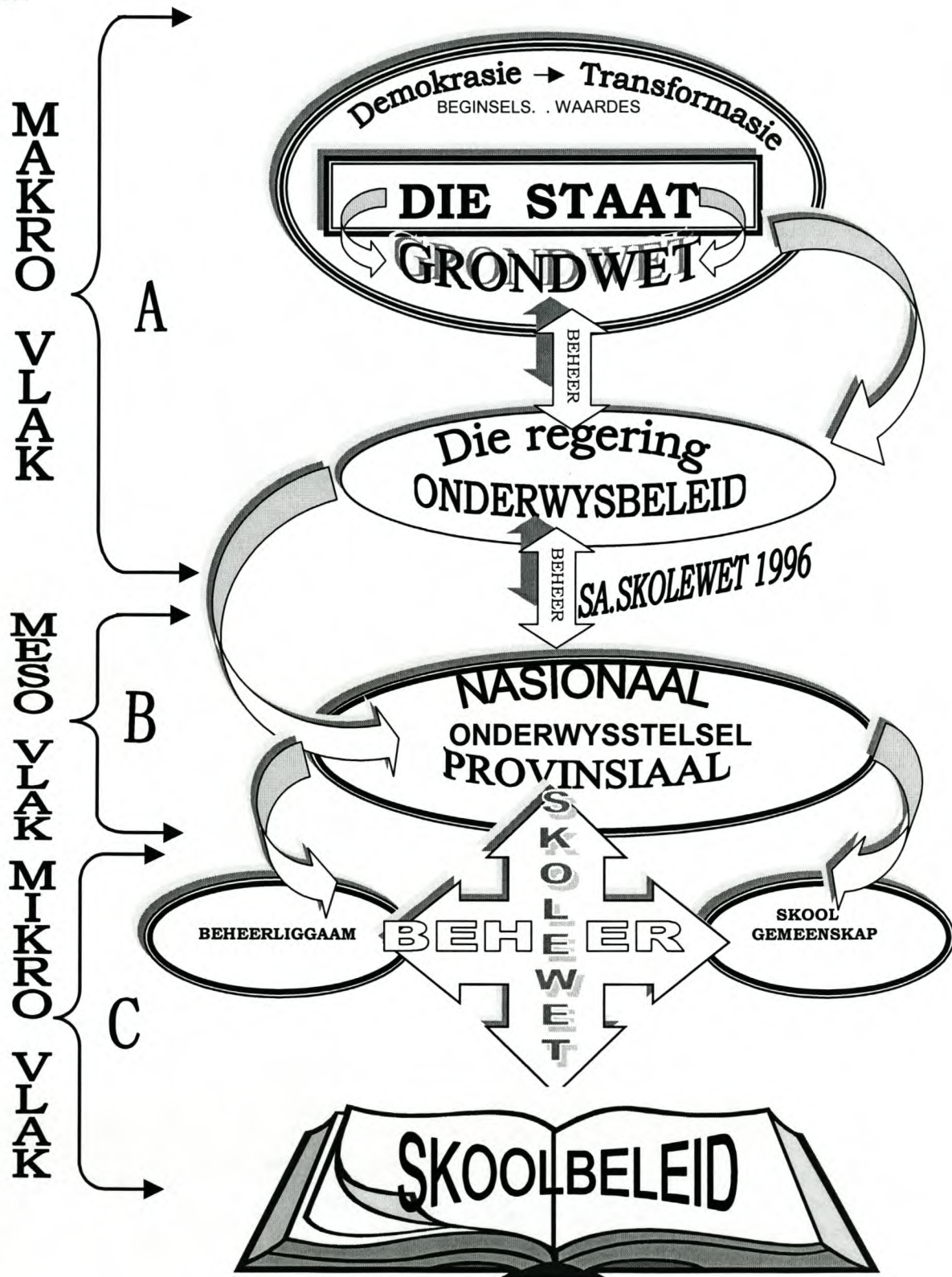
Die laasgenoemde beleidsdokument wat in werking getree het op 1 Januarie 1997 se basiese doelwit is beter opvoeding en meer doeltreffendheid en regverdigheid. Dit beskryf ‘n enkele nie-diskriminerende skoolsisteem gebaseer op fundamentele regte voorsien in die grondwet. Hierdie beleidsdokument is eers in konsepvorm aan die breë gemeenskap voorgelê vir goedkeuring en deur die Regering van Nasionale Eenheid aanvaar. Dit moes ‘n onderwysstelsel daarstel wat aanvaarbaar is vir die meerderheid Suid-Afrikaners en hierdie dokument staan nou bekend as die Suid-Afrikaanse Skolewet.



Voor 1994 was die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel georganiseer in verskillende onderwysdepartemente. Die demokratiese verkiesing in 1994 het die weg gebaan vir transformasie in die onderwysstelsel in Suid-Afrika en 'n groot uitdaging gerig aan die staat. Die bekendmaking van 'n nuwe beleidsraamwerk vir transformasie is gereflekteer in die eerste Witskrif vir Onderwys en Opleiding in 'n demokratiese Suid-Afrika.

## 2.3 BELEIDSONTWIKKELING OP VERSKILLEND VLAKE IN SUID-AFRIKA

Figuur 2.1





### 2.3.1 Die makro-vlak (A)

Die volgende omskrywing is gebaseer op die diagram in figuur 2.1 om die beleidsontwikkeling van vlak tot vlak te verduidelik. Die **Grondwet** van die Republiek van Suid-Afrika, 1996 (Wet 106 van 1996) en die Suid-Afrikaanse Skolewet, 1996 (Wet 84 van 1996) verskaf die raamwerk vir onderwys en opleiding. Nasionale en provinsiale onderwysdepartemente verskaf die makro-vlak van onderwysbeleid en provinsiale onderwysdepartemente wat van tyd tot tyd beleidsdirektiewe na skole in die provinsie deurvoer.

Die rol van die **Staat** op hierdie vlak is die voorsiening van basiese onderwys vir al sy inwoners. Sedert 1996 het die Republiek van Suid-Afrika 'n demokratiese Grondwet en dit is die hoogste gesag in die land en alle ander wette en optredes moet in ooreenstemming met die Grondwet wees. Daar is 'n verdere grondwetlike plig op die staat dat die onderwysstelsel ontwikkel word sodat verdere onderwys (nie net basiese onderwys nie) in toenemende mate vir almal beskikbaar en toeganklik moet wees. Die **demokratiese transformasie** van onderwys in Suid-Afrika bevorder die samelewing en vestig 'n kultuur van menseregte en om rassisme, seksisme en ander vorms van onbillike diskriminasie uit die weg te ruim.

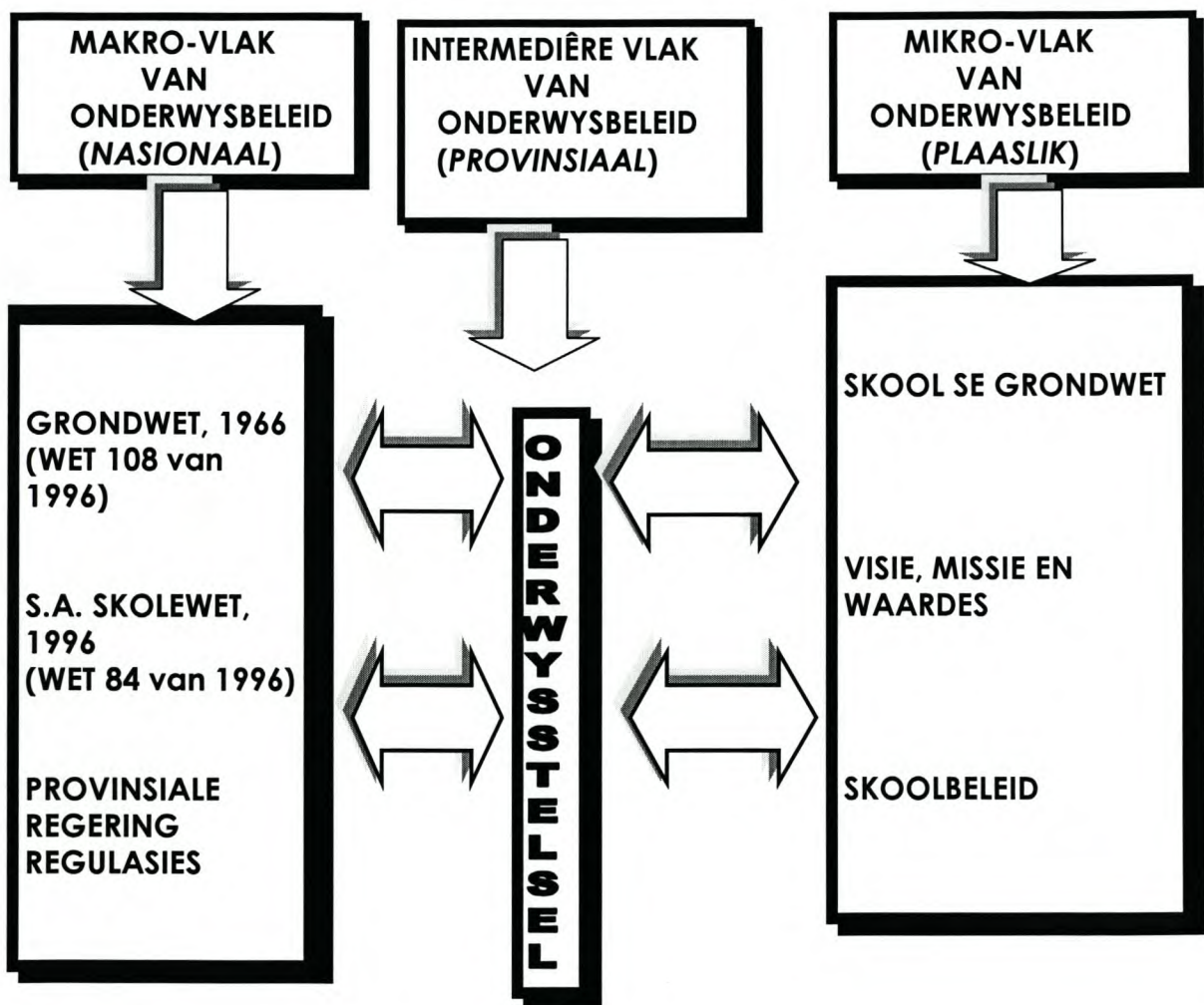
Die Departement van Onderwys (1997c: 5) gee 'n uiteensetting van sekere belangrike waardes waarop die demokratiese staat gebaseer is (met ander woorde, dit is **waardes en beginsels** en moet altyd in ag geneem word - ook by die bestuur van 'n skool). Die waardes is soos volg :

- Menslike waardigheid, die verkryging van gelykheid en die bevordering van menseregte en vryhede
- Nie-rassigheid en nie-seksisme
- Die oppergesag van die reg, met ander woorde, die Grondwet en ander wette soos toegepas deur die hof, het hoër gesag as die Parlement of die Regering

- Alle volwassenes moet kan stem, en daar moet gereelde verkiesings, 'n veel-partystelsel van demokratiese regering, aanspreeklikheid en openheid wees.

Alhoewel makro-vlak beleide die raamwerk van openbare skole uitspel, word daar verwag van plaaslike skole om hul eie skoolbeleid te bepaal (Meyer et al. 1999 : 15-16).

**Figuur 2.2 aangepas uit Meyer et al. (1999:16), toon die verband tussen die makro- , intermediêre en mikro-vlakke van onderwysbeleid.**



Volgens Meyer vind ontwikkeling van onderwysbeleid op die makro-vlak plaas waar die Grondwet die hoogste vorm van staatsbeleid is, en die Suid-Afrikaanse Skolewet en die provinsiale regeringsregulasies wat saamgestel is, in ooreenstemming met die Grondwet moet wees.



Met die demokraties verkose **regering** van April 1994 het verdere inisiatiewe op die toneel te voorskyn gekom, naamlik: Die Witskrif vir Onderwys, Die Suid-Afrikaanse Skolewet, Die Nasionale Kwalifikasieraamwerk (NKR), Die Suid-Afrikaanse Kwalifikasie-otoriteit (SAKO) en meer onlangs Uitkomsgebaseerde Onderwys (UGO). Die nasionale sowel as provinsiale beheerstrukture bevind hulle op hierdie vlak (SADTU, 1998: 8).

Volgens die Departement van Onderwys (1997c:1) kan daar teen die agtergrond van die gefragmenteerde verlede gesien word dat die Skolewet poog om 'n verenigde toekoms te bou. 'n Hoofeienskap van die Skolewet is die skep van 'n enkele, verenigde skoolstelsel wat deur 'n nasionale onderwysdepartement en nege provinsiale departemente bestuur word. Provinsiale onderwysdepartemente is vir die befondsing en die professionele **bestuur** van skole verantwoordelik en dit is die taak van die nasionale minister van onderwys om **nasionale beleid**, norme en standaarde vir die hele stelsel te bepaal.

Hieruit kan dus afgelei word dat die Skolewet toegee dat die staat nie op sy eie onderwys kan verbeter nie. 'n Sentrale beginsel is dan ook die skep van nuwe skoolbeheerstrukture en vennootskappe tussen die staat en andere wat by onderwys betrokke is.

Die beheerbeleid van openbare skole is gebaseer op die kernwaardes van demokrasie. Dit fokus op die daarstelling van verteenwoordigende beheerliggame in openbare skole met onderhandelinge interaksie met die Skolewet wat in die Grondwet saamgevat is (Departement van Onderwys, 1996: 5).

### 2.3.2 Beheer

Die beheer word vergestalt in die Grondwet en die duidelike deurvloei van beheermeganismes en strukture vanaf die makro-vlak tot by die mikro-vlak kan waargeneem word en dus plaasvind deur middel van beleidprosesse.

Van der Westhuizen (1990: 241) sien beheeruitoefening as 'n bestuurstaak wat daarop gemik is om te verseker dat die beplande doelstellinge en doelwitte bereik word. Hy noem verder dat beheer gerig is op die bereiking van 'n gemeenskaplike doel, naamlik die realisering van opvoeding en onderwys. Die Grondwet stig 'n demokratiese nasionale, provinsiale en plaaslike orde, en bind alle regerings en openbare skole om hulle te verbind tot fundamentele regte en fundamentele vryheid.

Elke departement voer **beheer** uit, byvoorbeeld die staat oor die regering (nasionaal) wat vir beleidsbepaling sowel as voorsiening van onderwys op die vlak verantwoordelik is, byvoorbeeld die Lid van die Uitvoerende Raad (LUR). Die departementshoof is verantwoordelik vir die voorsiening van onderwys op provinsiale vlak en plaaslike beheer word op skoolvlak uitgeoefen deur 'n beheerliggaam wat insluit: die prinsipaal, ouers, onderwysers, nie-doserende personeel, leerders en ledevan die gemeenskap.

### 2.3.3 Belangrike wette wat skoolbeheer raak

Volgens die Departement van Onderwys (1997b : 20) bestaan dit uit:

- **Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, Wet 108 van 1996**

Die Grondwet van 1996 gee 'n uiteensetting van sekere belangrike waardes waarop die demokratiese staat gebaseer is (met ander woorde, dit is waardes en beginsels en moet altyd in ag geneem word) - ook by die bestuur van skole.

- **Die Wet op Nasionale Onderwysbeleid, Wet 27 van 1996**

Hierdie wet maak dit moontlik om nasionale beleid vir die onderwys te bepaal.

- **Die Suid-Afrikaanse Skolewet, Wet 84 van 1996**

Die wet skep een, nasionale stelsel met twee kategorieë : openbare skole en onafhanklike skole. Die wet is op samewerkende beheer en op 'n vennootskapstelsel gegrond. Dit maak ook voorsiening vir beheer en professionele



bestuur van openbare skole waar beheerliggame die beleid bepaal en reëls neerlê waarvolgens skole georganiseer en beheer word.

- **Die Wet op Arbeidsverhoudinge, Wet 66 van 1996**

Hiedie wet raak die regte en pligte van werknemers, met inbegrip van opvoeders en nie-opvoederlede van 'n skool se personeel. Die wet reguleer vakbonde en die reg om te staak, bevorder bedingingsprosedures in die werkplek en die deelname van werknemers aan die besluite, en handel oor ander verwante aangeleenthede.

- **Die Wet op die Indiensneming van Opvoeders, Proklamasie 138 van 1994**

Hiedie wet handel oor die aanstelling en bevordering van opvoeders en hulle diensvoorwaardes, die oorplasing en sekondering van opvoeders, die beskikbaarheid van opvoeders, wangedrag en dissiplinêre stappe.

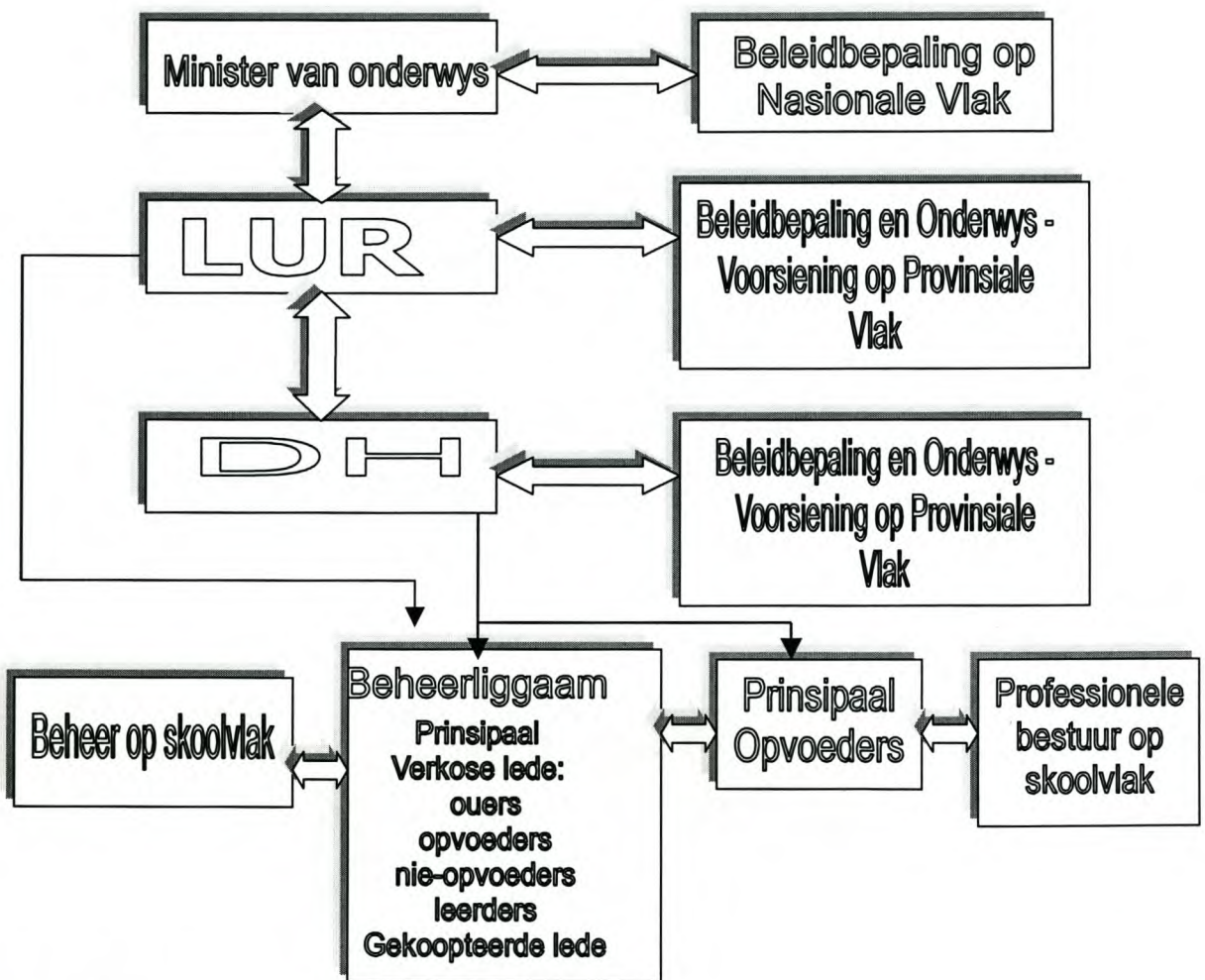
- **Provinsiale onderwyswette en regulasies**

Elke provinsie sal uiteindelik sy eie onderwyswet en regulasies hê wat onderwys in elke individuele provinsie in besonderhede sal reël. Beheerliggame moet alle onderwyswetgewing (nasionale en provinsiale) wat hul beheerwerkzaamhede raak, bestudeer en daarby hou.

Soos geïllustreer in figuur 2.1 vorm die **Makro-vlak (A)** die vlak van besluitneming ten opsigte van wette, regulasies en beleidprosesse. Beheer word vanaf hierdie vlak deurgevoer na die ander vlakke byvoorbeeld die nasionale vlak, provinsiale vlak en dan na skoolvlak.

### 2.3.4 Die beheerstrukture in die onderwysstelsel

Die volgende diagram toon die beheer op verskillende vlakke en fokus veral op beheer op skoolvlak.



**Figuur 2.3** (Departement van Onderwys, 1997:15).

Die bostaande diagram toon aan waar in die struktuur van skoolbeheer die beheerliggaam inpas onder die gesag van nasionale en provinsiale strukture, naamlik die Minister van Onderwys, die LUR en die Departementshoof (DH).

Volgens **figuur 2.1** word die skakeling tussen die verskillende vlakke, naamlik die makro-, meso- en die afvloei na plaaslike vlak (mikro-vlak) in **figuur 2.3** duideliker uitgebeeld en hiervolgens word die rol van beheer in die onderwysstelsel geïllustreer.



### 2.3.5 Die Suid-Afrikaanse skolewet as onderwysbeleid

#### Wat is beleid?

Enige organisasie, of dit nou 'n skool of 'n sakeonderneming is, word gestig en bedryf met 'n bepaalde doel voor oë. In die geval van 'n sakeonderneming is die doel byvoorbeeld dienslewering met 'n winsoogmerk. In die geval van die skool is die oorkoepelende doelstelling opvoedende onderwys (Badenhorst, 1986: 9).

Volgens Harman (1984: 13) kan beleid ook gesien word as 'n posisie of houding wat ontwikkel is in reaksie op 'n probleem of konflikkwessies en gemik is op die bereiking van sekere doelwitte.

Beleid is uiteraard 'n menslike aangeleentheid wat deur mense en vir mense opgestel word. Namate mense se motiewe, begeertes, ideale, beskouinge en doelwitte verander, gaan hulle ook hulle beleid ten opsigte van 'n saak verander. Daarom is beleid altyd 'n aanpasbare en veranderbare saak. 'n **Onderwysbeleid** lei tot onderwyswette, voorskrifte, regulasies, ordonnansies, reëls en opdragte (Van Schalkwyk, 1988 :44).

In aansluiting by Van Schalkwyk die volgende: onderwys in Suid-Afrika het 'n transformasie beleef en die ontwikkeling van 'n nuwe onderwysbeleid tot stand gebring in die vorm van die Suid-Afrikaanse Skolewet. Die wet is die gevolg van jarelange navorsing oor onderwysbeleid en omvattende onderhandelinge dwarsdeur die land met individue en organisasies wat belang by die onderwys het. Dit sluit in ouers, leerders (skoliere), opvoeders (onderwysers) en gemeenskappe.

Volgens minister Joemat, LUR in die Noord-Kaap, maak die Skolewet en die Noord-Kaapse Onderwyswet dit moontlik vir ouers, onderwysers, leerders en die gemeenskap om eienaarskap van hulle skole te aanvaar en om hulle hiervolgens te bestuur (Departement van Onderwys, 1997a : 1).

### 2.3.6 Die doelwitte en aard van die skolewet

Die basiese doelwitte van die Skolewet is om onderwys beter, meer doeltreffend en meer regverdig te maak. Dit skep een, nie-diskriminerende skoolstelsel wat gegrond is op die fundamentele regte wat in die Grondwet vervat is.

Die hoofgedagtes vervat in die Skolewet is die volgende:

- Die wet skep een nasionale sisteem met twee kategorieë van skole: openbare en afhanklike skole.
- Elke openbare skool is 'n wetspersoon verantwoordelik vir sy bates en laste.
- Die wet lê die grondslag vir verbetering van die kwaliteit van onderwys.
- Dit maak skoolbywoning verpligtend vir jong mense tussen die ouderdom van ses en vyftien jaar.
- Dit verseker toegang van leerders tot alle openbare skole.
- Dit skep 'n regverdige sisteem van befondsing.
- Opvoeders in openbare skole word deur die staat aangestel en besoldig.
- Die wet is gebaseer op koöperatiewe beheer en vennootskap.
- Dit bewerkstellig verteenwoordigende, beheerliggame en verteenwoordigende leerderkomitees (LRC).
- Beheerliggame moet die staatsfonds aanvul om sodoende die kwaliteit van skole te verbeter en in stand te hou (Suid-Afrikaanse Skolewet, 1997b: 1).

Die Skolewet lê die grondslag vir 'n baie beter onderwysstelsel vir Suid-Afrika. 'n Vorige minister van onderwys, prof. Sibusiso Bengu, benadruk egter die feit dat die werk nou eers begin het. "Ons is daartoe verbind om dwarsoor die land vennootskappe tussen onderwysowerhede en beheerliggame te vestig en om leer by al ons skole 'n prioriteit te maak. Ons wil dit vir al ons jongmense en vir ons land doen" (Departement van Onderwys, 1997c: 1).



### 2.3.7 Die meso-vlak (B)

#### 2.3.7.1 *Die struktuur van die onderwysstelsel: 'n Begripsverklaring*

Met verwysing na **figuur 2.1** word op hierdie vlak getoon waar die onderwysstelsel inpas asook beheer wat uitgeoefen word vanaf die makro-vlak na die mikro-vlak. Nasionale wetgewing vind hier plaas byvoorbeeld die Suid-Afrikaanse Skolewet (1996) wat as gids dien binne die onderwysstelsel. Die hoofeienskap van die Skolewet is die skep van 'n enkele, verenigde skoolstelsel wat deur 'n nasionale onderwysdepartement en nege provinsiale departemente bestuur word.

Provinsiale onderwysdepartemente is vir die befondsing en die professionele bestuur van skole verantwoordelik en dit is die taak van die nasionale minister van onderwys om nasionale beleid, norme en standaarde vir die hele stelsel te bepaal.

Die onderwysstelsel kan volgens Steyn (Berkhout & Bondesio, 1992:51) gedefinieer word as “'n logistieke raamwerk vir effektiewe onderwys om aan die behoeftes van 'n bepaalde groep mense te beantwoord”. Volgens die RGN-verslag (1981:28) moet die onderwysstelsel strew na die verwerkliking van die potensiaal van alle inwoners deur die voorsiening van gelyke onderwysgeleenthede en die handhawing van onderwysstandaarde vir almal, asook 'n bydra lewer tot die verbetering van die lewenskwaliteit van alle inwoners.

Volgens Van Schalkwyk (1986:97) vorm die skool deel van die onderwysstelsel en die struktuurelemente wat aan die skool 'n unieke aard en karakter verleen, is die volgende:

Dit is 'n onderrig- en leerplek en behels

- leerders
- onderwysers
- leerdoelwitte

Dit word doelgerig ondersteun deur ondersteuningsdienste en samelewingsverbande wat daarby belang het.

Dit word doelgerig bestuur, en daarom beskik dit oor

- 'n onderwysbeleid
- 'n organisasiestruktuur
- 'n ampsdraer ( vir die bestuurs- en funksionele take)
- werksprosedures
- finansies en beheermeganismes

Dit konformeer met die milieu waarvan dit deel uitmaak. Dit beskik oor interne en soewereine bevoegdheid en formele onderwys.

'n Onderwysstelsel is 'n middel of instrument wat deur 'n gemeenskap (ouers, staat, privaatsektor, kerk, ens.) geskep word om onderwys aan sy lede op doelgerigte, beplande en geordende wyse te voorsien. Die formele onderwysaktiwiteite word normaalweg aangebied deur onderwysinrigtings wat bestuur word deur bestuurstrukture en ondersteun word deur ondersteuningsdienste en strukture wat belange en verantwoordelikheid met betrekking tot die onderwys besit (Van Schalkwyk, 1986: 6).

Vos en Brits (1990: 31) merk tereg op dat die onderwysstelsel nie oornag ontstaan nie maar geleidelik ontwikkel saam met ander sosiale strukture soos die staat, familie en die kerk as belanghebbendes binne die skoolopset en die opvoeding van die leerders. Die resultaat van hierdie betrokkenheid lei tot die ontstaan of ontwikkeling van onafhanklike en ingevlegde sosiale strukture waarin die opvoeding van die jeug georganiseer op 'n vergelykende basis van 'n formele sisteem van onderwys plaasvind.

Volgens Bondesio en Berkhout (1992) neem geen twee lande se onderwysstelsels dieselfde vorm aan nie. Alhoewel alle onderwysstelsels sekere basiese kenmerke of essensies vertoon wat konstant is, neem hierdie strukture steeds op verskillende wyses vorm aan. Die vernaamste verandering aan 'n onderwysstelsel word deur die



samelewing tewegebring. Die onderwysstelsel kan ook bydra om die samelewing te verander. Die verskynsels onderwysstelsel en samelewing verkeer dus in wisselwerking en beïnvloed mekaar wedersyds, afhangende van die totaliteit van die bestaande situasie (Geldenuys, 92: 8).

Om aansluiting te vind by Geldenuys se stelling dat die onderwysstelsel en die samelewing in wisselwerking verkeer en mekaar wedersyds beïnvloed, kan daar as 'n praktiese voorbeeld verwys word na die Idenburg-model wat ses belangrike maatskaplike faktore identifiseer nl. politieke sisteem, demografie, ekonomiese sisteem, sosiale sisteem, godsdiens en wêreldbeskouing en wetenskap en tegniek (Bondesio & Berkhout (1992: 90). Die afleiding kan dus gemaak word dat die onderwysstelsel binne enige samelewing, die primêre doel het om die leerders, onderwysers, ouers en ander belanghebbendes toe te rus vir hul taak in die samelewing.

Vanuit die ooreenstemmende beskrywing van verskillende kundiges oor die konsep onderwysstelsels, kan daar saamgestem word dat samelewing indirek 'n invloed het op die daarstelling van 'n goeie onderwysstelsel. Die Suid-Afrikaanse Skolewet wat op 1 Januarie 1997 van krag geword het verban die minderwaardige en ongelyke onderwys van die apartheidsera tot die verlede en stel in die plek daarvan een skoolstelsel waarbinne mense kan saamwerk om die gehalte van onderwys te verbeter en kan verseker dat alle kinders gelyke kanse het om te leer (Departement van Onderwys, 1997:1).

Die onderwysstelsel word op hierdie vlak geplaas omdat dit 'n wisselwerkende rol het met die makro-vlak waar die besluitneming plaasvind vir die daarstelling daarvan deur die onderwysowerhede op nasionale vlak en dan deurgevoer word na die provinsies wat dit op hulle beurt na die plaaslike skole deurgee, dit wil sê na die mikro-vlak.



Volgens Steyn bestaan 'n onderwysstelsel uit vier komponente naamlik: Onderwysstelselbeleid, Onderwysstelseladministrasie, Onderwyskundigestruktuur en Ondersteuningsdienste (Berkhout & Bondesio, 1992:54-58). Meer klem word gelê op die eerste komponent beleid en veral op mikro-vlak naamlik skoolbeleid en die belangrike rol wat die Skolewet speel in die formulering van beleid asook die bydrae van beheerliggame.

### **2.3.7 Die mikro-vlak (C)**

#### **2.3.8.1 Skoolbeleid - begripsverklaring**

Volgens Guba (1984:64 ) kan beleid gedefinieer word as die akkumulerende vaste besluitneming van 'n beheerliggaam waarvolgens dit reguleer, beheer, promoveer, diens lewer en invloed uitoefen op sake binne sy sfeer van outoriteit. Beleid is 'n outoriteit van doelwitte. Hy noem ook verder dat beleid 'n strategie is vir die vind van oplossings of die verbetering van 'n probleem en ook as 'n gids dien vir die neem van besluite.

*“School policy refers to rules, regulations, codes and procedures necessary to regulate the functioning of school organisation. There are different policies on discipline, visits to the school, funding raising, and so on. These policies convey a strong message to people in the school and community about how things are done in the school and where each person fits in”* (Tutorial Letter, 1998: 31).

Die oorkoepelende doelwit of doelstellings van 'n skool is opvoedkundige onderwys. Definitiewe stappe moet gevolg word om die doelstellinge te beklemtoon. Die beginpunt hiervan lê in die proses van beleidformulering. Badenhorst (1986:10) sê die volgende: om te kan verstaan waaroor dit by skoolbeleid gaan, is dit nodig om eers stil te staan by die hoofbron van skoolbeleid, naamlik: die departementele beleid, want 'n skool maak deel van 'n onderwysstelsel uit, en so 'n onderwysstelsel speel die onderwysdepartement 'n deurslaggewende rol.



Om die skool te sien as 'n organisasie kan die volgende aspekte van beleid wat deur Badenhorst (1986:10) beklemtoon word as belangrik geag word:

- Beleid gee rigting aan die bestuur van die organisasie.
- Beleid word gewoonlik bondig saamgevat.
- Beleid is 'n gids vir optrede.
- Beleid kan òf oorkoepelend (breë hoofbeleid) van aard wees òf dit kan met 'n ondergeskikte deel van die organisasie te make hê.

Die visie en missie van 'n skool kan hiervolgens vergelyk word met die beskrywing wat deur Badenhorst verduidelik is. Die samestelling van 'n skool se beleid word deur die beheerliggaam gedoen en bestaan gewoonlik uit alle aspekte rakende die skool en dien as 'n gids vir die skool.

Die burokratiese proses van beleidmaking deur nasionale regering en die implementering daarvan word van bo gereguleer. Met die nuwe Suid-Afrika word 'n demokratiese benadering tot beleid gevolg waar elke rolspeler betrokke is by die beleidsproses. Volgens Fuhram en McLaughlin: " Policy is not a matter of formal decisions taken by national-level bureaucrats, politicians or experts, but also a constant process of negotiation between the different levels of the policy process" (Kgobe, 1999:7).

Vir die doel van hierdie studie is daar slegs gekyk na drie aspekte van skoolbeleid, naamlik uniform, toelating en dissiplinebeleid. Rondom laasgenoemde twee aspekte van beleid op skoolvlak heers daar groot onsekerheid en kontroversie. Die rol van die beheerliggaam in die formulering van 'n toelatingsbeleid, 'n dissiplinebeleid en 'n uniformebeleid in ooreenstemming met die Skolewet word kortliks verduidelik.

### **2.3.8.2 *Beleid ten opsigte van toelating***

'n Kort uiteensetting word gegee van die Departement van Onderwys (1997 : 53-54) se beleid ten opsigte van toelating tot openbare skole:

- *Toelating tot openbare skole*

Ingevolge die Skolewet, moet elke ouer toesien dat elke leerder vir wie hy of sy verantwoordelik is, skool bywoon vanaf die eerste skooldag van die jaar waarin daardie leerder die ouderdom van sewe jaar bereik tot die laaste skooldag van die jaar waarin daardie leerder die ouderdom van vyftien jaar of die negende graad bereik, watter een ook al eerste plaasvind. Elke LUR moet verseker dat daar voldoende plek in skole is sodat elke kind wat in sy of haar provinsie woon, kan skoolgaan. Ouderdom tydens toelating is huidiglik nie 'n vereiste in die geval van sekondêre skole nie, omdat dit slegs geld vir primêre skole. Hierdie studie is gedoen by sekondêre skole.

- *Wie bepaal die skool se toelatingsbeleid*

Beheerliggame moet die skool se toelatingsbeleid formuleer en op skrif stel. Die toelatingsbeleid moet nie in stryd met die Skolewet of toepaslike wette in die provinsie wees nie.

- *Geen onbillike diskriminasie nie*

Skole moet leerders sonder onbillike diskriminasie toelaat. Die Grondwet verbied onbillike diskriminasie maar laat billike diskriminasie toe. Die Grondwet bepaal dat daar geen onbillike diskriminasie op enige van die volgende gronde teen enigiemand mag wees nie: ras, geslag, swangerskap, huwelikstaat, etniese of sosiale herkoms, kleur, seksuele georiënteerdheid, ouderdom, gestremdheid, godsdiens, gewete, oortuigings, kultuur, taal en geboorte. Die Grondwet verbied nie alle vorme van diskriminasie nie, net onbillike diskriminasie. In sekere gevalle kan dit billik wees om teen iemand te diskrimineer. Die Skolewet maak dit byvoorbeeld moontlik om afsonderlike skole vir seuns en meisies te hê. Hoewel 'n seunskool teen meisies diskrimineer, is dit nie onbillike diskriminasie nie.



Net so kan 'n skool wat net in een taal onderrig gee, besluit om in sekere omstandighede nie leerders van ander taalgroepe toe te laat nie. Afhangend van die omstandighede kan sulke diskriminasie billik wees. Aan die ander kant is dit duidelik dat diskriminasie op grond van ras altyd onbillik is en nie toegelaat sal word nie.

Skole word versoek om 'n leerder toe te laat selfs wanneer

- die leerder se ouer nie die skoolgeld betaal het of kan betaal nie;
  - die leerder se ouer nie met die skool se doelstellings saamstem nie; en
  - die leerder se ouer weier om 'n kontrak te sluit of te teken ingevolge waarvan hy of sy afstand doen van enige eis vir skadevergoeding wat uit die opvoeding van die leerder voortspruit. (Dit beteken dat 'n leerder tot die skool toegelaat moet word selfs al weier die ouer om 'n vrywaringsvorm te onderteken wat die skool vrystel van die betaling van skadevergoeding vir enige skade wat die leerder by die skool of gedurende ander opvoedkundige bedrywighede veroorsaak het.)
- *Geen toelatingstoetse toegelaat nie*

'n Beheerliggaam mag geen toetse vir leerders gee om te bepaal of hulle tot 'n skool toegelaat moet word nie. Die prinsipaal of enigiemand anders mag ook nie gevra word om so 'n toets af te neem nie.

- *Ouderdomvereistes*

Net die minister van onderwys kan ouderdomsvereistes stel vir die toelating van leerders tot 'n skool. Volgens die Onderwysdepartement (1998:9) is die nuwe ouderdomsvereistes vir die toelating tot 'n gewone openbare skool soos volg :

Die statistiese ouderdomsnorm per graad is die graad getal plus 6, byvoorbeeld Graad 1+6 = ouderdom 7; Graad 9+6 = ouderdom 15; Graad 12+6 = ouderdom 18 ens. Hierdie vereistes het in werking getree 1 Januarie 2000.

- *Plasing van leerders met spesiale onderwysbehoeftes*

Wanneer daar besluit word waar 'n leerder met spesiale onderwysbehoefte geplaas moet word, moet die DH en die prinsipaal altyd die regte en wense van die ouers van daardie leerder in ag neem.

- *Geslagspesifieke skole*

Afsonderlike skole vir seuns en meisies is toelaatbaar.

### **2.3.8.3 *Beleid ten opsigte van dissipline***

Goeie skooldissipline is 'n belangrike eienskap van doeltreffende skole. Leerders leer die beste in 'n ordelike en veilige omgewing. Dissipline is dus een van die belangrikste bestuurswerksaamhede in 'n skool. Prinsipale en opvoeders het 'n plig om behoorlike orde en dissipline te handhaaf. Om goeie dissipline te verkry, moet elke skool 'n skriftelike gedragskode hê. Die doel van die gedragskode is soos volg:

- Om 'n goed georganiseerde skool te skep sodat doeltreffende leer en onderrig kan plaasvind.
- Om selfdissipline te bevorder
- Om goeie gedrag te bevorder
- Om gedrag te reguleer

Elke skool kan oor sy eie gedragskode besluit, maar wanneer die gedragskode vir 'n skool opgestel word, kan die riglyne en regulasies oor skooldissipline wat deur die minister van onderwys bepaal word, gebruik word (Departement van Onderwys, 1997: 59).

Die Grondwet beskerm die individu teen wrede of onmenslike optrede. In die Skolewet beskerm die verbod op lyfstraf leerders daarteen. Leerders, ouers en opvoeders moet aan die hand van 'n gedragskode verseker dat dissipline op ander maniere in skole gehandhaaf word.



### *Waaruit bestaan 'n gedragskode?*

Die Departement van Onderwys beskryf 'n gedragskode as 'n skriftelike stelling van reëls en beginsels oor dissipline. Dit sê watter soort gedrag opvoeders van elke leerder verwag en watter standaard van gedrag 'n skool wil handhaaf. Elke beheerliggaam sal sy eie idees oor 'n gedragskode hê. 'n Doeltreffende gedragskode sal egter die volgende aspekte insluit:

- *Skoolreëls*

Reëls is standaard van gedrag wat sê wat ons mag doen en nie mag doen nie. Lys al die reëls wat nodig is om seker te maak dat die skoolomgewing ordelik en veilig is. Reëls moet regverdig, redelik en realisties wees. Gebruik eenvoudige, maklike woorde om die reëls te skryf. 'n Verdere byvoeging is die betrokkenheid van die leerders by die samestelling van die reëls.

- *Sanksies (straf)*

Dissipline in skole hou natuurlik verband met die gebruik van straf. Leerders moet weet wat van hulle verwag word en watter stappe teen hulle geneem sal word as hulle die skoolreëls oortree. Hulle moet weet watter sanksies of tipes straf gebruik sal word as hulle op 'n onaanvaarbare manier optree. Onthou dat die tipe straf wat gebruik word, wettig, regverdig en redelik moet wees. Die Wet op Nasionale Opvoeding en die Skolewet verbied die gebruik van lyfstraf. Die Skolewet maak dit duidelik dat lyfstraf nie meer in openbare en onafhanklike (private) skole as 'n metode van straf gebruik mag word nie. Artikel 12 van die Grondwet verklaar dat elkeen die reg het om nie op 'n wrede, onmenslike of vernederende wyse behandel of gestraf te word nie (CELP, 1997: 60).

Die Skolewet verwys na Artikel 9 en gee duidelike riglyne in verband met skorsing en uitsetting van leerders. Daar word van beheerliggame en prinsipale verwag om hierdie maatreëls te raadpleeg indien 'n probleem ontstaan.



*“ Suspension and expulsion are only applied in extreme cases because of their severe consequences. A pupil may only be suspended or expelled when the Superintendent or Director of Education gives his/her permission” (Squelch & Lemmer, 1994: 50).*

Sommige dissiplinêre sake moet ondersoek word en bepaalde prosedures moet gevolg word alvorens enige stappe gedoen kan word teen 'n leerder wat van 'n oortreding aangekla word. Dit is baie belangrik om die prosedures of stappe wat tydens dissiplinêre ondersoeke gevolg moet word, in die gedragskode te verduidelik (Departement van Onderwys, 1997: 61).

'n Skool se dissiplinebeleid is belangrik vir die daarstelling van positiewe skoordissipline en skep dus 'n ordelike omgewing, so ook 'n positiewe leerklimaat. Die samestelling van 'n dissiplinebeleid verg deeglike samewerking van alle belanghebbendes.

#### **2.3.8.4 *Beleid ten opsigte van uniform***

'n Skooluniform is die toonbeeld van 'n skool se trots en derhalwe moet leerders aangemoedig word om hul uniform met trots en waardigheid te dra. Die doelwit van die skooluniformbeleid is om eenvormigheid van die skooldrag gedurende skooltyd en tydens sportgeleenthede te bewerkstellig.

Die skooluniformbeleid is geskoei op die volgende beginsels en waardes: regmatige besluite, gelykheid, dissipline, respek, lojaliteit, erkenning van gesag, verbondenheid en trots. Die skooluniform kan gekoppel word aan die tradisie van 'n spesifieke skool. Snyman in (Joubert 1996:14) omskryf skooltradisie as volg: “Skooltradisie behels 'n besondere mensregtigheid en word tot stand gebring deur die oorlewing en handhawing van die positiewe gebruike en standaarde uit die verlede, die konserwatiewe beklemtoning van sekere morele waardes en die verheffing van die skool bo die alledaagse. Daardeur verkry die skool 'n unieke persoonlikheid wat by die leerlinge 'n gevoel van trots en emosionele verbondenheid wek, sodat hulle lojaal aan hul alma mater bly “.



Die Skolewet maak nie duidelike melding ten opsigte van die formulering van uniformbeleid nie. Dus kan aanvaar word dat die onus berus by die skoolgemeenskap vir die samestelling van die beleidskomponent.

### **2.3.8.5 Die formulering van skoolbeleid**

Die formulering van beleid is 'n noodsaaklikheid om sodoende alle probleme, uitdagings en onsekerhede te oorbrug.

*“ Humans also settle into habits which can be limiting and store up long-term problems and contradictions. We like our routines but if we stick to them closely over a period of time we can become dissatisfied and bored. For some of our clients, anxiety have limited their life to very set routines for themselves and their family; moving forward requires specific changes in behaviour to be made, usually in small steps, but steps which really will be taken and lead somewhere, together with a high level of reassurance to manage the anxiety “ (Newton and Tarrant, 1992:6).*

Die rekonstruksie van die onderwysstelsel in Suid-Afrika het verandering teweeg gebring en die veranderinge het groot druk geplaas op plaaslike bestuur van skole. Die Skolewet (1996) het magte verleen aan plaaslike skoolgemeenskappe om hul eie beleid te ontwikkel. Die rol van die skoolhoof, personeel en beheerliggaam word sterk beklemtoon in die verband. Om die doelstellings van 'n skool te bereik word strategieë ontwerp rondom beleidsareas en dit verg strategiese beplanning deur die skoolgemeenskap. Volgens die onderwysdepartement (1998:49-50) word riglyne verskaf om die proses te behartig. Die volgende vrae kan oor elke beleidsarea wat ontwikkel moet word, gevra word:

- Wat die probleme is;
- Wie die beleid voorgestel het;
- Wie verantwoordelik is; en
- Hoe dit die skool beïnvloed

Beleidspunte moet:

- Die visie en missie van die skool volg - 'n visie is om beperkings en probleme te hanteer en 'n missie is om sin en rigting en doelgerigtheid te verskaf.

- Deur 'n klein komitee wat al die belanghebbendes geraadpleeg het, opgestel word;
- Deur die beheerliggaam goedgekeur en aanvaar word;
- Prakties uitvoerbaar wees; en
- Nagegaan word om te bepaal of daar vordering was.

Hierdie proses vorm deel van skoolontwikkeling en om die visie van 'n skool te bereik moet die planne prakties uitvoerbaar wees, met kort–en langtermyn doelwitte om sodoende effektiewe onderrig te laat geskied en 'n verbetering in die prestasie van die skool te verseker. Daar is 'n mate van kundigheid verbonde aan die formulering van beleid en die onderwysdepartement verskaf riglyne aan skoolbestuur in handleidings wat beskikbaar is.

#### **2.3.8.6 Hoe ontwikkel ons skoolbeleid?**

Daar is verskillende maniere om beleid te ontwikkel.

Die onderwysdepartement verskaf voorstelle oor hoe die beheerliggaam beleid kan ontwikkel in drie stappe.

- |                  |   |
|------------------|---|
| <i>Stap een</i>  | <p><i>Ontwikkel beleidsriglyne.</i> Dit beteken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Daar duidelikheid moet wees oor beginsels – wat is die fundamentele beginsels van die skool?</li> <li>▪ Dat die probleme gedefinieer moet word – wat is die grootste probleme wat met die beleid opgelos moet word?</li> </ul>  |
| <i>Stap twee</i> | <p><i>Werk 'n beleidskeuse uit.</i> Dit beteken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Die beheerliggaam moet weet wat die doelwitte van hul beleid is – Watter doelwitte wil die skool bereik?</li> <li>▪ Dat daar nagedink moet word oor die verskillende maniere of keuse wat daar is om die doelwitte te bereik</li> <li>▪ Dat die beperkings en geleenthede uitgewerk moet word – watter mense, bevoegdhede, bronne, ensovoorts is daar (of nie) om doelwitte te bereik?</li> </ul> |



- Dat daar op 'n opsie besluit moet word – wat is die beste rigting wat die skool kan inslaan?

*Stap drie*

*Omskep beleid in praktyk. Dit beteken dat:*

- Stappe opgestel moet word om beleid uit te voer – hoe word dit gedoen?
- Vordering gekontroleer moet word – hoe kan dit vasgestel word?

Meyer et al.(1999:10 ) gee 'n meer eenvoudige uiteensetting van die formulering van 'n skoolbeleid. Volgens hulle moet daar gelet word op die volgende komponente wanneer beleid geformuleer word:

- *Beleidsdoelstellings* - dit gee 'n aanduiding van wat beoog word met die beleid en dit gee 'n algehele doel met die beleid.
- *Beleidsbeginsels* – elke beleid moet gebaseer wees op 'n normatiewe raamwerk. Beleidsbeginsels is normatiewe vertrekpunte vir die beleidsontwikkeling en word beskou as die fondament waarop die beleid gebaseer is. Om toelating as beleid te gebruik kan die volgende beginsels as voorbeeld gebruik word:  
Regmatige besluite  
Menswaardigheid  
Taal en kulturele regte  
Deursigtigheid
- *Beleidsbeslissing* – 'n beleidsbeslissing word geneem deur die hoogste beleidmakingsinstitusie, die beheerliggaam in die geval van die skool saam met die ouergemeenskap.
- *Beleidsimplementering* – dit verwys na die aksiefase van beleidmaking. Wanneer beleid geformuleer is, moet dit uitgevoer word – die plan van aksie.

- *Prosedurele stappe in geval van nie-nakoming* – wanneer beleid in werking is, is die algemene verwagting dat die belanghebbendes sal saamwerk en die reëls gehoorsaam. Ongelukkig gebeur dit nie en somtyds word die reëls verontagsaam. Dan moet daar op 'n konstruktiewe wyse met die situasies en persone gehandel word.
- *Aksiestappe (sanksies)* – dit verwys na die tipe aksies wat geneem word teen oortreders.
- *Datum van goedkeuring* – alle nuwe beleidsontwikkelinge moet na die ouerkomponent geneem word vir goedkeuring en as beheerliggaam het hulle die mag om dit te implementeer of nie.
- *Datum van implementering* – die datum verwys na die datum wanneer die beleid in werking tree en dit is belangrik om dit in die beleidsdokument in te sluit sodat rolspelers kan sien wanneer die beleid in werking sal wees.

Beleid vir aspekte soos fondinsameling, dissipline, toelating, skoolgelde, sportdeelname, uniform, ensovoorts kan volgens die bogenoemde riglyne saamgestel word.

## 2.4 SAMEVATTING

Onderwysbeleid is een van die belangrikste komponente van 'n onderwysstelsel en daarvolgens kan geen organisasie (skool) bestaan nie. Die ontstaan van die nuwe Skolewet het mag aan alle betrokkenes verskaf en sodoende rigting en leiding aan onderwyspersoneel op plaaslike vlak verskaf en 'n nuwe era in die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel daargestel. Die desentralisering van magte het groter vryheid verleen aan plaaslike skole om hul eie beleid saam te stel. Die ontstaan van beheerliggame het die rol van die staat om beheer uit te oefen, vergemaklik. Groter ouerbetrokkenheid by skole wat in die verlede ontbreek het, is nou 'n noodsaaklikheid.



Die ontwikkeling van onderwysbeleid is deur middel van 'n model, **figuur 2.1** verduidelik vanaf die makro-vlak tot mikro-vlak. Die hiërargie ten opsigte van mag word daarvolgens uitgebeeld maar wat wel opvallend in die nuwe demokratiese onderwysstelsel is, is die nuwe benadering van die “top-down” na die “bottom-up” en word in die model beklemtoon.

In die studie word die fokus grotendeels geplaas op die **mikro-vlak(C)**. Groter verantwoordelikheid en aanspreeklikheid berus by die plaaslike skoolgemeenskap vir die effektiewe bestuur en beheer van skole asook die formulering van hul eie beleid wat in lyn is met nasionale beleid. Omdat skoolbeleid verskeie aspekte aanraak, is daar slegs gekyk na toelating, dissipline en uniformbeleid soos voorgestel in die Skolewet. In die volgende hoofstuk is daar 'n empiriese ondersoek geloods na ses geselekteerde skole in Kimberley om te kyk hoe toelating, dissipline en uniformbeleid in die skoolbeleid manifesteer.

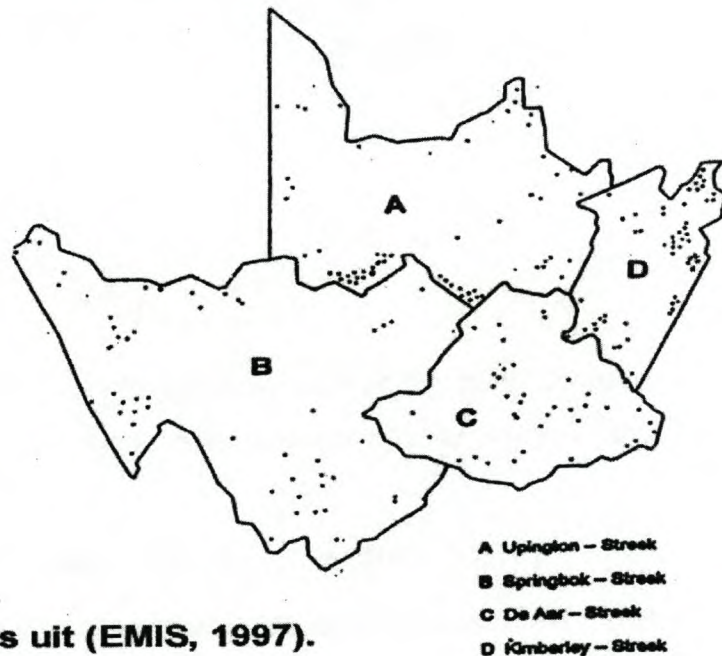
## HOOFSTUK 3

### EMPIRIESE ONDERSOEK: SKOOLBELEID

#### 3.1 'N GEOGRAFIESE EN DEMOGRAFIESE OMSKRYWING VAN DIE STUDIEGEBIED:

##### 'n Beeld van basiese onderwys in die Noord-Kaap

Die Noord-Kaap is die grootste van die nege provinsies van Suid-Afrika en beslaan 30% van die totale area, maar is die kleinste in terme van leerlinginskrywings met 203 075 leerlinge in 528 skole volgens die 1997 akademiese jaar. Dit toon dat die Noord-Kaap minder as 2% van Suid-Afrika se leerlinge huisves.



**Figuur 3.1 Aangepas uit (EMIS, 1997).**

Die sentrale kaart toon die provinsiale verspreiding van skole volgens tipe vir die provinsie. Die presiese geografiese ligging is verskaf deur die *1996 School & College Register of Needs Survey*. Die kaart toon die yl verspreiding van skole met konsentrasie in die oostelike deel van die provinsie, die Kimberley-onderwysstreek. Dit is interessant om die konsentrasie van skole langs die Oranjerivier naby Upington waar te neem (EMIS, 1997).



Die provinsie se onderwysers wissel tussen 7 100 en 7 450, waarvan 11,9% on- of ondergekwalfiseerd is. Ongeveer 69% van alle leerlinge gebruik Afrikaans as huistaal, met 16% Setswanasprekend en slegs 2% met Engels as huistaal.

Wanneer die ouderdomverspreiding van leerlinge per graad bestudeer word, word gevind dat 60,87% van leerlinge die geskikte ouderdom vir hul graad is, met 35,39% bo die geskikte ouderdom, die meerderheid in Graad 4, terwyl 3,74% onder die geskikte ouderdom is, die meerderheid in Graad 2.

Die Noord-Kaap word in vier streke verdeel naamlik :

- **Upington-streek**
- **Spingbok-streek**
- **De Aar-streek**
- **Kimberley-streek**

Vir die studie is daar slegs gekonsentreer op geselekteerde skole in Kimberley. Daar is veral gefokus op ses sekondêre skole vanuit die ex-onderwysdepartemente naamlik:

**Departement van Onderwys en Opleiding (DET)**

**Departement van die Raad van Verteenwoordigers (HoR)**

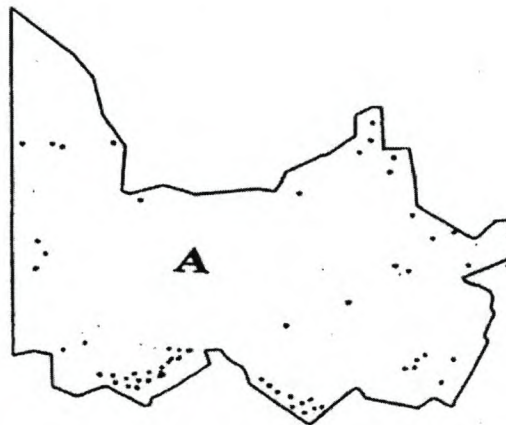
**Departement van die Huis van Afgevaardigdes (HoA) - voormalige Model C-skole**

### 3.2 'N OORSIG OOR DIE VERSPREIDING VAN SKOLE IN DIE VIER STREKE

- **Upington**

Die verspreiding van skole in Upington weerspieël die verspreiding van die bevolking in die streek met die sentrale gedeelte yl bevolk. Skole kom grotendeels langs die grense voor. Daar is 148 skole in totaal verdeel in vyf kringe. Geen skool word as baie swak geklasifiseer nie. Ongeveer 11% is swak en het aandag nodig.

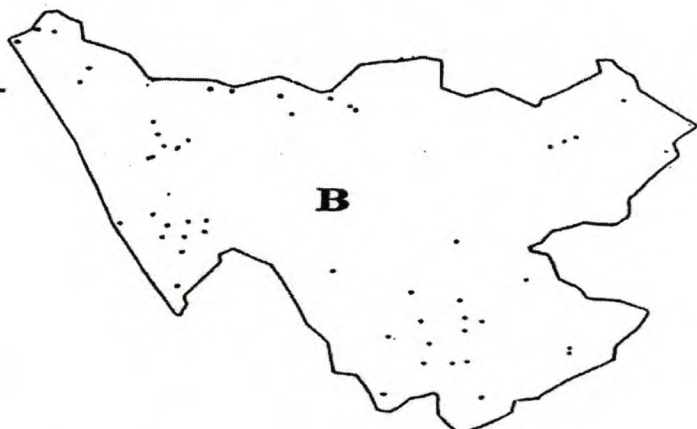
**Figuur 3.2 (EMIS, 1997).**



- **Springbok-streek**

Hierdie streek het 94 skole (die kleinste aantal in die provinsie) verdeel in vier kringe. Die gebrek aan skole in die sentrale gedeelte weerspieël die yl bevolking in hierdie area. Slegs 5% van die skoolgeboue het swak tot baie swak strukture. Die leerling-onderwyser- en leerling-klaskamer-verhouding is oor die algemeen gunstig.

**Figuur 3.3 (EMIS, 1997).**

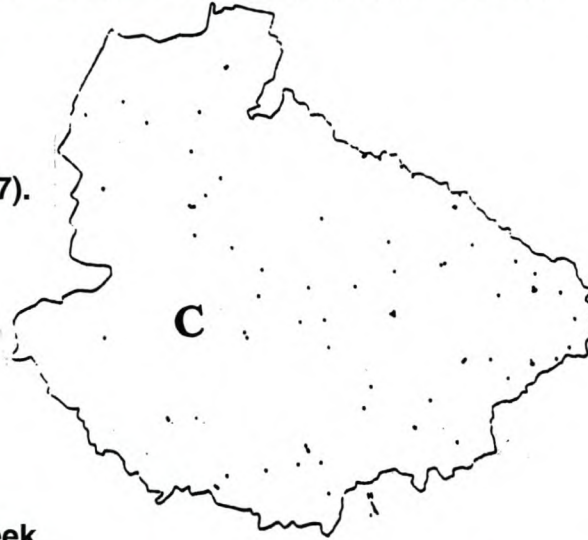




- **De Aar-streek**

Die verspreiding van sekondêre skole is merkbaar min in vergelyking met primêre en gekombineerde skole. Die streek het 107 skole verdeel in vier kringe. Ongeveer 10% van die skole se geboue is swak of baie swak. Die res van die skole se strukture wissel van baie goed tot gemiddeld. Hoë leerling-klaskamer- en leerling-onderwyser-verhoudings kom voor in die suid-oostelike deel van die streek.

**Figuur 3.4 (EMIS, 1997).**



- **Die Kimberley-streek**

Die grootste aantal skole in die provinsie kom in Kimberley-streek voor. Daar is 179 skole in totaal verdeel in sewe kringe. Die meerderheid van die skole kom voor in die oostelike en noord-oostelike gedeeltes van die streek. Die verspreiding van sekondêre skole is min vergeleke met primêre en gekombineerde skole. Die toestand van geboue is oor die algemeen goed behalwe vir ongeveer 14% van skole waarvan die strukture swak of baie swak is. Skole met 'n hoë leerling-klaskamer-verhouding toon ook 'n hoë leerling-onderwyser-verhouding (EMIS, 1997 ).

**Figuur 3.4 (EMIS, 1997).**



### **3.3 DIE KIMBERLEY-STREEK (D): Skoolbeleid**

#### **3.3.1 Inleiding**

Vir die doel van die studie word daar slegs gefokus op geselekteerde skole in die Kimberley-streek (figuur 3.4). Die getal van ses skole is gebruik waarvan twee skole elk uit die drie ex-onderwysdepartemente kom. Die gevallestudie is geloods deur middel van ongestruktureerde onderhoude. Om die ondersoek te loods, moes toestemming verkry word van die plaaslike onderwysdepartement. (Sien Bylaag A en B)

Die eerste stap van die ondersoek is aangepak deur middel van onderhoude wat gevoer is met prinsipale sowel as onderwysers en leerders van die betrokke skole asook 'n vraelys wat die fisiese aspekte van die skool uitbeeld. (Sien Bylaag C) Tydens die onderhoude het daar onsekerheid onder die respondente geheers en wou hulle hulle veral nie uitlaat oor kwessies aangaande die onderwysdepartement nie maar wel oor skoolaangeleenthede. As gevolg hiervan kon daar nie genoeg relevante inligting bekom word nie. Met die lees van beskikbare dokumentasie by die skole is verdere lig gewerp op die navorsingsonderwerp, en 'n tweede besoek is by die skole afgelê.

Die terugvoering uit die onderhoude en samesprekinge het 'n breë oorsig gegee oor die aard van beleid by die skole. Hiervolgens kon daar gefokus word op spesifieke beleidskomponente, naamlik beleid ten opsigte van toelating, dissipline en uniform en 'n opsomming gegee word oor hoe dit hanteer moet word.



### **3.3.2 Skool A**

#### **3.3.2.1 *Agtergrond van die skool***

Die skool waar die studie onderneem is, is ongeveer drie kilometer suidwes van die middestad geleë. Die woonbuurte is rondom die skool versprei en die sosio-ekonomiese omstandighede wissel van minder gegoede woonbuurte tot meer gegoede residensiële middelklasgebiede.

Tydens die politieke transformasie in die onderwys het leerders beweeg vanaf die ex-DET skole uit die naburige swart woonbuurte na hierdie skool. Leerders vanuit ander woonbuurte met redelike afstande van die skool, het geregistreer by die skool. Gevolglik was leerders oor 'n uitgestrekte geografiese gebied versprei en is deur middel van busvervoerskemas van die departement tot by die skool vervoer.

Hiervolgens het die leerdergetalle toegeneem asook die administratiewe taak van die skool. Getalle het gestyg tot ongeveer 1500 leerders totdat die busvervoer van die departement gestaak is as gevolg van finansiële omstandighede. Dit het 'n afname in die leerdergetalle gebring, en dit staan tans op ±1398. Die rasionalisasie-proses van die onderwysdepartement het die vermindering van onderwyspersoneel by die skool van 55 tot 52 te staan gebring. Groter druk is op die skool geplaas om aan te pas by veranderende omstandighede. Die kulturele diversiteit van die skool het veroorsaak dat bepaalde gewoontes en tradisies hersien moes word om ander rassegroepe te akkommodeer.

Die skool vaar goed in sportsoorte soos rugby, hokkie, krieket, sokker, netbal, swem, atletiek en het al baie provinsiale spelers opgelewer. Alhoewel sportvelde ontbreek, is onderwysers aktief betrokke by die buitemuurse program van die skool.

### 3.3.2.2 Toelatingsbeleid

Die skool besit geen geskrewe toelatingsbeleiddokument nie. Alle voorgeskrewe beleid ten opsigte van toelating word volgens departementele voorskrifte hanteer. Aansoekvorms word beskikbaar gestel aan naburige primêre skole in die vierde kwartaal. Ouers moet dus vroeg aansoek doen vir toelating tot die skool. Wat opvallend is, is dat daar veral voorkeur gegee word aan leerders in die naburige woonbuurte en dat daar 'n toename van swart leerders by die skool is.

Opvoeders en personeel wat verantwoordelik is om toelating te behartig, doen dit in ooreenstemming met die departementele toelatingsbeleid. Met toelating word die volgende dokumentasie vereis:

- **Geboortesertifikaat**
- **Bevorderingsverslag ( Vorige graad )**
- **Goedkeuringsvorm**
- **Oorplasingsvorm van vorige skool**

Tydens inskrywing word ouers ook verwittig van die skoolreëls, uniform sowel as skoolfonds. Alle persoonlike dokumentasie van leerders word in toelatingsregisters geskryf en later op rekenaar geberg. Elke leerder kry 'n toelatingsnommer. Dit vergemaklik ook administratiewe take soos klaslyste, bywoningsregister, punteboeke, leerderstatistiek aan die departement, ensovoorts.

Volgens die skoolhoof is 'n nuwe toelatingsbeleid saamgestel waar die leerder en ouer gekontrakteer word ten opsigte van betaling van skoolfonds en skoolbywoning. Indien leerders oortree in die opsig sal stappe teen hulle geneem word, wat insluit weiering van toelating tot eksamen, aanmanings of skorsing.

Hierdie beleid is nog nie deur die beheerliggaam aanvaar nie en daar is 'n besluit deur die onderwyspersoneel geneem.



### 3.3.2.3 Dissiplinebeleid

Die skool, besit geen geskrewe beleidsdokument wat skooldisipline betref nie, maar wel geskrewe skoolreëls. Slegs 'n gedragskode vir leerders is saamgestel maar daar is geen gedragskode vir onderwysers nie. Hierdie gedragskode vir leerders is volgens die bepalings van Artikel 8 van die Skolewet, Wet 84 van 1996 saamgestel en slegs deur die personeel aanvaar om dissiplinêre probleme te bekamp.

Sommige onderwysers beweer dat die skoolreëls onder die leierskap van die vorige skoolhoof herhaaldelik verbreek is en dat strafmaatreëls nie konsewent toegepas is nie. Oortreders is slegs op rekord geplaas, maar was nie werklik vervolg nie. Die hantering van dissipline in die klaskamer was vir die onderwysers 'n probleem en dit het gelei tot uitsetting van leerders. Hierdie handeling het verder gelei tot drostery en stokkiesdraaiery.

Die skool se dissiplinêre probleme het gelei tot leerprobleme en kon waargeneem word in die skolastiese prestasie van leerders. Geen ouerbelangstelling en die onvermoë van die bestuur om dissipline te behartig, was aan die orde van die dag.

Volgens die nuwe skoolhoof het die skool onder die vorige regering jaarliks 'n hoë slaagsyfer ( $\pm 90$  tot  $98\%$ ) onder matrikulante behaal. Al hierdie werk is egter met die aanbreek van die nuwe Suid-Afrika ongedaan gemaak omdat nie bestuur, leerkragte, leerders of ouers die uiteindelijke vryheid wat hulle toegeval het, kon hanteer, verstaan of verwerk nie. Geen strukture is in posisie geplaas om standarde vol te hou nie. Slegs enkeles kon in hierdie moeilike tyd die standarde bly handhaaf. Dit het 'n laksheid en chaos geskep wat deur alle rolspelers uitgebuit is. Tans funksioneer die skool sonder 'n grondslag waarvolgens die bestuur almal tot orde kan roep.

Tydens die laaste besoek aan die skool kon waargeneem word dat die bestuur daadwerklik verbeterings aan die dissipline van die skool aangebring het. Wat egter 'n probleem is, is die tekort van onderwysers asook hoë afwesigheidsyfers. Gereelde personeelvergaderings om die probleme te identifiseer en oplossings daar te stel



is die gesamentlike visie van die skoolhoof en personeel. Die beheerliggaam van die skool is nuutverkose en werk saam om die beleid daar te stel.

#### **3.3.2.4 Uniformbeleid**

Die skool besit wel 'n beleid ten opsigte van skooluniforms, maar dit is nie saamgevat in 'n beleidsdokument nie. Tradisioneel het die skooldrag nog onveranderd gebly en dit is waarmee alle ouers, leerders, personeel en skoolgemeenskap hulle assosieer.

Gereelde kontrolering word deur personeel en prefekte gedoen tydens byeenkomste of gedurende periodes. Leerders en onderwysers voel dat die dra van uniform 'n groot rol speel wat betref die dissipline van die skool asook 'n gevoel van trots en samehorigheid en dat dit die plig van die ouers is om toe te sien dat leerders te alle tye die korrekte uniform dra. Die uniform word wel aangepas by die seisoene. In die lig van die diverse sosio-ekonomiese omstandighede van dié skoolgemeenskap kan alle ouers nie die uniforms bekostig nie. Daar word wel probeer om die saak op meriete te hanteer.

Strafmaatreëls is wel in plek vir diegene wat die reëls oortree, maar dit word nie streng en konsekwent nagevolg nie. Oortreders is in die minderheid, maar dit neem soms chroniese afmetings aan en ouers word wel per brief hiervan verwittig. Leerders word egter nooit vervolg nie.

Die bestuur is besig om die kommunikasiegaping tussen ouers en skool ten opsigte van die onderwerp te oorbrug. Vergaderings met ouers is op die agenda om aan hulle die nuwe ooreenkomste te verduidelik. Volgens die skoolhoof is daar daadwerklike stappe gedoen om die eer en beeld van die skool te herstel. Die samestelling van 'n beleid wat alle aspekte van skooluniforms, dissipline, toelating ensovoorts sal saamvat binne 'n groter skoolbeleidsdokument word strategies beplan.



Volgens die ontwikkelingspaneel sluit die werkswinkel vir beleid die volgende in:

- **Grondwet van die skool**
- **Toelatingsbeleid**
- **Dissiplinebeleid**
- **Skooltrots**
- **Prestasie**
- **Kontrakte met ouers**
- **Uniformbeleid**
- **Bywoning en verlofvorms**

Hierdie werkswinkel is veral verpligtend vir alle personeellede asook lede van die beheerliggaam.

### **3.3.3 Skool B**

#### **3.3.3.1 *Agtergrond van die skool***

Die skool het sy ontstaan in 1976 gehad en is later in 1987 herbou. Dit is 'n dubbel-medium skool en is geleë in die sogenaamde sub-ekonomiese area en bedien die gemeenskappe uit 'n laerinkomstegroep. Dit is een van twee sekondêre skole met die naburige skool 'n junior sekondêre skool.

Die skool word gekenmerk deur 'n lang geskiedenis van politieke aktivisme onder leerders en personeel. Die onderrig van multikulturele leerders uit verskillende taalgroepe word vanaf die ontstaan van die skool behartig en word steeds gekenmerk as 'n multikulturele skool.

Die skool bevind hom in 'n oorgangsperiode en die vorige skoolhoof is oorgeplaas na die onderwysdepartement. Personeel beweer dat die onvermoë van die vorige skoolhoof om die skool effektief te bestuur 'n leemte gelaat het wat betref ontwikkeling. 'n Gesamentlike poging van die waarnemende skoolhoof en personeel sowel as die beheerliggaam is aangewend om nuwe beleid daar te stel.

Afgesien van die onstabiele bestuursmetodes van die afgelope jare onder die bewind van die vorige skoolhoof praat die waarnemende skoolhoof net met lof van die onderwysers en hulle rol in die transformering van die skool.

Die leerders van die skool is multikultureel met moedertale wat wissel van Engels, Afrikaans, Tswana, Xhosa, Zoeloe en Sotho. Die totale aantal leerders is 1267 met 'n onderwyspersoneel van 41. Leerders vanaf DET-skole beweeg na die skool en maak 70% van die groottotaal uit. As gevolg van die onttrekking van die busvervoerskemas van die departement het die leerdergetalle verminder. Die rasionaliseringsproses het ook 'n effek op die onderwyser-leerder-verhouding gehad. Daar is voldoende speelterrein en sportfasiliteite vir leerders. Die skool presteer goed in sport, veral sokker, atletiek, krieket, rugby en hokkie.

### **3.3.3.2 Toelatingsbeleid**

Die skool besit geen geskrewe toelatingsbeleid nie. Die hantering van toelating tot die skool geskied nog volgens departementele prosedures. Alle inskrywings word genotuleer en word in toelatingsregisters aangebring. Hierdie administratiewe taak word dan verder deur die sekretaresse voltooi deur die name en toelatingsnommers op rekenaar te plaas.

Volgens die inskrywingspan wat vir die toelating verantwoordelik is, word aansoekvorms aan verskillende naburige primêre skole gestuur en ouers moet vroeg aansoek doen. Tydens die onderhoud met die waarnemende hoof beskou hy die inskrywing van leerders wanneer die skool heropen, 'n tydrowende proses. Sy rede hiervoor was dat onderwysers uit hul klasse is om hierdie administratiewe take te verrig en gevolglik is leerders sonder toesig en gaan onderrigtyd verlore. Daar word gewerk aan maniere om die proses beter te laat verloop.

Belangrike dokumentasie wat tydens toelating vereis word, is:

- **Geboortesertifikaat van leerder**
- **Bewys van vorderingsverslag (vorige graad)**
- **Bewys van aansoek**



- **Ouers se besonderhede**
- **Bewys van oorplasing**

Slegs leerders vanaf graad nege kan aansoek doen tot toelating omdat die skool geen graad agt-leerders inneem nie.

Aan sekere van die personeellede is gevra of daar wel aangedring word op die betaling van skoolfonds tydens toelating en die antwoorde was: “soms” of “dikwels”. Volgens die skoolhoof is dit belangrik dat die betaling van skoolfonds beklemtoon word aan ouers en ook op 'n subtile manier hanteer word as gevolg van die sosio-ekonomiese omstandighede van die gemeenskap. Uit die gesprekke met onderwysers, skoolhoof, leerders en ouers kon afgelei word dat daar geen vorm van diskriminasie met betrekking tot toelating by die skool bestaan nie.

### **3.3.3.3 *Dissiplinebeleid***

Volgens verskeie onderwysers, ouers, lede van die leerlingraad en die waarnemende skoolhoof was dit noodsaaklik vir die daarstel van 'n gedragskode vir leerders. Die rede hiervoor was omdat daar dissiplinêre probleme ontstaan het by die skool onder die leiding van die vorige skoolhoof. Die regte wat aan leerders toegestaan is, het hulle misbruik. Skoolreëls om die abnormale situasie te normaliseer, is saamgestel maar nie deur alle belanghebbendes nie. Die dokument is onvolledig en dek slegs 'n klein aspek van dissipline. Strafmaatreëls is ook hierin vervat maar word ook nie streng uitgevoer nie. Sommige onderwysers maak nog gebruik van lyfstraf en anders is bang om hulle uit te laat oor die kwessie.

Die dissiplinêre maatreëls sluit in:

- **Detensie**
- **Lyfstraf (slegs deur spesifieke onderwysers)**
- **Addisionele studies**
- **Werkgroepe**
- **Waarskuwings**
- **Ander**

'n Strafmaatreeël soos detensie realiseer nooit omdat onderwysers nie graag by hierdie klasse wil toesig hou nie omdat dit na skool moet plaasvind. Minder ernstige oortredings kom voor soos dros, laatkom, afwesigheid, bakleiery, ensovoorts.

Meer ernstige gevalle word na die beheerliggaam verwys. Die skool is tans besig om te werk aan 'n beleidsdokument waarby alle rolspelers (leerders, ouers, personeel en onderwysdepartement) betrokke is.

#### **3.3.3.4 Uniformbeleid**

Die dra van uniform is wel verpligtend by die skool en dit is tradisioneel dieselfde kleure as wat die skool sedert sy ontstaan gehad het. Geen aanpassings is in die verband gemaak nie. Die uniformreëls bestaan wel maar is nie in 'n geskrewe dokument saamgevat nie. Daar word veral nie gespesifiseer ten opsigte van 'n winter- en someruniform nie. Onderwysers beweer dat ouers soms weier om skooluniforms aan te koop. Volgens die skoolhoof kan hierdie besluite van sommige ouers toegeskryf word aan die sosio-ekonomiese omstandighede waarin die gemeenskap leef. Elke geval word wel ondersoek en word volgens meriete hanteer.

Leerders voel trots om uniform te dra maar vra soms verlof tydens spesifieke dae soos Valentynsdag en Lentedag om gewone klere aan te trek. Tydens hierdie dae word geen uniform gedra nie en diegene wat nie uniform dra nie betaal geld en dit dra by tot die skoolfonds. By enige sportbyeenkomste word leerders verplig om uniform te dra. Die ontwerp van sweetpakke het 'n nuwe kultuur geword veral by matriekleerders om sodoende hul senioriteit aan te dui.

Gekleurde hare by seuns en die dra van juwele en oorkrabbe is opgemerk en onderwysers verwyder dit en dan moet dit terug gekoop word deur die eienaars. Daar bestaan strafmaatreeëls in die uniformbeleid, en leerders ontduik dit gereeld omdat hul skooldrag nie konsekwent gekontroleer word nie. Volgens sekere leerders speel die dra van 'n uniform nie 'n groot rol in die dissipline van die skool nie, maar wel hul verwagting.



Volgens die skoolhoof, is dit die ideaal om leerders aan te moedig om hoë standaarde te handhaaf in alle fasette betrokke by die skool, insluitend die dra van 'n skooluniform. Hiervolgens kan leerders sukses ervaar in hul skoolloopbaan en minder gedragsprobleme openbaar.

### **3.3.4 Skool C**

#### **3.3.4.1 *Agtergrond van die skool***

Die skool het in 1989 ontstaan en is een van die nuwe skole wat in die "township" opgerig is. Die skool is sentraal geleë ten opsigte van omringende laeinkomste-woongebiede met 'n hoë ongeletterheidsyfer wat betref die ouergemeenskap. Die uiterlike voorkoms van die skool, veral die gebou, is in 'n goeie toestand. Daar is 'n tekort aan speelterrein omdat 'n groot gedeelte oortrek is met onkruid.

Die onderrigtaal is Engels en leerders se moedertaal wissel van Xhosa, Tswana, Sotho en Zoeloe tot Afrikaans as derde taal. Die totale leerdertal staan tans op 1443 met 871 dogters teenoor 582 seuns. Onderwyspersoneel staan tans op 45 lede waarvan 21 dames en 24 mans is. Die skool besit 'n beheerliggaam wat funksioneer maar benodig indiensopleiding vir hulle taak .

Volgens die skoolhoof is die skool in 'n delikate stadium om sy doelwitte te bereik en is besig om een van die modelskole in die gebied te word. Hy is optimisties dat, met die samewerking van personeel, ouers en leerders die visie bereikbaar is. Die kommunikasie met die departement geskied deur die kringbestuurder en dit is in orde, maar probleme word wel ondervind met die voorsieningsafdeling. Die skool kan nog nie geklassifiseer word as 'n seksie 21 skool nie omdat alle strukture nie in plek is nie.

Alhoewel daar 'n tekort aan sportfasiliteite is, word daar aktief deelgeneem aan buitemuurse aktiwiteite. Sportsoorte soos rugby, basketbal, krieket, sokker en atletiek word aangebied by die skool.

Leerders sluit hulle veral aan by buiteklubs om hulle talente verder te ontwikkel omdat die skool nie genoeg onderrig in die verband te bied nie. Akademiese prestasie is nog nie wat dit behoort te wees nie, maar die skool is besig om te werk vir topprestasies.

#### **3.3.4.2 Toelatingsbeleid**

Omdat daar geen voorgeskrewe beleidsdokument is wat saamgestel is deur die skool of beheerliggaam nie, word daar gebruik gemaak van departementele voorskrifte as 'n toelatingsbeleid. Alle inskrywings geskied wanneer aansoeke ontvang word in die vierde kwartaal. Laat inskrywings is in die minderheid aan die begin van die jaar en wanneer die skool vol is, word leerders weggewys. Die administratiewe werk word vroeg afgehandel sodat geen tyd vermors word wanneer die skool heropen en slegs indeling geskied tydens hierdie periode.

Skoolfonds is betaalbaar by toelating en word in twee paaiemente afbetaal. Volgens die skoolhoof en onderwysers kan van die ouers nie die skoolfonds bekostig nie, maar word wel aangemoedig om 'n bydrae te lewer tot die opvoeding van hul kind. Afgesien van die lae inkomste van die gemeenskap is die betaling van skoolfonds nie werklik 'n probleem nie. Geen diskriminasie in die verband kom voor nie.

Persoonlike rekords van die nuwelinge word geliasseer nadat dit aangebring is in alfabetiese volgorde in 'n toelatingsregister soos aanbeveel deur die departement. Hierdie toelating van graad agt-leerders word bygevoeg tot die groter aantal leerders by die skool en gee dan 'n aanduiding aan die departement hoeveel inskrywings daar is vir die jaar. Die onderwyser-leerder-verhouding hang af van die totale aantal inskrywings vir die jaar.

Die beheerliggaam en die personeel van die skool werk aan 'n dokument om beleid saam te stel rondom toelating tot die skool en hulle voel dat elke skool se behoeftes eiesoortig is.



### **3.3.4.3 *Dissiplinebeleid***

Leerdergedrag het volgens die skoolhoof verbetering nodig en sommige van hulle weet nog nie waarom hulle skoolgaan nie. Verder noem hy dat hulle nie besef watter implikasies hulle gedrag vir die skool inhou nie en moet hulle herhaaldelik gewys word op hul optrede en wat die skool van hulle verwag. Onderwysers beweer dat dissiplinêre probleme aan die afneem is en slegs enkele gevalle van bakleiery, dros, afwesigheid, rook, ensovoorts kom voor. Oortreders is in die minderheid en strafmaatreëls is in plek om leerders te dissiplineer. Alhoewel lyfstraf teen die wet is, is daar steeds onderwysers, volgens leerders, wat hulle skuldig maak daaraan. Die skool het 'n geskiedenis van bendebedrywigheid gehad en die probleem is met die hulp van die polisie opgelos en is hopelik iets van die verlede.

Tydens 'n onderhoud met die skoolhoof het hy ook melding gemaak van die gedrag van onderwysers. Hy noem dat uit die personeel van 45 lede is daar nog steeds onderwysers wat nie weet wat hul doel by die skool is nie. Gereelde konfrontasie met die bestuur kom voor en soms moet hulle tot orde geroep word. Lede van die personeel beweer dat van hul kollegas onder die invloed van alkohol onderrig gee. Volgens die adjunkhoof is onderwysers baie afwesig en dit skep 'n chaotiese toestand wanneer leerders sonder toesig gelaat word. Die ontstaan van gedragsprobleme spruit hieruit voort byvoorbeeld drostery by leerders.

Daar is nie 'n geskrewe dissiplinebeleid by die skool wat 'n gedragskode vir leerders sowel as onderwysers uitspel nie. Of die reëls wat daar gestel is, nagekom word of strafmaatreëls uitgevoer word, sal slegs afhang van die samewerking van die onderwysers, leerders en beheerliggaam.

### **3.3.4.4 *Uniformbeleid***

Die skool het 'n beleid ten opsigte van die dra van 'n uniform en is saamgevat in die skoolreëls. Volgens sekere personeellede besit die skool 'n beleidsdokument met betrekking tot skooluniforms. Geen dokument is beskikbaar nie, maar slegs 'n beskrywing wat die tradisionele drag van die skool is. Volgens die personeel was die beheerliggaam betrokke by die samestelling van die uniformreëls.



Die waarneming wat gemaak kan word by die skool, is dat daar baie weinig 'n leerder sonder uniform skool toe kom. Alhoewel uniforms baie duur is, kan leerders dit bekostig ten spyte van hul ouers se ekonomiese omstandighede. Ouers van die skool heg baie waarde en trots aan die opvoeding van hul kinders deur die skool. Gereelde kontrole vir die dra van die uniform deur onderwysers en prefekte word gedoen. Dit is ook baie weinig dat leerders weier om hul uniform te dra en dit speel ook 'n groot rol wat betref die dissipline van die skool.

Stappe word geneem teen leerders wat versuim om gereeld uniform te dra en dit sluit in:

- **Detensie**
- **Addisionele studie**
- **Werkgroepe**
- **Waarskuwings**
- **Ander**

Sommige leerders en onderwysers voel dat die strafmaatreëls nie konsekwent toegepas word nie en skuldiges buit die situasie uit. Die dra van die uniform is ook verpligtend by funksies en sportbyeenkomste. Die skool besit wel 'n winter- en someruniformbeleid.

### **3.3.5 Skool D**

#### **3.3.5.1 *Agtergrond van die skool***

Die skool is geleë op die buitewyke van die swart woonbuurt ("township") en bedien die grootste agtergeblewene gemeenskap in die gebied. Die skool is in 1946 gestig en is een van die oudste in die gebied met 'n totaal van 752 leerders en 34 onderwysers. Weens 'n tekort aan ouerbetrokkenheid, lae inkomste en werkloosheid kan die skool nie as selfversorgend geklassifiseer word nie. Die geboue is in 'n gehawende toestand en daar is ook 'n tekort aan elektrisiteit in die klaskamers asook 'n gebrekkige rioolstelsel. Daar is ook nie genoeg nie-doserende personeel nie en gevolglik dra dit by tot die onaanvaarbare uiterlike voorkoms van die skool.



Die departement is tans besig met herstelwerk aan klaskamers en die omheining, maar die biblioteek is nie in gebruik nie en daar is 'n tekort aan toerusting in die laboratoriums.

Volgens die waarnemende skoolhoof het 'n daar nuwe probleem ontstaan, naamlik diefstal. Die skool is omring deur plakkershutte en gereelde inbrake kom voor. Die skool besit geen nagwag om sekuriteit te voorsien nie. Afgesien van hierdie probleme waarmee die skool te make het, is die personeel hardwerkend en dit bevorder effektiewe leer. Aan die akademiese prestasie van leerders word aandag geskenk om sodoende op die vorige jaar se resultate te verbeter. Onderwysers noem dat die holistiese benadering tot opvoeding gebruik word, maar dit word belemmer as gevolg van die tekort aan sportfasiliteite.

Ongeag hierdie tekortkominge is die onderwysers en leerders aktief betrokke by buitemuurse aktiwiteite. Sokker geniet die meeste aandag omdat daar groter blootstelling daaraan is binne die gemeenskap. Ander sportsoorte wat beoefen word by die skool is krieket, netbal en tennis.

#### **3.3.5.2 Toelatingsbeleid**

Tydens die besoek aan die skool was daar geen toelatingsbeleid wat eie aan die skool was nie, maar word toelating volgens departementele voorskrifte gehanteer. Daar is geen geskrewe toelatingsbeleidsdokument nie, maar dit is die verwagting van die personeel dat so 'n dokument in samewerking met die beheerliggaam opgestel gaan word. Die naburige primêre skole doen aansoek tot die skool en daar word weinig voorkeur gegee aan leerders in die onmiddellike omgewing.

Alle inskrywings vind plaas aan die begin van die nuwe jaar en die volgende belangrike dokumente word vereis:

- **Geboortesertifikaat**
- **Vorderingsverslag**
- **Bewys van oorplasing**
- **Bewys van aansoek**

Ouers word ook in kennis gestel wat die skoolfonds vir die jaar is en word nie gedwing om dit te betaal nie of weggewys nie, maar wel aangemoedig. Leerders word soms weggewys wanneer die skool te vol is omdat die skool slegs 'n sekere aantal leerders kan akkommodeer. Druipelinge van die vorige jaar moet weer registreer en dit geld vir graad agt tot graad 11. Graad twaalf-leerders word ingeskryf as private kandidate indien hulle gedruip het en weer wil registreer.

Die skoolreëls en uniformbeleid word aan die nuwelinge en ouers oorgedra. Vakkeuses word op die aansoekvorms aangedui en leerders is bewus van wat die skoolkurrikulum behels. Indelings vind plaas nadat inskrywings afgehandel is en volgens die skoolhoof neem dit baie tyd in beslag en daar word gewerk aan 'n meer effektiewe metode.

#### **3.3.5.3 *Dissiplinebeleid***

Die skool het geen geskrewe beleidsdokument nie, slegs skoolreëls wat moet hersien word omdat dit verouderd is. Onderwysers voel dat dit die taak van die beheerliggaam is om beleid saam te stel, maar hulle is nog nie opgelei in hierdie verband nie. Op die oomblik word dissipline nog op 'n ad hoc-basis hanteer.

Dissiplinêre probleme van leerders sowel as onderwysers word ondervind. Afwesigheid van onderwysers asook leerders is 'n probleem by die skool. 'n Lys van afwesigheid van onderwysers word elke Vrydag aan die departement gestuur in 'n poging om dit te bekamp. Volgens die waarnemende skoolhoof het die bywoning aansienlik verbeter maar daar is nie 'n werklike gedragskode vir onderwysers nie.

Onderwysers verduidelik dat daar te veel regte aan leerders toegestaan is en dit word soms deur hulle misbruik. Sommige onderwysers beweer dat leerders geen ontgesag het vir leerkragte nie en tree ook minagtend teenoor die skoolreëls op. Leerders wat oortree het, se ouers word per brief verwittig en moet saam voor 'n tugkomitee verskyn.



Dissiplinêre probleme soos drostery, afwesigheid, geen huiswerk, rook en laatkommery ontvang aandag by die skool. Diegene wat hulle skuldig maak aan die misdrywe is in die minderheid, en gaan ongestraf voort omdat daar nie effektiewe strafmaatreëls in plek is nie. Sommige lede van die personeel voel dat lyfstraf nog die beste manier is om dissipline te handhaaf alhoewel dit teen die wet is.

Die gereelde afwesigheid van leerkragte wat aanleiding gee tot drostery van leerders skep soms 'n beeld van wanorde by die skool, maar volgens die adjunk-hoof word daar gewerk aan die probleem. Personeel sowel as leerders voel dat 'n gedragskode vir leerders en onderwysers sal bydra tot 'n beter leerkultuur by die skool.

#### **3.3.5.4 Uniformbeleid**

Die dra van 'n skooluniform is tradisie en alle nuwelinge by die skool moet hulle daarmee vereenselwig. Geen geskrewe uniformbeleidsdokument bestaan nie, maar is wel saamgevat in die skoolreëls. Ouers kan soms nie uniforms aankoop nie as gevolg van hul ekonomiese omstandighede, maar tog word leerders aangemoedig om dit te dra.

Dit is die plig van die onderwyser om te kontroleer of leerders wel uniform dra. In onderhoud met 'n onderwyser het hy genoem dat leerders soms weier om uniform te dra, veral van die seuns.

Sommige onderwysers voel dat uniform nie 'n groot rol speel by dissipline nie terwyl ander daaroor verskil. Leerders noem ook dat daar maar weinig gekontroleer en stappe geneem word teenoor oortreders maar onderwysers verskil van hierdie mening. Waarskuwings aan leerders word gegee en gerapporteer by die hoof waar verduidelikings dan aan hom of haar verskuldig is. Daar is geen onderskeid wat betref die seisoene nie en daarom kom leerders soms sonder uniform skool toe. Alhoewel die dra van geen uniform nie 'n ernstige oortreding is nie, word leerders wel gewys op die trots en etos van die skool wat daardeur versinnebeeld word.

Wat werklik problematies is, volgens sekere personeellede, is ouerbetrokkenheid by die skool. Dit is die rol of plig van die ouer om toe te sien dat leerders netjies en reg geklee is vir skool. In die lig van die armoede, werkloosheid en huislike omstandighede moet die skool maar subtiel na die saak kyk. Die departement het die saamstel van 'n uniformbeleid vir die skool aan die beheerliggaam oorgelaat en in noue samewerking met die personeel kan daar 'n dokument saamgestel word. Onderwysers het voorgestel dat intensiewe opleiding van personeel en beheerliggaam in die verband nodig is.

### **3.3.6 Skool E**

#### **3.3.6.1 *Agtergrond van die skool***

Die skool het sy ontstaan op 12 April 1887 as 'n openbare nie-sektariese skool gehad. In 1914 is die skool hervestig op 'n kampus met Kaap-Hollandse argitektuur. Die skool het 'n nie-rassige skool geword in Maart 1991 en sedertdien het meer swart leerders by die skool geregistreer. Onderrig word behartig deur 21 onderwysers waarvan dertien mans en agt dames is.

Leerlinggetalle staan tans op 420 en bestaan net uit seuns. Dit is 'n goedgevestigde tradisionele seunskool met die klem op tradisionele waardes soos eerlikheid, respek en omgee. Die skool besit 'n koshuis wat 100 seuns akkommodeer en is in 1921 gestig. Die atmosfeer by die koshuis is ontspannend, huislik en funksioneer in ooreenstemming met vertroue en selfdisipline. Daar is studie onder toesig asook toegang tot akademiese hulp en sportfasiliteite. Afgesien van die pragtige voorkoms van die skool is daar ook 'n etos van omgee.

'n Goed ontwikkelde pastorale portfolio volgens 'n graadhoofsisteem, prefekte en klaskapteine is in plek by die skool. Dit verseker dat leerders gelukkig voel en ontwikkel die vertroue om bewus te raak van hul volle potensiaal.



Die missie van die skool lei soos volg:

*“The school sanction the belief in a balanced, all-round, non-discriminatory education, based on the fundamental traditions of our school and hold the provision of such education as our highest goal”.*

Volgens die skoolhoof sal daar gestrewe daarna word om die doel te verwesenlik deur die volgende beginsels daar te stel:

- **Akademiese uitmuntendheid**
- **Selfontwikkeling**
- **Aanpasbaarheid**
- **Lojaliteit en trots**
- **Sosiale bewustheid**
- **Respek vir waardigheid en regte van anders.**

Die skool het 'n holistiese benadering tot opvoeding insluitend 'n kulturele periode, lewensvaardighede, liggaamlike opvoeding asook 'n gespesialiseerde bestuursprogram. Verskillende sportsoorte word aangebied asook kwaliteitsafrigting. Die sport aangebied is rugby, krieket, hokkie, swem, tennis, muurbal en atletiek. Kulturele aktiwiteite word ook aangebied.

### **3.3.6.2 Toelatingsbeleid**

Die skool besit 'n toelatingsbeleid wat saamgestel is deur die beheerliggaam volgens die provinsiale onderwysdepartement se voorskrifte. 'n Geskrewe beleidsdokument bevat alle regulasies ten opsigte van toelating tot die skool. Daar is wel 'n vorm van billike diskriminasie omdat die skool slegs seuns toelaat wat Engels as moedertaal gebruik en Afrikaans as 'n tweede taal. Die Skolewet maak wel voorsiening hiervoor.

Alle toelatings word gereeld genotuleer en op rekenaar aangebring om sodoende administratiewe take te vergemaklik. Tydens inskrywings word die volgende dokumente vereis:

- **Geboortesertifikaat**
- **Bewys van vordering (vorige graad)**
- **Bewys van aansoek tot skool**
- **Bewys van aansoek tot koshuis**

Daar word veral voorkeur aan leerders gegee wat in die onmiddellike omgewing van die skool woon. Dit is dan ook noodsaaklik vir ouers om vroeg aansoek te doen. Skoolfonds is ook verpligtend tydens toelating, maar afbetaling kan ook gereël word. Gewoonlik word daar 'n kontrak geteken deur die ouers en die skool in die verband. Aan die begin van die akademiese jaar word slegs indeling van die graad agt-leerders gedoen.

Volgens die adjunkhoof het die skool 'n bemarkingstrategie om topleerders na die skool te lok, hetsy akademiese of sportpresteerders. Vroeg in die jaar word die graad agt-leerders verwelkom met 'n kamp wat gehou word om hulle te integreer as nuwe lede van die skoolgemeenskap. Alle prefekte is in beheer van die beplanning en die personeel hou slegs 'n wakende oog oor verrigtinge.

### **3.3.6.3 *Dissiplinebeleid***

Toelating tot die skool beteken aanvaarding van die gedragskode van die skool. Die skool besit 'n gedragskode vir leerders en dit is saamgevat in 'n geskrewe beleidsdokument. Tesame met die voorskrifte van die Skolewet is die dokument saamgestel in oorleg met alle belanghebbendes om ferm dissipline by die skool te handhaaf en selfdissipline by leerders te ontwikkel. Daar word van alle leerders verwag om hulle te gedra volgens die reëls wat voorgelê is deur die beheerliggaam en die verwagtings van die plaaslike gemeenskap.



Volgens die adjunkhoof en sekere personeellede moet leerders besef dat skoolreëls streng toegepas word by die skool en gedurende skoolaktiwiteite, maar leerders verteenwoordig die skool te alle tye en moet volstaan by die reëls veral in die openbaar. Reëls waarop veral gelet word is:

- **Volle leerderbetrokkenheid in alle aktiwiteite**
- **Geen beledigende of lasterlike taalgebruik**
- **Geen diefstal van skool eiendom of beskadiging daarvan**
- **Respek toon vir seniors en onderwysers**
- **Alle vorm van afknouery is verbode**
- **Drosterie is verbode**
- **Rokery, dwelms, bendes en gebruik van alkohol is verbode**

Wanneer leerders afwesig was, moet mediese sertifikate getoon word en geen leerder mag die perseel verlaat gedurende skoolure sonder die toestemming van die skoolhoof nie. Strafmaatreëls is in plek indien daar oortreders is wat hulle nie kan gedra volgens die reëls van die skool nie en veral dié wat herhaaldelik die reëls oortree, sal gestraf word.

Strafmaatreëls wat gebruik word sluit in:

- **Detensie**
- **Addisionele studies**
- **Werkgroepe**
- **Waarskuwings**
- **Ander**

Ernstige oortreders word na die beheerliggaam verwys en word soms gevra om die skool te verlaat na skuldigbevinding deur die departement. Die gedragskode vir leerders by die skool is in Augustus 1997 aangepas en deur die beheerliggaam aanvaar.

#### **3.3.6.4 Uniformbeleid**

Die skool besit 'n uniformbeleid wat 'n volledige beskrywing van regulasies bevat. Dit is in geskrewe vorm en saamgestel deur die personeel, leerders en die beheerliggaam. Aangesien die skool 'n koshuis het, is reëls ten opsigte van die dra van uniforms vir die inwoners hierin saamgevat.

Die dra van 'n skooluniform is verpligtend by die skool en die voorkoms van leerders moet netjies wees. Uniformreëls sluit in:

- Volle uniform sal gedra word by die skool.
- Die dra van baadjies is verpligtend maar nie in die somer nie.
- Die boonste knoop van wit hemde moet vas wees en 'n das word vereis.
- Verkieslik swart skoene moet gedra word.
- Geen juweliersware is toelaatbaar nie
- Hare moet netjies gesny en gekam wees, sonder enige kleursel gedra word.

Leerders wat die skool verteenwoordig by enige sportkompetisie word verwag om 'n sweetpak aan te koop. Vir liggaamlike opvoeding is sportdrag 'n vereiste. Die skool het 'n beleid ten opsigte van 'n winter- en someruniform en die dra van uniform na funksies is verpligtend. Uniforms is te koop van 'n plaaslike sportwinkel in die stad.

Leerders by die koshuis het 'n lys van skooldrag wat verpligtend is of wat aangekoop moet word. Die klere van inwoners moet gemerk wees sodat daar geen misverstand kan ontstaan nie. Seuns wat gebruik maak van openbare vervoer, moet skooluniforms dra. Daar is geen beswaar van leerders sowel as ouers ten opsigte van die dra van skooldrag asook die aankoop daarvan nie. Gereelde kontrole deur die prefekte sowel as onderwysers word gedoen. Volgens prefekte en onderwysers is oortreders in die minderheid en hulle word wel gestraf. Die dra van uniforms speel 'n groot rol in die dissipline van die skool.

Leerders wat ook aangemoedig word om hoë standaarde te stel in alles wat hulle doen van die skool.



### 3.3.7 Skool F

#### 3.3.7.1 *Die agtergrond van die skool*

Die skool is op 28 Januarie 1935 as die eerste Afrikaansmedium hoërskool in Kimberley gestig. Die eerste skoolhoof het 'n hegte grondslag van Christelik-Nasionale beginsels daargestel. Hierdie skool voorsien in die behoeftes en staan in diens van die meer gegoede gemeenskappe met 'n hoë inkomste. Dit is tans die grootste ex-Model C skool in die stad met 'n leerdertotaal van 655 waarvan 289 seuns en 366 dogters is en onderwyserstotaal van 30 met agt mans en 22 dames.

Volgens die skoolhoof en adjunkhoof was die skool nog altyd geseënd met bekwame, lojale en toegewyde leerkragte. Die kwaliteit van akademiese en buite-kurrikulêre werk is besonder hoog en die spoed waarteen dinge hier gebeur, is vir 'n nuweling soms oorweldigend. Huidiglik funksioneer die skool as 'n dubbelmedium skool nadat verskeie swart en bruin leerders tot die skool toegelaat is.

As gevolg van die hoë akademiese prestasie van die skool en sportfasiliteite het leerders uit verskillende oorde na die skool beweeg. Hierdie toestroming van leerders na die skool het beleidmakers genoodsaak tot verandering in kurrikulum, missie en visie om die multikulturele klimaat by die skool te akkommodeer.

Die skool beskik oor verskeie sportfasiliteite vir rugby, hokkie, tennis, netbal, atletiek en krieketvelde wat die buite-kurrikulêre program 'n plesier maak. Die algemene beleid ten opsigte van sport is soos volg: Die opvoedkundige waarde van buitemuurse aktiwiteite by 'n skool kan nie betwis word nie. Daar ontdek die onderwyser die ware potensiaal van die kind, sy besondere kwaliteite of probleme wat nie altyd andersins na vore kom nie. Hy kry die geleentheid om vir die kind die ware betekenis van sportmanskap te leer, deelname in spanverband, selfdisipline, die voordele van 'n gesonde leefwyse, die trots om vir die skool deel te neem en vele ander. Al hierdie geleenthede moet deur die onderwyser raakgesien en uitgebuit word. Sportsoorte wat by die skool aangebied word is: rugby, atletiek, netbal, hokkie (dogters), krieket, tennis, gimnastiek, swem, landloop en tweekamp.



Met die holistiese benadering tot opvoeding van leerders het die skool groot hoogtes bereik en strewende steeds na hoër akademiese prestasies.

### **3.3.7.2 Toelatingsbeleid**

Die skool besit 'n geskrewe toelatingsbeleid wat saamgestel is deur alle rolspelers by die skool. As gevolg van die multikulturele aard van leerders wat aansoek doen, moes die beleid verander word en in ooreenstemming wees met departementele regulasies. Aansoeke vir toelating tot die skool word in die vierde kwartaal afgehandel om nie onnodige tyd te verkwis tydens heropening die volgende akademiese jaar nie.

Tydens inskrywings word die volgende dokumente vereis:

- **Geboortesertifikaat**
- **Bewys van vordering (vorige graad)**
- **Bewys van aansoek tot skool**

Indeling van leerders vind slegs plaas nadat alle vakkeuses gemaak is en alle kontrakte met ouers gesluit is met betrekking tot skoolfonds. Registeronderwysers is verantwoordelik vir die invordering van skoolfondsbydraes soos afgespreek tydens toelating. Hierdie bedrag word van tyd tot tyd aangepas. Hierdie saak word egter versigtig gehanteer om nie verleentheid vir die behoeftige leerders en ouers te skep nie.

Nadat indeling plaasgevind het, word die name van nuwelinge wat verkry is van die toelatingsregisters op rekenaar geplaas. Klaslyste van seuns en dogters word hierna gesamentlik opgestel. Die van word eerste geskryf, daarna die eerste naam en voorletters van die oorblywende name in korrekte volgorde. Hierna word dit aan die sekretaresse oorhandig wat dit tik en afrol. Hierdie name moet gekontroleer word met die toelatingsregister. Dit word gebruik as puntestate by eksamens en vir algemene kontrolewerk byvoorbeeld inbetaling van skoolfonds, sportdaggelde, inlewering van rapporte ensovoorts.



Soms word daar voorkeur aan leerders uit die onmiddellike omgewing gegee vir toelating tot die skool. Sekere leerders verduidelik dat as jy goeie uitslae het en 'n kranige sportman is, is jou kans beter is vir aanvaarding. Wanneer leerders toegelaat word tot die skool, moet die gedragskode aanvaar word en daarby gehou word.

### **3.3.7.2 *Dissiplinebeleid***

Die skool het een omvattende reël of kode:

“ Niemand mag enigiets doen wat die goeie naam van die skool op enige wyse in gedrang mag bring nie.”

Die skool besit 'n geskrewe dissiplinebeleidsdokument wat saamgestel is deur die beheerliggaam en belanghebbendes. Departementele regulasies soos die verbod op lyfstraf is aangebring nadat dit vantevore gereeld gebruik is slegs deur die hoof. Ander strafmaatreëls is in plek gesit om oortreders te straf. Gedurende die verloop van die skooldag moet elke onderwyser tussen periodes uit hul klaskamers kom om toesig te hou oor die wisseling van leerders wat van klas tot klas beweeg. Dit verseker ordelike en vinnige ruiling in netjiese rye.

Geen leerders word gedurende periodes rondgestuur nie. Wat waargeneem kon word by die skool is dat leerders konstruktief besig gehou word gedurende periodes, en waar onderwysers afwesig is, is toesig gereël.

Die volgende reëls is van toepassing op leerders:

- **Geen laatkommery**
- **Geen drostery**
- **Geen rook, alkohol, dwelms en gevaarlike voorwerpe by die skool**
- **Geen bakleiery en lasterlike taalgebruik**
- **Mag skoolterrein nie verlaat sonder toestemming**
- **Geen vorm van ontgroening**
- **Geen beskadiging van skooleiendom**
- **Verbode areas mag nie betree word nie**

Strafmaatreëls wat gebruik word sluit in:

- **Detensie**
- **Addisionele studie**
- **Werkgroepe**
- **Waarskuwings**
- **Ander**

Onderwysers is betrokke by die toepassing van hierdie strafmaatreëls en dit word konsekwent uitgevoer. Volgens hulle word hierdie strafmaatreëls gebruik om leerders nie net te dissiplineer nie, maar ook te rehabiliteer. Oortreders is in die minderheid by die skool.

#### **3.3.7.4 Uniformbeleid**

Die skool besit 'n geskrewe uniformbeleid wat saamgestel is deur die beheerliggaam van die skool. Daar word van alle betrokkenes by die skool verwag om hierdie beleid te aanvaar en te voldoen aan alle reëls en regulasies wat daarmee saamgaan.

Leerders voel trots dat hulle kan deel uitmaak van beleidsprosesse aangaande skooldrag en die dra daarvan. Alhoewel daar leerders is wat nie welgesteld is nie, is daar weinig weiering vir die aankoop van uniform deur ouers. Daar word soms aanpassings gemaak ten opsigte van modes, veral sweetpakke.

Onderwysers en prefekte verseker dat daar gereeld uniform gedra word. Die dra van hul uniform speel 'n groot rol in die dissipline van die skool. Uniforms is verpligtend by funksies byvoorbeeld koorkompetisies, sportbyeenkomste en ander geleenthede waar die skool verteenwoordig word. Die skool besit wel 'n winter- sowel as 'n someruniform en dit word deur middel van 'n brief aan ouers bekend gemaak.

Daar is leerders wat nie skooldrag gereeld dra nie. Hulle word gewaarsku en herhaaldelike oortredings word deur middel van strafmaatreëls gestraf. In enkele gevalle kan leerders nie hulle skooldrag gereeld dra nie omdat hulle slegs een stel besit. In hierdie gevalle word daar 'n uitsondering gemaak en die saak word op meriete gehanteer.



### **3.4 SAMEVATTING**

Die inligting wat opgesom is, is verkry uit die ses skole in die Kimberley-streek deur middel van observasie, onderhoude met skoolhoofde en adjunkhoofde, onderwysers, leerders en sommige ouers. Tydens die eerste besoek is inligtingstukke versamel en 'n vraelys voltooi wat inligting van die spesifieke skole se infrastruktuur (wat insluit die geboue en terrein se toestand) asook statistiek in verband met leerders en personeel by die betrokke skole. In die hoofstuk is daar slegs gekyk na drie aspekte van beleid, naamlik toegangsbeleid, dissiplinebeleid en die uniformbeleid.

Vervolgens sal daar in Hoofstuk 4 'n analise van hierdie drie aspekte rakende beleid gemaak word.

## HOOFSTUK 4

# 'N ANALISE VAN ENKELE BELEIDSAREA-ASPEKTE BY GESELEKTEERDE SKOLE

### 4.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word die data wat versamel is, verwerk en ontleed en sodoende kan daar bepaal word watter leemtes aangespreek behoort te word asook watter positiewe bydraes ten opsigte van dissipline, toelating en uniformbeleid by skole gemaak kan word.

### 4.2 SKOOLPROFIEL

Die geografiese ligging en die demografie van die ses skole verskil van mekaar behalwe in die geval van die twee ex-Model C skole wat buurskole is. Die toestand van die geboue van die skole wat besoek is, het verskil van bevredigend tot swak. Een swart skool van die ex-DET departement was in 'n baie swak toestand. Herstelwerk aan gebreke vensters, aan die rioolstelsel en aan die omheining was nodig en daar was 'n gebrek aan elektrisiteit in sommige klaskamers. Volgens die skoolhoof vind baie inbrake plaas omdat daar geen sekuriteitstelsel by die skool is nie. Hy het dit onder die aandag van die departement gebring.

'n Tekort aan nie-doserende personeel is 'n probleem veral by die sogenaamde bruin en swart skole en dit kan aan die toestand van die terrein waargeneem word. Afgesien van die ouderdom van die ex-Model C skole is die geboue en terrein in 'n goeie toestand en beskik dit oor 'n verskeidenheid sportvelde en fasiliteite wat goed in stand gehoud word. Geen sportfasiliteite kom voor by die ander vier skole nie en hulle maak gebruik van munisipale fasiliteite.

Terwyl die ex-Model C skole spog met goed toegeruste biblioteke, laboratoriums, oorhoofse projektors, afrolmasjiene, gimnasiums en sale ontbreek meeste van die kurrikulêre hulpbronne by die ander skole. Die biblioteke by die ander skole is swak toegerus of dit is buite werking en leerders maak veral gebruik van openbare



biblioteke wat ver van die skool geleë is. Handboeke en skryfboeke is wel 'n probleem by alle skole. Die skoolhoof van een van die swart skole het 'n probleem met die tydsame aflewering daarvan omdat dit ontwigting veroorsaak in die leerproses.

Volgens die kringbestuurders kan hierdie probleem toegeskryf word aan die privatisering van die voorsiening van hand - en skryfboeke aan skole.

### **4.3 DIE SKOOL ETOS EN KLIMAAT**

Volgens Van Dyk (Joubert 1996:15) word skoolklimaat gesien as die gees, atmosfeer of persoonlikheid van die skool wat werkstevredenheid (mens) en produktiwiteit (taak) beïnvloed. Die kwaliteit van menslike handeling in 'n skool word in 'n groot mate deur die gees (respektiewelik atmosfeer, etos, klimaat of "persoonlikheid") wat ten grondslag van sodanige handeling lê, beïnvloed. Met betrekking tot die ses skole verskil die klimaat van skool tot skool.

Die klimaat van leer en onderrig word soms belemmer by die swart skole as gevolg van diefstal wat veral in die swart woongebiede voorkom. Die onderwysers en skoolhoof van een van dié skole plaas die blaam op die omringende plakkershutte. Vandalisme is 'n ernstige probleem by die skole sowel as gereelde inbrake. Die skole kan nie bekostig 'n sekuriteitstelsel bekostig nie en die departement besit geen fondse om sekuriteit te voorsien nie. Bende-aktiwiteite is 'n probleem in die gemeenskap en dit het 'n invloed op een van die swart skole, maar alles is wel onder beheer.

Terwyl swart skole probleme soos diefstal en vandalisme ondervind, is daar ander probleme in die sogenaamde bruin skole (ex-HOR). Drosterij van leerders en die afwesigheid van onderwysers skep probleme. Leerders word sonder toesig gelaat omdat onderwysers weier om toesig te hou by klasse waar onderwysers afwesig is. Die rasse-integrasie is 'n uitdaging vir die skole omdat swart leerders na hierdie skole toe beweeg. Geen vorm van rassediskriminasie het nog voorgekom nie.



Die ex –Model C skole gee die indruk dat alles harmonieus verloop. Volgens leerders by die skole is daar 'n mate van rassediskriminasie deur ander leerders sowel as onderwysers, maar hulle is in die minderheid. Tydens die onderhoude het skoolhoofde en onderwysers veral kommer uitgespreek oor rasionalisering en herontplooiing wat groot onsekerheid laat onder die personeel.

Die moraal van onderwysers is laag en veral ouer onderwysers wil uit die onderwys tree. Die oplossing wat voorgestel is deur een van die skoolhoofde is dat werksessies aangebied moet word om onderwysers se moraal te verbeter.

#### **4.4 TAAL EN KURRIKULUM**

Volgens die Grondwet is Suid-Afrika 'n veeltalige land met elf amptelike tale. Die Grondwet bepaal dat al die tale gelyke status en respek geniet en dat elkeen die reg het om onderwys in die amptelike taal of tale van sy of haar keuse te ontvang in openbare skole en onderwysinstellings waar sulke onderwys redelikerwys uitvoerbaar is. Die Staat kan alle redelike moontlikhede in die onderwys ondersoek om seker te maak dat hierdie reg doeltreffend verwesenlik word. Skole met net een onderrigtaal is moontlik. Die Grondwet bepaal dat die volgende faktore in dié verband in ag geneem moet word: billikheid, uitvoerbaarheid en die behoefte om die gevolge van wette en praktyke van die verlede wat op grond van ras gediskrimineer het, reg te stel (Departement van Onderwys, 1997:54).

Sedert die samesmelting van die verskillende onderwysdepartemente het daar 'n beweging van leerders plaasgevind omdat ouers gevoel het dat die opvoeding in die ander ex-departemente beter is.

Die kwessie van taal was nie deel van die ondersoek nie maar het gemanifesteer as gevolg van die beweging van leerders vanuit die swart woongebiede na die ex-Model C skole en sogenaamde bruin skole (ex-HOR). Leerders met 'n swart taal as moedertaal het beweeg na die skole wat soms net enkelmedium skole was en waar die onderrig daarvolgens was.



Die skole moes aanpassings maak aan hulle kurrikulum om hierdie leerders te akkommodeer. Een ex-Model C skool wat slegs Afrikaansmedium was, is nou 'n dubbelmedium skool. Die twee ex-Model C skole het 'n geskrewe beleidsdokument rakende veeltaligheid. Onderrigtaal by die een skool is in Engels, en Afrikaans word as tweede sowel as eerste taal gebruik. By die ander skool word Afrikaans sowel as Engels as onderrigtaal gebruik.

Die meeste van die swart leerders kom voor by die sogenaamde bruin skole waar beide Engels en Afrikaans gebruik word as onderrigmedium. Onderwysers by die skole verduidelik dat hierdie leerders probleme ondervind met die tale en geen strukture is in plek om hulle probleme op te los nie. Die meeste van die leerders bevind hulle in Engelssprekende klasgroepe waar Engels (eerste taal) te moeilik is en gevolglik lei tot mislukking. Die rede hiervoor is dat Engels nie gereeld gepraat word in die huis nie en daar is ook 'n tekort aan bronne soos biblioteke. Geeneen van die skole bied 'n swart taal aan by die skool nie en die voorstel van onderwysers dat daar ekstra klasse (oorbrugging) aangebied moet word vir die leerders met taalprobleme.

Wat opvallend is by al ses skole is dat slegs leerders van skool tot skool beweeg en geakkommodeer word, maar geen onderwyser van ander rassegroepe nie. Die leerders beweer dat die onderwysers wat hulle wel daar bevind, daar is slegs vir promosie. Samewerking tussen die departement, beheerliggame en alle betrokkenes om die probleem aan te spreek, word in die vooruitsig gestel.

#### **4.5 SKOOLBEHEER**

Skoolbeheer resorteer onder die beheerliggaam wat insluit die bepaling van beleid en reëls waarvolgens die skool georganiseer en beheer moet word. Volgens die Skolewet is die algemene doel van die beheerliggaam om die werksaamhede namens die skool tot voordeel van die skoolgemeenskap te verrig en die liggaam word dus in 'n vertrouensposisie geplaas.



Die Suid-Afrikaanse Skolewet het verskeie magte aan die beheerliggaame verleen en dui op die desentralisering van mag binne die Suid-Afrikaanse skoolstelsel. Die gevolgtrekking wat gemaak kan word is dat daar wel beter samewerking van skoolgemeenskappe verkry word as in die verlede.

Met behulp van die koördinerende van die nasionale sowel as die provinsiale departemente in 1997 is beheerliggaame by al die skole verkies.

Sommige van die skole se beheerliggame het nog nie grondwette saamgestel nie of dit is nog in konsepvorm. By een van die skole beweer die nuwe skoolhoof dat die bestuur van die skool hoofsaaklik in die hande van die vorige hoof was.

Die beheerliggame wat tot 30 Junie 2000 gefunksioneer het, se vergaderings is veral oorheers deur persoonlike konflikte tussen skoolhoof en uitvoerende bestuur. Dit het daartoe bygedra dat baie vergaderings onverrigter sake verdaag het. Die nuwe beheerliggaam is gekies en het reeds 'n toer deur die skool gehad om die omgewing te verken en kennis te maak met die personeel en leerders.

Volgens die onderwysdepartement is daar baie dokumente wat die reëls en regulasies van Suid-Afrika se nuwe skoolbeheer vervat. Dit is inderdaad belangrik dat beheerliggame hierdie dokumente besit en weet wat daarin staan. Die Suid-Afrikaanse Skolewet en die verskillende provinsiale onderwyswette handel oor algemene voorwaardes en vereistes vir skoolbeheer. Daarbenewens reik die provinsiale onderwysdepartemente stelle regulasies en prosedures uit wat uiteensit hoe skoolbeheer moet plaasvind. Alle omsendbriewe wat deur die provinsiale onderwysdepartement aan skole gestuur word, bereik soms nooit die beheerliggame nie as gevolg van nalatigheid van die skoolhoofde of vergaderings wat nooit plaasvind nie. Die ex-DET skole en die ex-HoR skole se beheerliggame is wel in plek, maar volgens onderwyslede van die beheerliggame het veral die ouerkomponent deeglike opleiding nodig. Daardeur kan basiese kennis en vaardighede bekom en ontwikkel word.



Sommige van die ouers is ongeletterd as gevolg van sosio-ekonomiese omstandighede van die gemeenskappe. Hierdie toestande van armoede hou hulle nie terug om fondse in te samel wat die staatsubsidie sal aanvul nie.

Die beheerliggame van die ex-Model C skole funksioneer beter as die ander twee skole s'n omdat alle strukture in plek is en alle lede die nodige opleiding besit en professionele lede vanuit die gemeenskap sleutelposisies beklee. Georganiseerde, goed beplande en suksesvolle fondsinsamelings word deur die beheerliggaam behartig. Skoolhoofde voel dat dit stabiliteit aan die skole en die leerproses verleen.

#### 4.6 SKOOLBESTUUR

Hodgetts beweer : *" Man's progress in this century may be measured by his technical and scientific prowess, but it is accounted for by his managerial expertise. Without the ability to formulate objectives, to draw up plans and to coordinate men and materials in a synergistic fashion , Henry Ford would never have build his production line and Neil Armstrong would never have walked on the moon. In many undertakings, the process of getting things done through people, is the key to success or failure "* (De Wet, 1981: 39).

Bestuur is 'n bepaalde soort werk in die onderwys wat bestaan uit daardie reëlbare take of handeling wat deur 'n persoon of liggaam in 'n gesagsposisie in 'n bepaalde reëlingsgebied of area uitgevoer moet word ten einde opvoedende onderwys te laat plaasvind (Van der Westhuizen , 1990 : 57).

Volgens Calitz et al. (1992:2 ) *" Management is a process which involves the skillful handling and supervision of people and / or goods by a manager in such a way that predetermined goals are reached within a certain time.*

Barry en Tye (1975: 76) verwys na bestuur as: *" . . . getting things done by people".* Volgens De Wet is die mees aanvaarbare definisie van bestuur: *" . . .getting things done through people "*.



Volgens Van der Westhuizen (1990 : 671) speel die skoolhoof 'n strategiese rol in die inisiëring van verandering en noem ook verder dat die personeel van 'n skool geneig is om veranderingsprogramme meer geredelik te aanvaar indien die skoolhoof hulle aktief steun om die veranderinge te implementeer.

Vanuit die omskrywing van wat bestuur is deur aangehaalde kundiges is daar spesifiek gekyk na die rol van die skoolhoofde by die ses skole ten opsigte van leierskap en die formulering van beleid. Die nuwe wetgewing het 'n groot impak op die skool en sy organisasie, etos en prosedures vir die formulering van skoolbeleid.

Onderwysers, leerders en ouers van al ses skole is gevra om die leierskapeienskappe van die skoolhoof te omskryf en verskeie sieninge het daaruit voortgevloei. Sommige onderwysers het skoolhoofde as te demokraties beskou omdat hulle nie streng optree teen oortreders, beide leerders en onderwysers, nie. Dit het veral voorgekom in die swart skole en skoolhoofde is beskou as leiers sonder die nodige vaardigheid. Daarom het dit aanleiding gegee tot die agteruitgang van die leerkultuur en dissipline by die skole. Skoolhoofde binne die bruin en swart gemeenskappe word nie meer so hoog aangeslaan nie en daar is wel 'n "powershift". Ouers het nou meer seggenskap in die opvoeding van hul kinders.

'n Skoolhoof van een van die ex-HOR skole noem dat dit die skool se visie is om die beste agtergeblewe skool in die land te wees. Om hierdie ideaal te verwesenlik, waar die skool weer sy regmatige plek tussen die akademiese presteerders sal inneem, kan revolusionêr of evolusionêr van aard wees. Eersgenoemde lok egter geweldige baie konflik uit en sal lei tot weerstand van bestuur en personeel. Hy noem ook verder dat deur die proses van evolusie en geleidelike bewusmaking van hul verantwoordelikheid sal hy as bestuurder hierdie gevoel by leerkragte en leerders aankweek. Die bestuur van enige skool is so goed as wat ondergeskiktes toegelaat word om deur verantwoordelike optrede en 'n gevoel van eienaarskap toegelaat word om selfstandig op te tree.



Visie is 'n voortdurende proses in die effektiwiteit van skole en hieraan gekoppel is uitmuntende leierskap. Dus is dit die rol van die prinsipaal om die visie van die skool aan alle betrokkenes voor te hou en ook belangrik dat hulle betrokke is by die visie van die skool.

Spies (1995:104) meld dat binne die spektrum van die skoolhoof se visie en missie hy 'n unieke lewensdoel het. Dit kan 'n langtermyn of einddoel wees en om dit suksesvol te kan bereik, moet hy besondere doelstellings hê. Hy noem ook verder dat daar vir elk van hierdie doelstellings spesifieke doelwitte is wat verseker dat hy deur mense sy gestelde doelwit effektief kan bereik.

Volgens Cawood behoort elke leier 'n missie te hê en beklemtoon ook dat 'n leier met 'n missie beskik oor 'n visie (Spies, 1995:104). Volgens Marsh (1988:63) moet 'n prinsipaal 'n visie het waarheen die skool op pad is. Die prinsipaal se sub-taak is beplanner, organiseerder, koördineerder en om beheer te kan uitoefen. Sodoende stel dit hom in staat om reëls saam te stel, verantwoordelikhede en meganisme vir alle interne skoolbeleidformulering daar te stel (Jones, 1987:52).

Om aansluiting te vind by Cawood en Marsh dat 'n prinsipaal 'n visie en 'n missie moet hê, stel Coulson (1986:85) dit dat 'n suksesvolle prinsipaal doelgeoriënteerd is indien hy 'n visie het van hoe hy wil sien die skool ontwikkel. Gepaardgaande met die visie van die prinsipaal moet hy ook die nodige leierskapeienskappe aan die dag lê.

Volgens Chapman et al. (1995:164) sluit leierskapeienskappe die vermoë in om te deleger aan ander en om alle belanghebbendes te betrek by die beplanning en bestuur van die skool om sodoende effektiwiteit te bewerkstellig.

By die ex-HoR en DET departemente was daar 'n gebrek aan geskrewe beleidsdokumente en dit was die visie van die skoolhoofde om beleid te formuleer en dit te implementeer. Die betrokkenheid van alle rolspelers word nog betwyfel omdat onderwysers, leerders en ouers by sommige van die skole voel dat hierdie slegs 'n persoonlike visie is en nie in belang van die breër skoolgemeenskap nie.



Verdere kommentaar van personeellede was dat hierdie visie slegs in vergaderings bespreek word maar nooit geïmplementeer word nie. By die ex-Model C skole is geskrewe dokumente en daar word slegs aanpassings in die verband gedoen. Bestuur in die skole is veral sensitief vir die behoeftes van die leerders en daarom is daar 'n groter ouerbetrokkenheid by die proses. Die skool werk met 'n gesamentlike visie waarby leerders, ouers en onderwysers sal baat.

Die transformasieproses waarin die Suid-Afrikaanse onderwys hom bevind, bring onsekerheid mee binne die onderwysgemeenskappe.

Hierdie voortdurende veranderinge waaraan onderwysers blootgestel word, het die verskillende rolspelers genoop tot aanpassing. Die demokratisering van die onderwys beklemtoon die idee dat vennote soos ouers, onderwysers, leerders en ander belanghebbendes behoort deel te neem aan die aktiwiteite van die skool. Die afleiding wat gemaak kan word is dat die betrokkenheid van ouers by skole en die opvoeding van hul kinders veral ontbreek by swart en bruin skole en vereis spesiale aanmoediging van die kant die skoolbestuur.

Volgens Paisey (Badenhorst, 1986:12) spreek dit vanself dat dit in die belang van enige organisasie is dat onder die lede daarvan 'n groot mate van eensgesindheid moet wees teenoor die doelstellinge wat nagestreef word.

Die skool vereis in die eerste plek 'n formele struktuur. Volgens Bennett (Van der Westhuizen, 1986:641) "Schools depend not only on teaching skills, but also on ... decisions about objectives, the provision of resources, the setting up of structural arrangements, and the control and evaluation of organizational activities".

Die formele struktuur is van kardinale belang vir die skool omdat alle bestuurshandeling (w.o. besluitneming, delegering, kommunisering en beheeruitoefening) daardeur geraak word, dit die gesagstruktuur bepaal en uiteindelik die sukses van opvoedende onderwys bepaal (Van der Westhuizen, 1986:641).



Met die formulering van 'n skoolbeleid is dit belangrik om deeglike kennis te dra wat die nasionale sowel as die plaaslike onderwysbeleid behels, want dit vorm die riglyn in die verband. Badenhorst (1986:16) stel dit dat by beleidvorming word die grondslag vir die funksionering van die skool as organisasie gelê en sê ook dat dit belangrik is om te onthou dat beleid die fondament is waarop die bestuur van 'n organisasie gegrond word.

Die nuwe aangeleenthede waarmee die skool te make het, bring die voortbestaan van beleid.

Die taak berus by die verskillende rolspelers om oplossings te vind vir die veranderinge of vir moontlike probleme wat ontstaan binne die skool en sodoende kwaliteitopvoeding te verskaf. Die Suid-Afrikaanse Skolewet verleen die regte aan die rolspelers om te beplan en te ontwikkel aan die toekoms van die skool asook die voorsiening van beter onderwys vir al die leerders.

## **4.7 TOELATINGSBELEID**

### **4.7.1 Beleidsdoelwit**

Die doelwit van 'n toelatingsbeleid is om duidelike toelatingsvereistes in lyn met nasionale wetbepalings en departementele voorskrifte te formuleer wat by die keuring van die leerders toegepas kan word.

Uit die ses skole besit slegs twee skole 'n geskrewe beleidsdokument met betrekking tot toelating. Die twee skole van die ex-HoR en die twee skole van die ex-DET besit geen geskrewe beleidsdokument nie maar maak wel gebruik van die departementele regulasies. Een van die skole het wel 'n beleidsdokument wat saamgestel is slegs deur die bestuur van die skool maar geen ander betrokkenes is by die formuleringsproses betrek nie.

Bestuursliggame is in plek maar beskik nog nie oor die nodige kennis en vaardigheid in die formulering van beleid nie. Die departement het wel handleidings beskikbaar gestel aan skole maar dit handel slegs oor die samestelling en take van 'n beheerliggaam.

Die twee ex-Model C skole besit geskrewe toelatingsbeleidsdokumente en is saamgestel deur die beheerliggame van die skool. Albei skole besit koshuise en aansoek tot die instansies word ook volgens streng regulasies gehanteer. Hierdie skole se doel is om 'n standaard onderrig te handhaaf en of daar 'n keuringsmeganisme is, is nie bekend nie.

#### **4.7.2 Beleidsbeginsels**

Ten opsigte van die toelatingsbeleid van hierdie ses skole is ondersoek ingestel na die volgende beginsels en waardes:

- Gelykheid
- Taal- en kulturele regte
- Deursigtigheid
- Regmatige besluite
- Diskriminasie

Die ex-Model C skole moes veranderinge aan die beleid bring omdat veral bruin en swart leerders migreer het vanuit die agtergeblewe woongebiede. Een van die skole wat slegs 'n enkelmediumskool was, moes sy taalbeleid hersien om die leerders te akkommodeer. Die ex-HoR skole het ook 'n toestroming van swart leerders en verskeie aanpassings ten opsigte van taal en kultuur. Een skool het tot 70% swart leerders met verskeie kulturele agtergronde. Die ex-DET skole het weer nie hierdie probleme nie en slegs swart leerders doen aansoek by die skole. Geen diskriminasie is gemeld by die skole ten opsigte van ras, kleur of agtergrond nie. By die ex-Model C skole is daar melding gemaak van diskriminasie deur leeders maar dit was slegs enkele gevalle.



'n Belangrike aspek vir toelating tot enige skool is skoolfonds. Die skole hanteer die betaling van skoolfonds op verskillende wyses. Volgens 'n skoolhoof by een van die ex-HoR skole is die betaling van skoolfonds nie verpligtend nie en word dit nie teen leerders gehou indien hulle dit nie kan bekostig nie. Wat wel gebeur is, is dat ouers 'n ooreenkoms aangaan met die skool en daar word ook gekyk na die sosio-ekonomiese agtergrond van die gemeenskap.

Die nuwe toelatingsbeleid skenk ook aandag aan die onreg aan leerders deur die weiering van deelname omdat hulle nie voldoen aan die vereistes of betaling van skoolfonds deur ouers volgens die voorgeskrewe gedragskode van die skool nie.

#### **4.7.3 Beleidsbesluit**

Al die skole se beleidsbesluit is gebaseer op die beginsels en waardes van die toelatingsbeleid wat in lyn is met nasionale wetsbepalings en departementele voorskrifte.

In die meeste gevalle (by al die ses skole) word daar voorkeur gegee aan leerders uit die onmiddellike omgewing van die skool. Die Departement van Onderwys (1998:7) wys ook tereg daarop dat *"preference must be given to a learner who lives in the feeder zone of a school or who resides with his or her parents at an employer's home in the feeder zone"*.

Volgens die skoolhoofde vergemaklik dit die taak van ouerbetrokkenheid van ouers wat naby die skool bly. By die meeste van die skole word leerders toegelaat nadat hulle en hul ouers 'n onderneming gegee het om hulle te hou by die skoolreëls soos deur die beheerliggaam goedgekeur.

Gedurende die inskrywing van die leerders by die verskillende skole word ouers verwittig van die skoolreëls, uniforms asook die skoolfonds. Veral by die ex-Model C skole ontvang leerders en ouers 'n prospektus tydens die registrasieproses. Dit bevat die skool se visie, missie, skooltye, skoolkurrikulum en sportaktiwiteite. By die ander skole ontbreek hierdie professionele bemarkingstrategie.



#### 4.7.4 Beleidsimplementering

Die administratiewe proses van inskrywings word baie professioneel hanteer by al die skole. Alle nuwe leerders se name word in 'n toelatingsregister aangebring en dit vergemaklik die taak met die opstel van klaslyste, klasindelings, bywoningsregisters, ensovoorts.

By al die skole word dieselfde dokumentasie aangevra tydens inskrywing, naamlik:

- **Goedkeuringsvorm**
- **Oorplasingsvorm vanaf vorige skool**
- **Geboortesertifikaat**
- **Bevorderingsverslag (Vorige graad)**
- **Ouers se besonderhede**

Die onderwysdepartement beklemtoon dit dat die prinsipaal van 'n skool 'n register moet hou van toelatings tot die skool. "The principal of a public school must keep a register of admission to the school. All admissions of learners to the school must be recorded in the register of admission. The register must contain the name, date of birth, age, identity number, if applicable, and address of learner as well as the names of the learner's parents"(Departement van Onderwys, 1998:7).

Met die aankondiging van die nuwe toelatingsbeleid deur prof. Bengu in Oktober 1998 sê hy: "The new policy is expected to deal with administration of admissions, the documents required for admission – including inoculation certificates for communicable diseases, the admission of non-South Africans citizens and the admissions of learners with special educational needs" (The Citizen, 19 Oktober 1998:37). Hierdie nuwe toelatingsbeleid sal in werking tree aan die begin van die 2000-skooljaar.

Daar word by alle skole verwag dat ouers vroeg moet aansoek doen vir toelating tot 'n skool. Die inskrywing van nuwe leerders by die skole verskil van mekaar. By meeste van die bruin en swart skole is die proses in werking aan die begin van die akademiese jaar en volgens onderwysers is dit 'n tydrowende proses. By die ex-Model C skole word slegs plasinge gedoen. Aansoekvorms voorgeskryf deur die Departement van Onderwys is saamgevat in Bylaag E.



Die onderwyser-leerder-verhouding speel 'n belangrike rol by die twee departemente van die ex-HoR en DET omdat die skole 'n gemiddeld van 1400 leerders kan akkommodeer. Die migrasie van leerders veral na die ex-Model C skole het 'n afname in leerdergetalle meegebring. Rasionalisering deur die departement kom in werking wanneer daar nie die verwagte aantal leerders aan die begin van die jaar by die skool geregistreer is nie. Onderwysers word dan ook oortollig verklaar of verskuif na ander skole.

Een skoolhoof noem dat die sny van personeel en aanstelling deur die departement soms ontwigting veroorsaak. Bruin en swart skole is in kompetisie om leerders te werf om sodoende personeel te behou.

#### **4.7.5 Aksies (Sanksies) teen oortreders van die beleid**

Die nuwe toelatingsbeleid is 'n riglyn vir beheerliggame en provinsiale onderwysdepartemente vir die ontwikkeling van hul toelatingsbeleide. Enige persone wat afwyk van die beleid sal gerapporteer word aan die beheerliggaam. In gevalle waar daar ernstige probleme is word die kringbestuurders verwittig. Leerders word soms weggewys by skole, veral by die ex-HOR en Model C skole, maar dit gebeur volgens die skoolhoofde omdat die skool nie te veel leerders kan huisves nie.

Departementele ondersoeke word geloods teen diegene wat teenstrydig is met die toelatingsbeleid en kan met skuldigbevinding afgedank word.

### **4.8 DISSCIPLINEBELEID**

#### **4.8.1 Beleidsdoelwit**

Die doelwit van 'n dissiplinebeleid is by die ses skole ondersoek. Daar is ondersoek of:

- 'n Eenvormige proses daar gestel is wat sal verseker dat dissiplinêre maatreëls konsekwent en onderhewig aan departementele voorskrifte toegepas sal word
- Daar goeie dissipline in die skool gehandhaaf word
- Positiewe dissipline bevorder word

- Selfdisipline gekweek word
- Gedrag reguleer en bevorder word
- Die skool se waardes, missie en visie in die gedrag van leerders gemanifesteer word

Dissipline vorm 'n belangrike komponent van 'n skool se dagtaak. 'n Goeie gedragskode verseker 'n effektiewe skoolomgewing waarin onderwysers sowel as leerders kan werk. Die noodsaaklikheid van 'n gedragskode vir leerders by 'n skool word beklemtoon deur die departement. Volgens die onderwysdepartement is 'n gedragskode 'n kode van praktiese optrede wat leiding gee ten opsigte van die gedrag van die leerders en ook van dié wat vir hul gedrag by die skool verantwoordelik is. 'n Gedragskode moet saam met die hele skoolgemeenskap ontwikkel word. Dit is so omdat so 'n kode, om te werk, die ondersteuning van elkeen in die skoolgemeenskap nodig het.

Geskrewe beleidsdokumente wat die dissiplinêre sake van 'n skool omskryf, ontbreek by bruin sowel as swart skole maar daar is wel reëls. Meeste van die skoolreëls moet hersien word omdat dit ook verouder is en vir jare dieselfde gebly het. By die ex-Model C skole is daar wel voorgeskrewe dissiplinebeleide wat die gedragskode van die skole beklemtoon. Skoolreëls word aan leerders bekend gemaak, en daar word toegesien dat dit streng toegepas word.

Leerders noem dat die reëls gereeld verbreek word, maar dat oortreders in die minderheid is. Om 'n vergelyking te tref tussen die drie ex-departemente kan gestaaf word dat die ex-Model C skole 'n goeie struktuursamestelling het om dissipline te handhaaf en dit ook konsekwent navolg. Volgens personeellede van die ex-HOR en DET skole word daar goeie voorstelle gemaak ten opsigte van die kwessie maar om die daad by die woord te voeg eindig altyd in 'n mislukking.

#### **4.8.2 Beleidsbeginsels**

By die skole word verwag dat die dissiplinêre beleid op die volgende beginsels en waardes gebaseer is:

- Erkenning van gesag



- Respek
- Trots
- Bedagsaamheid en menswaardigheid
- Dissipline
- Verantwoordelikheid

Volgens skoolhoofde van die ex-HoR en DET het die dissipline van die skole agteruit gegaan met die regte wat aan leerders gegee is in die demokratisering van onderwys in Suid-Afrika. Een skoolhoof was van mening dat van hierdie regte wat aan leerders gegee is, weggeneem moet word om die dissiplinêre probleme op te los.

'n Skoolhoof van een van die swart skole noem dat leerders nog nie besef wat hul doel is by die skool nie. Sommige leerders, veral by die swart en bruin skole toon geen respek teenoor onderwysers nie en ondermyn gesag. As gevolg van die sosio-ekonomiese omstandighede van die leerders moet daar gewerk word aan die dissipline van leerders sodat hulle verantwoordelik kan optree.

#### **4.8.3 Beleidsbesluit**

Skole behoort die gedrag van leerders en onderwysers so te beïnvloed dat dit 'n positiewe beeld van die skool na die publiek uitdra, wat nie die geval is nie, veral by die ex-HOR en ex-DET skole. Die konstante beweging van leerders buite die klaskamers gedurende periodes skep die indruk dat daar geen dissipline by die skole is nie en straal ook nie 'n goeie beeld na die publiek uit nie.

Die rede hiervoor is die gereelde afwesigheid van onderwysers en die weiering van ander onderwysers om toesig te hou. Aanstellings van onderwysers is 'n tydsame proses deur die departement en een skoolhoof noem dat dit ook ontwigting in die skoolprogram veroorsaak.

Uitsetting van leerders dra ook by tot die drostery en rondlopery op die skoolterrein. Kritiek word veral by dié skole uitgespreek teenoor skoolhoofde deur onderwysers, leerders en ouers wat betref die hantering van dissipline by die skole.

Die maatreëls in die geval van oortreding wat een van die ex-Model C skole gebruik wanneer die reëls verontagsaam word, is rapportering aan die onmiddellike opvoeder wat dit verder onder die aandag bring van 'n hoër gesag.

Vir die eerste oortreding en indien nie van 'n ernstige aard nie, sal die leerder deur die opvoeder gewaarsku word en sal 'n aantekening daarvan gemaak word. By herhaling van 'n geringe oortreding sal die opvoeder die leerder se ouers in kennis stel. Indien verdere herhaling voorkom of in die geval van ernstige wangedrag sal die leerder na die skoolhoof geneem word om die ouers te ontbied. Die skoolhoof sal dit aan die beheerliggaam en aan die kringbestuurder bekend maak. By die ander skole word slegs ernstige oortredings aan die beheerliggaam oorhandig, maar geringe oortredings word aangemeld en oortreders word gewaarsku en soms nooit vervolg nie.

Lyfstraf as 'n strafmaatreël mag onder geen omstandighede toegepas word nie, al gee ouers die skoolhoof toestemming daartoe. Dit word nog gebruik as 'n strafmaatreël by sommige skole alhoewel dit teen die wet is. Sommige ouers voel dat lyfstraf die beste is vir hul kind se dissipline, terwyl daar verskeie ouers is wat in konflik was met onderwysers en skoolhoofde oor die kwessie.

Die onderwysdepartement het wel reëls en regulasies neergelê aan skole ten opsigte van die kwessie oor lyfstraf, maar geen alternatiewe strafmaatreëls voor-gestel nie. Dus berus die onus by skoolgemeenskappe om alternatiewe metodes daar te stel om die probleme te oorbrug. Die noue samewerking van die beheerliggaam, onderwyspersoneel sowel as die leerderraad (LRC) om 'n gunstige en veilige leeromgewing te skep.

#### **4.8.4 Beleidsimplementering**

Na afloop van formulering van beleid is dit die taak van die onderwyspersoneel sowel as prefekte om die beleid te implimenteer. Die meeste van die swart en bruin skole besit nie 'n geskrewe dokument nie.



Dissipline word wel geïmplementeer deur onderwysers wat terreindiens doen en uit hul klasse beweeg tydens ruiling van periodes. In klaskamers word leerders ook bewus gemaak van die skoolreëls.

Die aksies word soms nie konsekwent uitgevoer nie. Die sekretaresse van een skool noem dat oortreders gereeld in 'n insiden-teregister opgeteken word, maar of hulle vervolgt word weet sy nie. By die ex-Model C skole is die beheerliggaam, personeel, prefekte en ouers gesamentlik verantwoordelik vir die toepassing van die dissiplinêre beleid. Al die ernstige gevalle word na die beheerliggaam verwys by al die skole en waar die beheerliggaam nie fungeer nie word die hulp van ouers ingeroep.

Hoewel die prinsipaal en opvoeders vir die daaglikse dissipline by die skool verantwoordelik is, het die beheerliggaam 'n plig om seker te maak dat die skool 'n gedragskode aanneem. Elke skool kan oor sy eie gedragskode besluit, maar wanneer daar 'n gedragskode vir 'n skool opgestel word, kan die riglyne en regulasies oor skoordissipline wat deur die minister van onderwys bepaal word, gebruik word.

#### **4.8.5 Aksies (Sanksies) teen oortreders van die beleid**

Verskeie metodes van strafmaatreëls het tydens die onderhoude met onderwysers, skoolhoofde en leerders na vore gekom. Detensie is die mees gewilde metode van straf, maar by sommige skole realiseer dit soms nooit. By een ex-HoR skool word 'n oortredersregister gebruik, maar leerders word nooit gestraf nie.

Sommige onderwysers weier om leerders te rapporteer omdat dit dan hulle taak sal wees om detensieklasse te reël en omdat hierdie klasse na skool plaasvind. Briewe aan ouers word onderskep deur leerders of ouers daag net nie op nie.

Byna al ses skole maak gebruik van strafmaatreëls soos:

- **Detensie**
- **Addisionele studies**
- **Werkgroepe**
- **Waarskuwings**

- **Ander**

Uitsetting en skorsing van ernstige oortreders word hanteer by sommige skole deur die skoolhoof en die beheerliggaam. Van die skole maak soms nie gebruik van die regte prosedure nie. Verskeie leerders het al teruggekeer na 'n skool nadat ouers die departement genader het waar die beheerliggaam verkeerdelik opgetree het.

## **4.9 UNIFORMBELEID**

### **4.9.1 Beleidsdoelwit**

Die doelwitte van 'n skool se uniformbeleid is om:

- beleid rondom aanvaarbare kleure en klere vir seuns en dogters daar te stel
- die reëls vir die dra van skooluniform neer te lê en
- 'n gees van samehorigheid en 'n eenvormige identiteit te kultiveer.

Die doelwitte verander van skool tot skool omdat een van die skole 'n seunskool is en hul eie doelwitte stel rondom skooldragbeleid. Al die skole het 'n beleid skooluniforms, maar in die ex-HoR en DET skole is dit nie in 'n beleidsdokument saamgevat nie.

Tradisioneel het die kleredrag en kleure nie verander nie. Uit onderhoude met personeel en leerders van al die skole blyk dit hulle trots voel om hulle te vereenselwig met die skool en dat dit 'n gevoel van samehorigheid skep.

### **4.9.2 Beleidsbeginsels**

Daar is veral gekyk of die skole volgens die onderstaande, algemene beleidsbeginsels en waardes gefunksioneer het.

- Bekostigbaarheid;
- Netheid;
- 'n Gevoel van trots;
- 'n Gevoel van samehorigheid;
- Redelikheid en billikheid;



- Verdraagsaamheid; en
- Seisoenale veranderinge

As gevolg van die sosio-ekonomiese omstandighede van die swart gemeenskappe is die aankoop van 'n uniform soms 'n probleem. Ongeag hierdie omstandighede was dit opvallend by die ex-DET skole dat daar weinig oortreders was by die een skool terwyl daar wel by die ander skool was. Die ouergemeenskap van die skole se werkloosheidsyfer is baie hoog en dit kan ook die rede wees wat aangevoer kan word vir skooldragprobleme by die skole.

Die ex-HoR skole ondervind nie probleme met die aankoop van uniforms nie omdat die werkloosheidsyfer hier nie so hoog is nie. Een skool het 'n diverse skoolgemeenskap wat wissel van welgestelde tot werklose gesinne. Die trots en samehorigheid wat deur die dra van uniforms tot stand gebring word, word deur die personeel aan leerders en ouers voorgehou. Die skole besit wel winter- en someruniforms maar daar word nie gesê wanneer dit gedra moet word nie.

Die ex-Model C skole besit verskeie regulasies op uniforms en dit word streng toegepas. Die bekostiging van skooluniforms is geen probleem vir die ouers van hierdie skole nie. 'n Aankondiging oor die dra van winter- of somerdrag word aan ouers per brief gestuur. Die dra van skooldrag speel 'n groot rol by die dissipline van die skole.

#### **4.9.3 Beleidsbesluit**

Die rol van ouers, opvoeders en die skoolbestuur is belangrik vir die kontrole van die dra van skooluniform. Dit is die plig van dié betrokkenis om te verseker dat die trots en gevoel van samehorigheid van die skool verseker word. By die swartskole ontbreek die plig van die ouerbetrokkenheid ten opsigte van die netheid van leerders se uniform. Die haglike omstandighede waarin sommige gemeenskappe woon, kan ook 'n faktor wees.

Sommige leerders kan nie bekostig om elke dag skoon skooldrag te dra nie. Beslissings wat die kern van die uniformbeleid vorm, soos ouers wat moet toesien dat leerders nie hulle uniform na skool dra nie, ontbreek veral by die swart sowel as bruin skole. Sommige leerders dra hul uniform na skooltyd en dit was ooglopend tydens die besoek van die skole.

Volgens die skoolhoofde van die ex-Model C skole is skooldrag die toonbeeld van die skool se trots. Tydens sportbyeenkomste word leerders verplig om die uniform te dra asook by skoolfunksies. Ouers moet hul kinders aanmoedig om hul uniform met trots en waardigheid te dra. Die aanpassing van uniforms by seisoenale veranderinge word streng volgens regulasies by die skole toegepas.

#### **4.9.4 Beleidsimplementering**

Die implementering van die skool se uniformbeleid is die verantwoordelikheid van alle rolspelers. Die volgende rolspelers behoort die dra van skooluniforms te monitor:

- Die skoolhoof
- Die onderwysers
- Prefekte
- Ouers

By meeste van die skole word die dra van uniform gemonitor deur onderwysers. Die hulp van prefekte word gebruik en oortreders word aangekla by die skoolhoof.

Die implementering van die uniformbeleid word nie konsekwent by die ex-DET en HoR skole uitgevoer nie. Volgens die skoolhoofde en sommige onderwysers is dit as gevolg van laksheid van sekere onderwysers om opdragte uit te voer en op hulle beurt blameer hulle die bestuur. Die ouerbetrokkenheid by die skole ontbreek en daar is 'n kommunikasiegaping tussen skool en ouers.

By die implementering van die uniformbeleid by ex-Model C skole word alle belanghebbendes betrek. Ouers, prefekte, onderwysers en skoolhoofde hou kontrole met betrekking tot die implementering hiervan.



Omdat daar 'n geskrewe dokument be-staan waarby almal seggenskap gehad het met die samestelling, vergemaklik dit die taak van oordrag aan die leerders asook die implementering van beleid.

#### **4.9.5 Die prosedurele stappe in geval van oortreding**

As gevolg van die huidige sosio-ekonomiese omstandighede en die werkloosheid waarin swart en bruin gemeenskappe hulle bevind, is dit nie altyd moontlik vir ouers om skooluniforms te bekostig nie. By al ses skole noem skoolhoofde dat daar wel na die meriete van elke saak gekyk word alvorens opgetree word. Daar is egter perke aan redelikheid. In die lig hiervan het die volgende maatreëls gegeld:

- Leerders wat versuim het om hul korrekte uniform te dra, moes ongetwyfeld aangespreek word. By swart en bruin skole word dit nie konsekwent toegepas nie.
- Indien versuim om uniform te dra by sekere leerders chroniese afmetings begin aanneem, moes 'n brief aan die ouers gerig word waarin 'n verduideliking geëis word. By een skool noem die skoolhoof dat ouers nie ag slaan op die briewe nie en weier om in kontak te kom met die skool of stel eenvoudig nie belang nie. Leerders onderskep ook somtyds die briewe.
- Indien die ouers se verduideliking aanvaarbaar blyk te wees, moes die skoolbestuur 'n ooreenkoms met die ouer aangaan waarin daar 'n tydsbeperking gekoppel word.
- Na verstryking van die ooreenkoms moes die ouer weereens versoek word om te voldoen aan die skool se uniformbeleid.
- Indien die ouer versuim, moes die beheerliggaam die saak verder voer. By skole waar beheerliggame nie funksioneer nie, het die skoolhoofde die sake hanteer.

#### **4.9.6 Aksie (Sanksies) teen oortreders van die beleid**

Indien leerders sonder enige vooraf ooreenkoms met die skool versuim het om skooldrag te dra, het die volgende dissiplinêre stappe in werking getree:

- **Detensie**
- **Straf binne redelike perke**

- **Werkgroepe**
- **Waarskuwings**
- **Klagte by die skoolhoof**
- **Aangekla by die beheerliggaam**

Die aksies teen oortreders word konsekwent uitgevoer, deur beide ex-Model C skole omdat hul strukture in plek is en kontrole hieroor kan uitoefen. Die samewerking van onderwyspersoneel volgens skoolhoofde by die swart en bruin skole, ontbreek. Die kontrole van oortreders word nie gehou nie, en hiervolgens kan oortreders nie vervolgt word nie. Meeste van die bogenoemde dissiplinêre stappe ontbreek by die bruin en swart skole maar oortreders word wel gewaarsku maar die aksie van detensie realiseer nie omdat onderwysers weier om die klasse te behartig.

Die aksies het verskil van skool tot skool. Waar sekere skole net gebruik gemaak het van waarskuwings het ander skole detensieklasse aangebied. Geen ernstige gevalle van oortreding was nog by die beheerliggaam aangemeld nie en die skoolhoofde hanteer die geringe oortredings.

#### **4.10 SAMEVATTING**

Hierdie hoofstuk is 'n analise van die ses skole en is bespreek onder die drie verskillende ex-onderwysdepartemente. Aspekte soos skoolbeheer, skoolbestuur, taal en kultuur is ook bespreek. Die rede hiervoor is omdat dit sterk na vore gekom het tydens die studie en dit vorm tog deel van die beleidmakingproses. Taal en kultuur is nie in diepte ondersoek in die studie, maar daar kon afgelei word dat dit wel prioriteit moet geniet by skole as gevolg van die migrasie van leerders. Die ex-Model C skole se beheerliggame is betrokke by die beleidsproses terwyl daar 'n agterstand is by die ander twee departemente, maar daar word wel pogings aangewend om die strukture in plek te kry.



Die beheer en bestuur van skole is gedentraliseer en dit is die taak van die skool om die strukture in plek te bring. Volgens die Departement van Onderwys (1998:45) het die beheerliggaam die oorhoofse verantwoordelikheid vir die skool omdat hy moet seker maak dat alles wat in die Skolewet (1996) staan, uitgevoer word, dat skoolbeleidsrigtings behoorlik geformuleer is en dat die skool se terrein, geboue en fondse behoorlik geadministreer en rekenskap daarvan gegee kan word. Met ander woorde, die beheerliggaam is verantwoordelik vir die beheer van die skool.

Verder noem hulle ook dat die prinsipaal verantwoordelik is vir die bestuur van die skool. Hy sorg vir die skool se dag-tot-dag bestuur. Die prinsipaal se werk is om toe te sien dat die besluite van die beheerliggaam behoorlik in die skool uitgevoer word. Die beheerliggame van die ex-HoR skole funksioneer, maar omdat van hulle nuwe lede verkies het, is van hulle nie vertrouwd met die pligte en magte van die organisasie nie. Die meeste van die beheerliggame van beide swart en bruin skole se lede benodig intensiewe opleiding.

As gevolg van die hoë ongeletterdheidsyfer van die gemeenskappe is 'n aspek soos beleid iets vreemds en benodig hulle die leiding van die onderwyspersoneel en hulp van die onderwysdepartement. Die afwesigheid van geskrewe dokumente ten opsigte van toelating, dissipline, skooluniform asook ander beleidsaspekte is kenmerkend van die laasgenoemde skole en die bestuur van die skole sal moet werk daaraan. Huidiglik funksioneer die skole op 'n ad hoc-basis en werk slegs volgens departementele voorskrifte.

In Hoofstuk 5 sal daar 'n samevatting en gevolgtrekkings sowel as enkele aanbevelings gegee word.

## HOOFSTUK 5

# SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

### 5.1 INLEIDING

Met die demokratisering van die onderwysstelsel in Suid-Afrika is onderwysowerhede besig om die agterstande en die gebrekkige kultuur van onderrig en leer van sekere skole en gemeenskappe aan te spreek.

Die transformasieproses, wat die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel beleef, hou verskeie implikasies in vir die bestuur en beheer van openbare skole. Die desentralisering van mag van die nasionale onderwysdepartement na plaaslike skole in die provinsies om hul eie skoolbeleid daar te stel, vorm deel van die beleidsontwikkeling in die land. Die makro-vlak van beleid verskaf slegs 'n raamwerk van beleid maar op mikro-vlak moet skole hul eie inhoud, doelstellings, beginsels, besluitnemings en implementering van beleid behartig.

Die Skolewet (1996) en provinsiale wetgewing en regulasies verskaf magte aan beheerliggame om betrokke te wees by skoolbeheer wat die reëls, rigting en beleid bepaal, verbeter en ontwikkel waarvolgens die skool binne die raamwerk van die wet moet funksioneer.

'n Groter ouerbetrokkenheid word verlang en hulle speel nou 'n meer aktiewe rol in die opvoeding van hul kinders en besluitnemingsproses by plaaslike skole. Hierdie ouerbetrokkenheid is afwesig by sommige skole waar die studie geloods is en die onderwysdepartement moet pogings aanwend om dit reg te stel.



## 5.2 SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS

Hierdie hoofstuk gee 'n samevatting van die voorafgaande hoofstukke.

Hoofstuk 1 gee 'n oriëntering van die probleemstelling, navorsingsmetodologie en doelstellings wat vir die gevallestudie gebruik is. 'n Onderzoek is geloods by ses geselekteerde skole in Kimberley om ondersoek in te stel of skole geformuleerde en geskrewe beleidsdokumente het ten opsigte van drie beleidsareas, naamlik: toelating, dissipline en uniformbeleid. Data is bekom deur middel van ongestruktureerde onderhoude, informele gesprekke, deelnemende waarneming, dokumente en vraelyste (sien bylaag D).

In Hoofstuk 2 word die konsep onderwysbeleid uit die literatuurstudie omskryf en op die verskillende vlakke waar dit geformuleer en geïmplementeer word. Op die makrovlak van beleidsontwikkeling is daar gefokus op raamwerke vir openbare skole om hul eie beleid daar te stel. Die integrasie van onderwysbeleid van vlak tot vlak is deur 'n model geïllustreer (Figuur 2.1), en hiervolgens word die rol van die Grondwet en die Skolewet verduidelik asook die inskakeling van bestuur en beheer van skole.

Die doel van die Skolewet is op die skep en bestuur van 'n nuwe nasionale skoolstelsel gemik. Die verbetering van die gehalte van onderwys aan alle leerders met beter geriewe, beter en professionele onderwysers, beter onderrigmetodes en 'n beter skoolomgewing is in die sorg van 'n skool se beheerliggaam geplaas. Die gevolgtrekking wat gemaak is, is dat die doelwitte van die Skolewet slegs haalbaar sal wees indien daar noue kontak is met die plaaslike skoolgemeenskappe. Uit die literatuur kon afgelei word dat die onderwysowerhede goeie onderwysbeleid formuleer vir die transformering en demokratisering van onderwys, maar of dit sal realiseer op mikro-vlak word bevraagteken.

Om aansluiting te vind by bogenoende stelling, noem Steyn: *"The South African education system is currently attempting to address the poor culture of teaching and learning in many schools. Unfortunately these endeavours cannot bring effective change if they do not focus on the people in the system who are regarded as the key to effective improvement and quality in schools"* (1999:206).



Skoolbeleid vorm die sentrale fokus van die navorsingstudie en daar is slegs gekyk na drie aspekte van skoolbeleid naamlik:

- **Toelatingsbeleid**
- **Dissiplinebeleid en**
- **Uniformbeleid**

Die Skolewet het 'n uiteensetting van die regulasies, formulering en die implementering van die toelatings- en dissiplinebeleid, maar die uniformbeleid moet deur die beheerliggaam saamgestel en aanvaar word.

In Hoofstuk 3 is 'n empiriese ondersoek geloods om kwalitatiewe data te versamel ten opsigte van die drie beleidsaspekte by ses geselekteerde skole in Kimberley. Eerstens was 'n oorsig geskets ten opsigte van die geografiese en demografiese beeld van die provinsie en dan 'n nouer fokus op die studiegebied. Die infrastrukture van die skole het verskil van mekaar en het 'n invloed gehad op die skoolbevolking. Veral die ex-Model C skole het minder leerders geakkommodeer as die ander skole en hul skole was in 'n beter toestand en beter toegerus as die bruin en swart skole. Gevolglik kon leer effektief plaasvind by hierdie skole omdat daar minder leerders en goed toegeruste klaskamers is.

As gevolg van die diverse sosio-ekonomiese omstandighede van die skole was daar verskille ten opsigte van aspekte soos in gemeenskapbetrokkenheid. Die meeste agtergeblewe gemeenskappe kom voor in die voedergebiede van die swart en bruin skole terwyl daar 'n groter ouerbetrokkenheid by die ex-Model C skole is.

Die swart en bruin skole is grotendeels afhanklik van staatsbefondsing en kan nog nie as Seksie 21-skole bestempel word nie omdat gemeenskapbetrokkenheid ontbreek en geen strukture nog in plek is om selfvoorsienend te wees nie.

Uit die ondersoek, soos uiteengesit in Hoofstuk 3, is tot die gevolgtrekking gekom dat swart en bruin skole op 'n ad hoc-basis en sonder enige geskrewe beleid hul skole bestuur waar dit wel omgekeerd die geval is by die ex-Model C skole.



Volgens O' Neil (Steyn, 1999:210) beskou hy ad hoc-benaderings of "*Laissez-faire*" as 'n gebrekkige benadering vir beplanning en integrasie. As gevolg van die afwesigheid van ouerbetrokkenheid funksioneer die beheerliggame van sekere skole nie, wat 'n belangrike rol speel ten opsigte van die formulering en aanvaarding van skoolbeleid.

In Hoofstuk 4 is 'n analise van die beleidareas by die ses skole uiteengesit en bespreek ten opsigte van die drie ex-onderwysdepartemente. Uit die navorsingsinligting bespreek onder die volgende hoofde: beleidsdoelwit, beginsels, besluit, implementering en aksies het die tekortkominge van die ex-DET en HoR na vore gekom. Die gebrek aan gekrewe dokumentasie oor toelating, dissipline en uniform-beleid by laasgenoemde ex-departemente het nie die funksionering van die skole gestrem nie, maar daar was wel 'n verskil in strategie ten opsigte van die dag-tot-dag bestuur van die skole.

Uit die literatuurstudie in Hoofstuk 2 kan die skole die uiteensetting van die beleidareas as noodsaaklik beskou en as riglyne sowel as aanbevelings van die departement aanvaar. Die gevolgtrekking wat kan gemaak kan word is dat in skole waar die beheerliggame in plek is en funksioneer, is die daarstel van skoolbeleid 'n eenvoudige taak. Die opleiding van beheerliggame veral in die swart en bruin skole ten opsigte van die formulering van beleid, word gevra. Aanmoediging van groter ouerbetrokkenheid uit agtergeblewe skoolgemeenskappe om bydraes te lewer tot die opvoedingsproses van hul kinders, moet prioriteit gemaak word.

### **5.3 BEPERKINGE**

Dit moet eerstens genoem word dat die studie in 1997 geloods is en hierdie studie hoofsaaklik gedurende die jare 1997 en 1999 uitgevoer is. Die verslag is aan die begin van 2000 afgehandel, maar as gevolg van persoonlike omstandighede kon dit eers in 2002 geëksamineer word. Die implikasies hiervan is dat die literatuurstudie net bronne tot 1999 insluit en dat die bevindinge glad nie enige ontwikkeling sedert die begin van 2000 in ag neem nie.



Ten opsigte van die metodologie van die studie self, mag die volgende gesê word: Met die insameling van data vir die navorsingstudie het dit geblyk dat daar beperkinge was in die navorsingtegnieke. Ongestruktureerde, persoonlike onderhoude het nie soos verwag 'n groter betroubaarheid van respondente gelever.

Aansoek vir die besoek aan skole is in Junie 1999 gedoen en daarom is daar 'n beperking op huidige verwikkelinge in beleid. Alhoewel dit die goedkeuring van die onderwysdepartement weggedra het om die ondersoek by die ses skole te doen, was dit moeilik om persoonlike afsprake met respondente te maak.

As gevolg van die moratorium wat geplaas is op studieverlof deur die onderwysdepartement kon die navorser die skole nie gedurende skoolure besoek nie maar wel na skool. Daar was nie genoeg tyd gedurende skooltyd by ander skole nie, maar omdat die navorser verbonde is aan een van die betrokke skole, het onderhoude en observasies daar maklik geskied.

Die geldigheid en betroubaarheid van inligting sou verseker gewees het met die gebruik van gestruktureerde vraelyste aan respondente wat anoniem gebly het. Die rede waarom daar nie gebruik gemaak is van vraelyste nie, is omdat die skole verspreid is en die invordering daarvan 'n tydrowende proses is. Die beskikbaarheid van opvoedkundige navorsingsbronne oor die onderwerp was 'n probleem.

Omdat daar nie goed toegeruste biblioteke in Kimberley is nie, is daar nie 'n uitgebreide literatuurstudie gedoen nie. Gevolglik is daar hoofsaaklik gebruik gemaak van beleidsdokumente soos die Skolewet, handleidings van die onderwysdepartement en ander voorskrifte en regulasies om vanuit 'n kundige perspektief die konsep skoolbeleid te omskryf.

#### **5.4 AANBEVELING**

As gevolg van die transformasie wat binne die onderwys beleef word, is skole genoodsaak tot verandering en sodoende plaas dit druk op die skoolgemeenskap. Om by hierdie voortdurende veranderinge aan te pas verg deeglike beplanning en organisasie van skole in hul taak van opvoedkundige onderwys.



Volgens die Skolewet (1996) en provinsiale wetgewing word riglyne verskaf aan plaaslike skoolgemeenskappe om hul eie skoolbeleid te formuleer. Beheerliggame moet die skole bystaan in die ontwikkeling van beleid. Die riglyne uiteengesit in Hoofstuk 2 met betrekking tot die formulering van beleid moet nageetreef word en geïmplementeer word.

Die nuwe wetgewing het 'n groot impak op die skool en sy organisasie, etos, prosedures en werkwyses geplaas. Die rol van die skoolhoof is om die nodige leierskap aan die dag te lê. Visie is 'n voortdurende proses in die effektiwiteit van skole, en hieraan gekoppel is uitmuntende leierskap. Dus is dit die rol van die prinsipaal om die visie van die skool aan alle betrokkenes uit te wys en dit is ook belangrik dat hulle betrokke is by die visie van die skool.

Spies (1995:104) meld dat binne die spektrum van die skoolhoof se visie en missie het hy 'n unieke lewensdoel wat die rede vir sy bestaan is. Dit kan 'n langtermyn doelstelling of einddoel wees en om dit suksesvol te kan bereik, moet hy besondere doelstellings hê. Hy noem ook verder dat daar vir hierdie doelstellings elk spesifieke doelwitte is wat verseker dat hy deur mense sy gestelde doelwit effektief kan bereik. "The principal can and should be the key agent for change in his school" (Tye, 1972:77).

Indien daar genoeg fondse beskikbaar is, is die rol van die onderwysdepartement om effektiewe professionele ontwikkelingsprogramme vir onderwysers saam te stel om hul vaardighede en 'n toename in effektiwiteit in hul werk om kwaliteit onderrig te verseker.

Die personeelontwikkelingsprogramme is essensieel vir die uitkoms-gebaseerde onderwys (UGO) wat 'n nuwe dimensie in skoolbestuur teweeg bring.

In skole waar die beleide nie aan die minimum vereiste voldoen nie, behoort die voordele van 'n goeddeurdagte beleid by te dra tot:

- die skepping van 'n gesonde organisatoriese klimaat.

- die daarstelling van 'n organisatoriese struktuur.
- hulp met die geleentheid vir samewerking.

Gesien in die lig van die voorafgaande samevatting en gevolgtrekking word die volgende aanbevelings gedoen:

- Skole moet doelgerig beplan om groter ouerbetrokkenheid te verseker wat sal bydra tot die kurrikulêre sowel as buite-kurrikulêre aspekte van die skool. In die lig van die armoede, werkloosheid en swak huislike omstandighede van sekere skoolgemeenskappe moet die skool simpatie toon.
- Die skoolhoof se verantwoordelikheid en aanspreeklikheid is teenoor die plaaslike ouergemeenskap om 'n vennootskap te stig tussen skool en ouers ter ondersteuning, aanvulling en verryking van mekaar en om te werk vir die bereiking van gemeenskaplike doelwitte.
- As gevolg van die hoë ongeletterheid in agtergeblewe gemeenskappe, kan skole betrokke raak by volwasse basiese onderwysprogramme om die ouergemeenskap kundigheid en kennis aan te leer.
- Die indiensopleiding van beheerliggame in hul rol om skoolbeleid te formuleer en ander take van beheer te behartig, kan 'n prioriteit gemaak word.
- Die onderwysdepartement behoort die volgende prosedure/proses te volg om skole te ondersteun met die opstel van beleid, naamlik: 'n datum behoort vir die indiening van konsepbeleide voorgestel te word. Daarna behoort 'n departementele komitee om die beleide te endosseer, saamgestel te word. Beleide behoort dan met aanbevelings (indien enige) aan skole terugbesorg te word.



## 5.5 MOONTLIKE TERREINE VIR VERDERE NAVORSING

Gesien in die lig van die navorsing en die literatuurstudie wat gedoen is, is daar aspekte wat wel verdere navorsing benodig.

Ander aanverwante aspekte vir verdere navorsing sluit onder meer in:

- Die indiensopleiding van beheerliggame ten opsigte van hul rol in beleidsformulering en skoolbeheer.
- Die bevordering van leerder- en ouerbetrokkenheid as vennote in die beleidmakingsproses om sodoende effektiewe onderwys te verseker.
- Die bydrae en rol van skoolbeleid tot die verbetering van skolastiese prestasie.

## 5.6 TEN SLOTTE

Hierdie studie is geloods deur die navorser as onderwyser aan een van die geselekteerde skole. Die beweging van leerders na verskillende skole tydens die samesmelting van die verskillende onderwysdepartemente het groter druk op plaaslike skole geplaas om die leerders van verskillende sosio-ekonomiese en kulturele agtergronde te akkommodeer. Die oogmerk van die gevallestudie was om te kyk hoe skoolgemeenskappe die transformasie kon hanteer deur middel van die implementering al dan nie, van beleid. Die transformasieproses waarin ons onderwysstelsel verkeer, bring onsekerhede binne die onderwysgemeenskap mee.

Om hierdie onsekerhede te oorbrug, berus die onus by skole om doeltreffende beleid daar te stel om sodoende effektiewe onderwys te verseker. Die rol van onderwysers, ouers, beheerliggaam en leerders vorm 'n belangrike komponent om die verlangde transformasie te verwesenlik. 'n Beheerliggaam moet alle belanghebbendes verteenwoordig en hul werksaamhede doeltreffend verrig tot voordeel van die skoolgemeenskap. Die samestelling van skoolbeleid is een van die belangrikste werksaamhede van die beheerliggaam tesame met die skoolgemeenskap om sodoende 'n opvoedkundige skoolatmosfeer te skep.

## BRONNELYS

- Badenhorst, D.C. 1986. **Skoolbestuur. Die taak en rol van die onderwyser.** Pretoria: Haum.
- Berkhout, S.J. & Bondesio, M.J. 1987. **Onderwysstelselkunde.** Pretoria: Gutenberg boekdrukkers.
- Berkhout, S.J. & Bondesio, M.J. 1992. **Onderwysstelselkunde: perspektiewe.** Pretoria: J.L. van Schaik Uitgewers.
- Calitz, L. Viljoen, J. Möller, T. Van der Bank, A. 1992. **School Management.** Advanced College Series. Goodwood: National Book Printers.
- Chapman, J. Froumin, I. & Aspin, D. 1995. **Creating and managing the democratic school.** London: Falmer Press.
- Coulson, A.A. 1986. **The managerial work Of Primary School Head Teachers.** Sheffield Papers in Education Management. N0. 48 Sheffield City Polytechnic: Department of Education Management.
- Coutts, A. 1990. **Multi-cultural education: A possible alternative for South Africa.** Mentor, Vol. 72 Nr 2.
- De Wet, P.R. 1981. **Inleiding tot Onderwysbestuur.** Kaapstad. Lex Patrica.
- Department of Education S.A. 1998. **Age requirements for admission to an ordinary public school. Government Gazette, (19377), 19 Oktober.** Pretoria



Department of Educational Studies. 1998. **School management**. Tutorial letter 102/1998 University of South Africa.

Department of Education. 1997. **School & College Register of Needs Survey**. (EMIS). Province of the Northern Cape.

Department of Education. 1997. Interuniversity centre for education law and policy. **Understanding the S.A. School's Act**. Pretoria.

Departement van Onderwys. 1996. **Die organisasie, beheer en befondsing in skole**. Education White Paper 2 . Pretoria.

Departement van Onderwys. 1997. **School Governance. Guide for establishing school governing bodies**. Province of the Northern Cape.

Departement van Onderwys. 1997. **'n Handleiding by die S.A. Skolewet: Wat bestuurders van openbare skole moet weet**. CTP Boekdrukkers, Kaapstad.

Departement van Onderwys. 1997. **Die S.A. Skolewet vir ieder en elk**. Pretoria.

Departement van Onderwys. 1998. **Eerste stappe Skoolbeheer-beginnerspakket. 'n Hulpbron vir lede van skoolbeheerliggame**. Pretoria.

Departement van Onderwys S.A. 1995. **Witskrif oor Onderwys en Opleiding. Staatskoerant**, (16312) 15 Maart. Kaapstad.

Departement van Onderwys S.A. 1996. **Die Suid-Afrikaanse Skolewet. Staatskoerant**, (17579) 15 November. Pretoria.

- Geldenhuys, M.J. 1992. Die invloed van maatskaplike kragte op onderwysvernuwing, Ongepubliseerde M.Ed.-tesis  
Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch,
- Guba, E.G. 1984. The effect of definitions of policy on the nature and outcomes of policy analysis. **Educational Leadership**, Vol. 42 No 2.
- Harman, G & Hough J.R. 1984. **Conceptual and Theoretical issues. Educational Policy**. An international survey. London & Sydney.
- Jones, A. 1987. **Leadership for tomorrow's schools**. Basil Blackwell Ltd. England.
- Joubert, P. 1996. Die rol van simbole in die skep van 'n positiewe skoolklimaat. Ongepubliseerde M.Ed-verhandeling. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- Kgobe, P. 1999. **Monitoring and Evaluation Policy Implementation and Transformation. An overview of the Project: The Education 2000 Plus Project**. Johannesburg.
- Marsh, C.J. 1988. **Spotlight on school improvement**. Allen & Unwin Limited Australia.
- Mclaughlin, M. 1991. **Learning from experience. Lessons from Policy Implementation**. University of New York Press, New York.
- Meyer, I.H. Lekay, C.E. Bam, D. Anthony, C. 1999. **Formulating your school Policy. A toolkit for school governing bodies**. Kaapstad.
- Momberg, E. 1998. New entrance policy for schools. **The Citizen**. 19 October: 35



- Newton & Tarrant. 1992. **Managing change in schools. A Practical handbook.** Routledge, New York.
- Plaatjies, S. M. 1998. Ouer en onderwyserbetrokkenheid in die ontwikkeling van 'n leerkultuur op hoërskoolvlak. Ongepubliseerde M.Ed verhandeling. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- RGN. 1981. **Onderwystelselbeplanning.** Ondersoek na die onderwys. Pretoria. Raad in Geesteswetenskaplike navorsing.
- Sayed, Y.M. 1996. Educational Policy developments in South Africa. Phd Abstract **International Journal of Educational Development** Vol.16 No.1
- Sayed & Carrim. 1997. Democracy, Participation and Equity in Educational Governance. **South African Journal of Education** Vol 17, No 3
- Steyn, G.M. 1999. Professional development: A key to school improvement. **Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Opvoedkunde**, 19(3): 206.
- Sadtu. 1998. **The Educator's Voice** Vol. (2) 8.
- Spies, C.J. 1995. Die rol van interne en eksterne beïnvloedingsfaktore op die bestuurstaak van die skoolhoof. Ongepubliseerde M.Ed.-tesis Universiteit van Stellenbosch, Stellenbosch.
- Squelch, J. & Lemmer, E. 1994. **Eight keys to effective School Management in South Africa.** Halfway House: Southern Book Publishers.
- Van der Westhuizen, P.C. (red.) 1986. **Doeltreffende onderwysbestuur: grondslae en riglyne.** Pretoria: Haum.
- Van der Westhuizen, P.C. (red.) 1990. **Doeltreffende onderwysbestuur.** Pretoria: Haum.

Van Schalkwyk, O.J. 1986. **Die onderwysstelsel. Teorie in Praktyk.** Pretoria: Alkanto Uitgewers.

Van Schalkwyk, O.J. 1989. Van die universele tot die individuele. In Dekker en Van Schalkwyk O.J. (reds) **Moderne Onderwysstelsels** 3-17. Alkantrant: Alkanto Uitgewers.

Verhoef, A.C. 1992. **Komponente van die onderwysstelsel van Chili.** Ongepubliseerde M.Ed-tesis. Bloemfontein: Universiteit van Oranje-Vrystaat.



# **BYLAES**

# **BYLAAG A:**

## **Navorsingsaansoek**



21 Second Street  
Homevale  
Kimberley  
8300  
10 June 1997

The Regional Director  
Department of Education and Culture  
Private Bag X 5041  
Kimberley  
8300

Dear Sir/Madam

**Application for visiting selected schools in Kimberley**

I hereby apply for permission to visit selected schools in Kimberley for research purposes during the month of June 1997

I am a teacher at the Floors Comprehensive School and studying at the University of Stellenbosch the M. ed.- degree in Educational Policy Studies. During this study I am doing a research on school policy. At the end of this research certain norms and criteria can be formulated in helping school principals, teachers, learners and governing bodies in formulating their school's policies.

I hope that my application will be successful.

Yours faithfully

A handwritten signature in dark ink, appearing to be 'M. V. Davis', written over a circular stamp or seal.

**M. V. DAVIS**

**Reference nr. 50428829**

# **BYLAAG B:**

## **Navorsingstoestemming**



NORTHERN CAPE PROVINCE  
PROFENSI YA KAPA BOKONE

NOORD-KAAP PROVINSIE  
IPROVINSI YOMNTLA - KAPA

DEPARTMENT OF  
EDUCATION AND CULTURE

DEPARTEMENT VAN  
ONDERWYS EN KULTUUR

LEFAPA LA  
THUTO LE SETSO

ISEBE LE  
MFUNDO NENKQUBEKO

STREEKKANTOOR

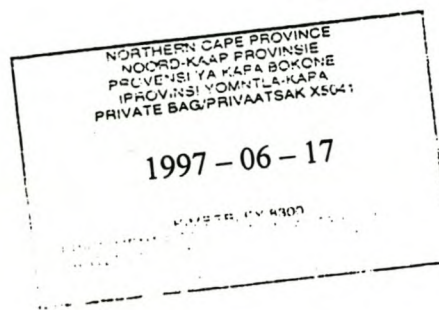
REFERENCE/VERWYS :  
ENQUIRIES/NAVRAE : A M Pophaim /en  
TEL.NO. : (0531) 8311541  
FAKS NO. : (053-8335220

TEMPLAR BUILDING/GEBOU  
PRIVATE BAG/PRIVAATSAK X5041  
KIMBERLEY  
8300

17 June 1997

Mr M Davis  
Stellenbosch University  
CAPE TOWN  
8000

Dear Sir




PERMISSION TO VISIT SCHOOLS

Permission is hereby granted to Mr Davis to visit six Secondary Schools to do research on Education Policy Studies for the completion of his M.Ed. degree.

Thanking you for your co-operation.

Yours faithfully

  
(Ms) D Kumalo  
pp REGIONAL DIRECTOR

## **BYLAAG C:**

**Vraelys – “Die evaluering van skoolbeleid”**



## Vraelys

### “Die evaluering van skoolbeleid” – Gevallestudie

Dit sal waardeer word dat u inligting verskaf wat aangevra word op die vraelys. Die doel van die vraelys is om inligting te bekom van die skool vir verdere ondersoek in skoolbeleid. Die ondersoek kan as hulp wees vir alle skoolgemeenskappe en onderwysdepartement. Die vraelys is voorgelê en goedgekeur deur plaaslike onderwysowerhede.

A. **ALGEMENE INLIGTING**

1. NAAM VAN SKOOL

.....

2. ADRES VAN SKOOL

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. GETAL ONDERWYSERS

Manlik	Vroulik	TOTAAL

4. GETAL LEERDERS

Seuns	Dogters	TOTAAL

	JA	NEE
5. HET DIE SKOOL 'N BEHEERLIGGAAM?		
6. HET DIE SKOOL 'N LEERDERSRAAD (LRC)?		
7. HET DIE SKOOL GESKREWE BELEIDSDOKUMENTE?		
8. WORD DIE DOKUMENTE WAT BESIKIKBAAR IS GELIASSEER?		

## B. FISIESE INRASTRUUKUR

### 1. WAT IS DIE ALGEMENE TOESTAND VAN DIE SKOOLGEBOU?

1.1 BAIE SWAK	
1.2 SWAK	
1.3 BENODIG VERF EN GERINGE HERSTELWERK	
1.4 GEBOUE IN GOEIE TOESTAND	
1.5 NUWE GEBOUE	
1.6 ONLANGS OPGEGRADEER	

	JA	NEE
2. BESKIK DIE SKOOL OOR 'N DRAAD OF MUUR VIR GRENSHEINING?		
3. BESKIK DIE SKOOL OOR ELEKTRISITEIT?		
4. BESKIK DIE SKOOL OOR WATER?		
5. BESKIK DIE SKOOL OOR SANITASIE (Toilette)?		

6. BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ARBEIDSBESPARENDE MIDDELS?	JA	NEE
6.1 FOTOKOPIEËRDER		
6.2 FAKS		
6.3 AFROLMASJIE		
6.4 "RISO MASJIE"		

7. BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ONDERRIGKAMERS?	JA	NEE
7.1 BIOLOGIE- EN WETENSKAPLABORATORIUMS		
7.2 SPESIALE KAMERS(Tik,kuns, huishoudkunde, tegniese tekene, tegnologie ens.)		
7.3 WERKSWINKELS(Tegniese vakke)		
7.4 REKENAARKAMER		
7.5 MEDIASENTRUM		



## **BYLAAG D:**

### **Vraelyste – Terugvoering van respondente**

## A. ALGEMENE INLIGTING

1. NAAM VAN SKOOL **SKOOL A**

2. ADRES VAN SKOOL

.....  
 .....  
 .....  
 .....  
 .....

3. GETAL ONDERWYSERS

Manlik	Vroulik	TOTAAL
29	23	52

4. GETAL LEERDERS

Seuns	Dogters	TOTAAL
755	643	1398

	JA	NEE
5. HET DIE SKOOL 'N BEHEERLIGGAAM?	X	
6. HET DIE SKOOL 'N LEERDERSRAAD(LRC)?	X	
7. HET DIE SKOOL GESKREWE BELEIDSDOKUMENTE?		X
8. WORD DIE DOKUMENTE WAT BESKIKBAAR IS GELIASSEER?	X	



**B. FISIESE INRASTRUUKUR**

## 1. WAT IS DIE ALGEMENE TOESTAND VAN DIE SKOOLGEBOU?

1.1	BAIE SWAK	
1.2	SWAK	
1.3	BENODIG VERF EN GERINGE HERSTELWERK	
1.4	GEBOU IN GOEIE TOESTAND	X
1.5	NUWE GEBOU	
1.6	ONLANGS OPGEGRADEER	X

		JA	NEE
2	BESKIK DIE SKOOL OOR 'N DRAAD OF MUUR VIR GRENSHEINING?	X	
3	BESKIK DIE SKOOL OOR ELEKTRISITEIT?	X	
4	BESKIK DIE SKOOL OOR WATER?	X	
5	BESKIK DIE SKOOL OOR SANITASIE (Toilette)?	X	

6	BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ARBEIDSBESPARENDE MIDDELS?	JA	NEE
6.1	FOTOKOPIEËRDER	X	
6.2	FAKS	X	
6.3	AFROLMASJIE	X	
6.4	"RISO MASJIE"	X	

7	BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ONDERRIGKAMERS?	JA	NEE
7.1	BIOLOGIE- EN WETENSKAPLABORATORIUMS	X	
7.2	SPESIALE KAMERS(Tik,kuns, huishoudkunde, tegniese tekene, tegnologie ens	X	
7.3	WERKSWINKELS(Tegniese vakke)	X	
7.4	REKENAARKAMER	X	
7.5	MEDIASENTRUM	X	

A. ALGEMENE INLIGTING

1.NAAM VAN SKOOL                      **SKOOL B**

2. ADRES VAN SKOOL

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. GETAL ONDERWYSERS

Manlik	Vroulik	TOTAAL
22	19	41

4. GETAL LEERDERS

Seuns	Dogters	TOTAAL
629	638	1267

		JA	NEE
5.	HET DIE SKOOL 'N BEHEERLIGGAAM?	X	
6.	HET DIE SKOOL 'N LEERDERSRAAD(LRC)?	X	
7.	HET DIE SKOOL GESKREWE BELEIDSDOKUMENTE?		X
8.	WORD DIE DOKUMENTE WAT BESIKBAAR IS GELIASSEER?	X	



**B. FISIESE INRASTRUUKUR**

## 1. WAT IS DIE ALGEMENE TOESTAND VAN DIE SKOOLGEBOU?

1.1 BAIE SWAK	
1.2 SWAK	
1.3 BENODIG VERF EN GERINGE HERSTELWERK	
1.4 GEBOUE IN GOEIE TOESTAND	X
1.5 NUWE GEBOUE	X
1.6 ONLANGS OPGEGRADEER	

	JA	NEE
2. BESKIK DIE SKOOL OOR 'N DRAAD OF MUUR VIR GRENSHEINING?	X	
3. BESKIK DIE SKOOL OOR ELEKTRISITEIT?	X	
4. BESKIK DIE SKOOL OOR WATER?	X	
5. BESKIK DIE SKOOL OOR SANITASIE (Toilette)?	X	

6. BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ARBEIDSBESPARENDE MIDDELS?	JA	NEE
6.1 FOTOKOPIEËRDER	X	
6.2 FAKS	X	
6.3 AFROLMASJIEN	X	
6.4 "RISO MASJIEN"	X	

7. BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ONDERRIGKAMERS?	JA	NEE
7.1 .BIOLOGIE- EN WETENSKAPLABORATORIUMS	X	
7.2 SPESIALE KAMERS(Tik,kuns, huishoudkunde, tegniese tekene, tegnologie ens	X	
7.3 WERKSWINKELS(Tegniese vakke)		X
7.4 REKENAARKAMER		X
7.5 MEDIASENTRUM	X	

## A. ALGEMENE INLIGTING

1. NAAM VAN SKOOL **SKOOL C**

2. ADRES VAN SKOOL

.....  
 .....  
 .....  
 .....  
 .....

3. GETAL ONDERWYSERS

Manlik	Vroulik	TOTAAL
24	21	45

4. GETAL LEERDERS

Seuns	Dogters	TOTAAL
582	861	1443

	JA	NEE
5. HET DIE SKOOL 'N BEHEERLIGGAAM?	X	
6. HET DIE SKOOL 'N LEERDERSRAAD(LRC)?	X	
7. HET DIE SKOOL GESKREWE BELEIDSDOKUMENTE?		X
8. WORD DIE DOKUMENTE WAT BESKIKBAAR IS GELIASSEER?	X	



## B. FISIESE INRASTRUUKUR

### 1. WAT IS DIE ALGEMENE TOESTAND VAN DIE SKOOLGEBOU?

1.1	BAIE SWAK	
1.2	SWAK	
1.3	BENODIG VERF EN GERINGE HERSTELWERK	
1.4	GEBOU IN GOEIE TOESTAND	X
1.5	NUWE GEBOU	X
1.6	ONLANGS OPGEGRADEER	

		JA	NEE
2.	BESKIK DIE SKOOL OOR 'N DRAAD OF MUUR VIR GRENSHEINING?	X	
3.	BESKIK DIE SKOOL OOR ELEKTRISITEIT?	X	
4.	BESKIK DIE SKOOL OOR WATER?	X	
5.	BESKIK DIE SKOOL OOR SANITASIE (Toilette)?	X	

6.	BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ARBEIDSBESPARENDE MIDDELS?	JA	NEE
6.1	FOTOKOPIEËRDER	X	
6.2	FAKS	X	
6.3	AFROLMASJIE	X	
6.4	"RISO MASJIE"	X	

7.	BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ONDERRIGKAMERS?	JA	NEE
7.1	BIOLOGIE- EN WETENSKAPLABORATORIUMS	X	
7.2	SPESIALE KAMERS(Tik,kuns, huishoudkunde, tegniese tekene, tegnologie ens	X	
7.3	WERKSWINKELS(Tegniese vakke)	X	
7.4	REKENAARKAMER	X	
7.5	MEDIASENTRUM		X

A. ALGEMENE INLIGTING

1. NAAM VAN SKOOL                      **SKOOL D**

2. ADRES VAN SKOOL

.....

.....

.....

.....

.....

3. GETAL ONDERWYSERS

Manlik	Vroulik	TOTAAL
27	7	34

4. GETAL LEERDERS

Seuns	Dogters	TOTAAL
390	362	752

	JA	NEE
5. HET DIE SKOOL 'N BEHEERLIGGAAM?	X	
6. HET DIE SKOOL 'N LEERDERSRAAD(LRC)?	X	
7. HET DIE SKOOL GESKREWE BELEIDSDOKUMENTE?		X
8. WORD DIE DOKUMENTE WAT BESIKBAAR IS GELIASSEER?	X	



**B. FISIESE INRASTRUUKUR**

## 1. WAT IS DIE ALGEMENE TOESTAND VAN DIE SKOOLGEBOU?

1.1 BAIE SWAK	
1.2 SWAK	X
1.3 BENODIG VERF EN GERINGE HERSTELWERK	X
1.4 GEBOU IN GOEIE TOESTAND	
1.5 NUWE GEBOU	
1.6 ONLANGS OPGEGRADEER	

	JA	NEE
2. BESKIK DIE SKOOL OOR 'N DRAAD OF MUUR VIR GRENSHEINING?	X	
3. BESKIK DIE SKOOL OOR ELEKTRISITEIT?	X	
4. BESKIK DIE SKOOL OOR WATER?	X	
5. BESKIK DIE SKOOL OOR SANITASIE (Toilette)?	X	

6. BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ARBEIDSBESPARENDE MIDDELS?	JA	NEE
6.1 FOTOKOPIEËRDER	X	
6.2 FAKS		X
6.3 AFROLMASJIE	X	
6.4 "RISO MASJIE"		X

7. BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ONDERRIGKAMERS?	JA	NEE
7.1 BIOLOGIE- EN WETENSKAPLABORATORIUMS	X	
7.2 SPESIALE KAMERS(Tik,kuns, huishoudkunde, tegniese tekene, tegnologie ens		X
7.3 WERKSWINKELS(Tegniese vakke)		X
7.4 REKENAARKAMER		X
7.5 MEDIASENTRUM		X

## A. ALGEMENE INLIGTING

1. NAAM VAN SKOOL **SKOOL E**

2. ADRES VAN SKOOL

.....  
 .....  
 .....  
 .....  
 .....

3. GETAL ONDERWYSERS

Manlik	Vroulik	TOTAAL
13	8	21

4. GETAL LEERDERS

Seuns	Dogters	TOTAAL
420	-	420

	JA	NEE
5. HET DIE SKOOL 'N BEHEERLIGGAAM?	X	
6. HET DIE SKOOL 'N LEERDERSRAAD(LRC)?	X	
7. HET DIE SKOOL GESKREWE BELEIDSDOKUMENTE?	X	
8. WORD DIE DOKUMENTE WAT BESIKBAAR IS GELIASSEER?	X	



## B. FISIESE INRASTRUUKUR

### 1. WAT IS DIE ALGEMENE TOESTAND VAN DIE SKOOLGEBOU?

1.1	BAIE SWAK	
1.2	SWAK	
1.3	BENODIG VERF EN GERINGE HERSTELWERK	
1.4	GEBOU IN GOEIE TOESTAND	X
1.5	NUWE GEBOU	
1.6	ONLANGS OPGEGRADEER	

		JA	NEE
2.	BESKIK DIE SKOOL OOR 'N DRAAD OF MUUR VIR GRENSHEINING?	X	
3.	BESKIK DIE SKOOL OOR ELEKTRISITEIT?	X	
4.	BESKIK DIE SKOOL OOR WATER?	X	
5.	BESKIK DIE SKOOL OOR SANITASIE (Toilette)?	X	

6.	BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ARBEIDSBESPARENDE MIDDELS?	JA	NEE
6.1	FOTOKOPIEËRDER	X	
6.2	FAKS	X	
6.3	AFROLMASJIE	X	
6.4	"RISO MASJIE"	X	

7.	BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ONDERRIGKAMERS?	JA	NEE
7.1	BIOLOGIE- EN WETENSKAPLABORATORIUMS	X	
7.2	SPESIALE KAMERS(Tik,kuns, huishoudkunde, tegniese tekene, tegnologie ens	X	
7.3	WERKSWINKELS(Tegniese vakke)	X	
7.4	REKENAARKAMER	X	
7.5	MEDIASENTRUM	X	

A. ALGEMENE INLIGTING

1. NAAM VAN SKOOL                      SKOOL F

2. ADRES VAN SKOOL

.....  
.....  
.....  
.....  
.....

3. GETAL ONDERWYSERS

Manlik	Vroulik	TOTAAL
8	22	30

4. GETAL LEERDERS

Seuns	Dogters	TOTAAL
289	346	655

		JA	NEE
5.	HET DIE SKOOL 'N BEHEERLIGGAAM?	X	
6.	HET DIE SKOOL 'N LEERDERSRAAD(LRC)?	X	
7.	HET DIE SKOOL GESKREWE BELEIDSDOKUMENTE?	X	
8.	WORD DIE DOKUMENTE WAT BESIKIBAAR IS GELIASSEER?	X	



**B. FISIESE INRASTRUUKUR**

## 1. WAT IS DIE ALGEMENE TOESTAND VAN DIE SKOOLGEBOU?

1.1 BAIE SWAK	
1.2 SWAK	
1.3 BENODIG VERF EN GERINGE HERSTELWERK	
1.4 GEBOUE IN GOEIE TOESTAND	X
1.5 NUWE GEBOUE	
1.6 ONLANGS OPGEGRADEER	

	JA	NEE
2. BESKIK DIE SKOOL OOR 'N DRAAD OF MUUR VIR GRENSHEINING?	X	
3. BESKIK DIE SKOOL OOR ELEKTRISITEIT?	X	
4. BESKIK DIE SKOOL OOR WATER?	X	
5. BESKIK DIE SKOOL OOR SANITASIE (Toilette)?	X	

6. BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ARBEIDSBESPARENDE MIDDELS?	JA	NEE
6.1 FOTOKOPIEËRDER	X	
6.2 FAKS	X	
6.3 AFROLMASJIE	X	
6.4 "RISO MASJIE"	X	

7. BESKIK DIE SKOOL OOR DIE VOLGENDE ONDERRIGKAMERS?	JA	NEE
7.1 BIOLOGIE- EN WETENSKAPLABORATORIUMS	X	
7.2 SPESIALE KAMERS(Tik,kuns, huishoudkunde, tegniese tekene, tegnologie ens	X	
7.3 WERKSWINKELS(Tegniese vakke)	X	
7.4 REKENAARKAMER	X	
7.5 MEDIASENTRUM	X	

## **BYLAAG E:**

### **Aansoekvorms vir toelating**



Tuberkulose (BCG) ☐ Poliomiëlitis ☐ Witseerkeel ☐ Tetanus (DT) ☐ Kinkhoes (DPT) ☐ Haemophilus Influenzae Tipe B (HIB) ☐

**VIR VOLTOOIING DEUR DIE LEERDER:**

Ek, ..... (volle naam van leerder), verklaar dat

1. ek 'n leerder in graad ..... aan ..... (naam van skool) gedurende ..... (jaar) was.
2. ek my hoogste graad op 'n regmatige en eerlike wyse geslaag het.
3. die rapport wat aandui dat ek my vorige graad geslaag het, die korrekte posisie weergee.

Ontvang en geteken op hede hierdie ..... dag van ..... 2000.

**Handtekening van leerder**

**B. BESONDERHEDE VAN OUER(S) OF VOOG(DE):**  
(Die inligting hieronder aangevra, moet ten opsigte van elke ouer of voog verstrek word.)

**VADER**

VOLLE VOORNAME EN VAN .....  
BEROEP: .....

ID-NOMMER (INDIEN RSA-BURGER): .....  
PASPOORTNOMMER (INDIEN BUITELANDER): .....

WOONADRES: .....

POSADRES: .....

POSKODE: .....

TELEFOONNOMMER (HUIS): ( ..... ) .....  
(WERK): ( ..... ) .....

NAAM EN ADRES VAN WERKGEWER: .....

POSKODE: .....

MEDIESE FONDS NAAM: .....

LIDMAATSKAPNOMMER: .....

**MOEDER**

VOLLE VOORNAME EN VAN: .....

BEROEP: .....

ID-NOMMER (INDIEN RSA-BURGER): .....  
PASPOORTNOMMER (INDIEN BUITELANDER): .....

WOONADRES: .....

POSADRES: .....

POSKODE: .....



.....  
 NAAM IN DRUKSKRIF

**C. BETALING VAN SKOOLGELD**

Vul 1 en 2 hieronder in deur 'n kruisie (X) in die toepaslike ruimte te maak.

Betaling sal geskied:

1.	per debietorder	per tjek	In kontant																
2.	maandeliks (12 betalings)																		
	kwartaalliks (4 betalings)																		
	sesmaandeliks (2 betalings)																		
	eenmalig op	<table border="1"> <tr> <td>D</td><td>D</td><td>M</td><td>M</td><td>J</td><td>J</td><td>J</td><td>J</td> </tr> <tr> <td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td> </tr> </table>		D	D	M	M	J	J	J	J								
D	D	M	M	J	J	J	J												

**BESONDERHEDE VAN ANDER LEERDERS OP SKOOL WAT VAN DIESELFDE PERSOON AFHANKLIK IS AS DIE LEERDER ONDER "A" HIERBO GENOEM**

VOORNAME EN VAN	GRAAD

Ek, .....

die ondergetekende, ouer/voog van .....  
(naam van leerder), verklaar hiermee dat die inligting hierbo verskaf na die beste van my wete korrek is. Verder verbind ek my tot alle ondernemings gegee in Afdeling C hierbo en aanvaar ek aanspreeklikheid vir geld wat te eniger tyd verskuldig is ingevolge die ooreenkoms soos hierbo uiteengesit.

GETEKEN TE ..... op hierdie  
..... dag van ..... (maand) ..... (jaar).

HANDTEKENING VAN OUER/VOOG ..... NAAM IN DRUKSKRIF .....

**D. BESLUIT RONDOM TOELATING VAN 'N LEERDER**

Hiermee word verklaar dat .....  
(naam van leerder) voldoen aan die minimum ouderdomsvereistes vir toelating tot 'n openbare skool en dat sy/haar jongste eindeksamenrapport eg bevind is.  
Sy/haar toelating tot graad ..... is goedgekeur.

Opmerkings: .....

Handtekening van Prinsipaal: ..... Datum: .....

OF

Hiermee word verklaar dat .....  
(naam van leerder) toelating tot graad ..... geweier is en wel om die volgende rede(s):  
(Skrap wat nie van toepassing is nie.)

- Hy/sy voldoen nie aan die minimum ouderdomsvereistes vir toelating tot 'n openbare skool nie.
- Hy/sy het nie graad ..... geslaag nie.
- Ander rede(s): .....

Opmerkings: .....

Handtekening van Prinsipaal: ..... Datum: .....